

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ :
กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี

นางสาวปิยกานดา บุญนิธิ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

POLITICAL PARTICIPATION OF THE ELDERLY:
A CASE STUDY OF ELDERLY CLUB IN PRACHINBURI

Miss Piyakanda Boonnithi

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2009

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาชมรม
ผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี

โดย

นางสาวปิยกานดา บุญนิธิ

สาขาวิชา

พัฒนามนุษย์และสังคม

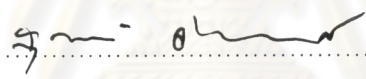
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ มาลีณี วงษ์สิทธิ์

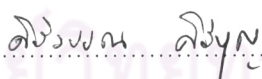
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

..... กณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรพจน์ เปี่ยมสมบุรณ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.สุกางค์ จันทวานิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ มาลีณี วงษ์สิทธิ์)

..... กรรมการ
(นางสาว ศิริวรรณ ศิริบุญ)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.วาทีณี บุญชะลิกย์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วุฒิศักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์)

ปิยกานดา บุญนิธิ: การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ
จังหวัดปราจีนบุรี. (POLITICAL PARTICIPATION OF THE ELDERLY: A CASE
STUDY OF ELDERLY CLUB IN PRACHIN BURI) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก :
รศ.มาลินี วงษ์สิทธิ์, 110 หน้า.

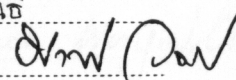
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สามประการคือ ประการแรกเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี ประการที่สองเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม
ทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี และประการสุดท้ายเพื่อหาแนวทางในการกระตุ้นและ
สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามาจากการ
วิจัยภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน
550 ราย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย พบว่า จากตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว มีตัวแปรอิสระ 11
ตัว ที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
0.05 และเป็นไปตามสมมุติฐาน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การเป็นหัวหน้า
ครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทาง
การเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุ พบว่า กลุ่มตัวแปรอิสระทั้งหมด
สามารถอธิบายความแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ประมาณร้อยละ 23.0
และภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่า มีตัวแปรอิสระ 6 ตัว ได้แก่
อาชีพ เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่ม
ทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง
ของผู้สูงอายุ ส่วนผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่า ระดับ
ความรู้ทางการเมืองสามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ดี
ที่สุด (ร้อยละ 12.9)

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนิติศ ปิยกานดา บุญนิธิ
ลายมือชื่ออ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

#4989134120 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS : POLITICAL PARTICIPATION/ SOCIAL ACTIVITIES/ ELDERLY CLUB

PIYAKANDA BOONNITHI: POLITICAL PARTICIPATION OF THE ELDERLY:

A CASE STUDY OF ELDERLY CLUB IN PRACHIN BURI. THESIS ADVISOR:

ASSOC. PROF. MALINEE WONGSITH, 110 pp.

This study has three main purposes: 1) to study political participation of the elderly in Prachinburi; 2) to study factors affecting political participation of the elderly in Prachinburi; 3) to find the way to encourage and facilitate political participation of the elderly. The data has been obtained from the survey, 550 of elderly who are members of the elderly club in Prachinburi were interviewed.

The analysis of the mean value reveals that out of 13 independent variables, 11 variables have statistically affected on political participation of the elderly in accordance with the hypotheses. These are gender, age, marital status, level of education, head of household, place of residence, political interest, level of political information, level of political knowledge, member of community group and level of participation in social activities.

The multiple regression analysis indicates that all of independent variables can explain variation in political participation of the elderly by 23.0 percent. After controlling other independent variables, only 6 independent variables; occupation, place of residence, political interest, level of political knowledge, member of community group and level of participation in social activities have influenced on political participation of the elderly. The stepwise multiple regression analysis reveals that level of political knowledge is the best variable that can explain the variation in political participation of the elderly (12.9 percent).

Field of Study : Human and Social Development

Academic Year : 2009

Student's Signature Piyakanda Boonnithi

Advisor's Signature Malinee Wongsith

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่านที่ให้ความช่วยเหลือ ผู้วิจัยซึ่งในความเมตตาของท่านเหล่านี้เป็นอย่างยิ่ง และเพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้มีพระคุณ ผู้วิจัยของกล่าวนามท่านไว้ในกิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ มალიณี วงษ์สิทธิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำแนะนำต่างๆ พร้อมทั้งทุ่มเทแรงกาย แรงใจ เพื่อจุดประกายแนวคิดที่มีประโยชน์ให้แก่ศิษย์ด้วยความเมตตา ตลอดจนการตรวจแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร. สุภางค์ จันทวานิช ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. วาทีณี บุญชะลิกษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วุฒิสักดิ์ ลากเจริญทรัพย์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และ อาจารย์ ศิริวรรณ ศิริบุญ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ชี้แนะให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ ตลอดจนสละเวลาอันมีค่าตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ให้เสร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่าน ที่กรุณาช่วยเหลือ อบรมสั่งสอนแนะนำสิ่งที่ดี ด้วยความปรารถนาดีแก่ศิษย์เสมอมา

ขอขอบพระคุณคุณอุทุมพร พรหมवास ที่ช่วยเหลือเอื้อเฟื้ออำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ที่ช่วยเก็บแบบสอบถาม ขอขอบคุณผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่วิทยานิพนธ์นี้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลการเลือกตั้ง ขอขอบคุณคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ กกต. ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกข้อมูลการเลือกตั้ง และขอบคุณบุคลากรวิทยาลัยประชากรศาสตร์และสถาบันวิจัยสังคมที่อำนวยความสะดวกในการศึกษาตลอดมา

ขอขอบคุณเพื่อนทิวศม์ พี่อรรถพงษ์ พี่กิติพงษ์ ทัดติยา ศิวานินท์ สุภาภรณ์ เพื่อนพี่น้องจากวิทยาลัยประชากรศาสตร์ ขอขอบคุณปิยาพร ปรวัน วิณาภรณ์ ไพริน เพื่อนพี่น้องร่วมรุ่นพัฒนามนุษย์และสังคม ที่เป็นกำลังใจ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือเสมอมา นอกจากนี้ขอขอบคุณบุคคลอีกหลายท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามที่มีส่วนช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการทำวิทยานิพนธ์นี้ให้สำเร็จด้วยดี

ท้ายสุดนี้ ขอนอมกราบพระคุณบุพการี ย่ามารี และขอบคุณพี่สาว น้องสาว ผู้เป็นกำลังใจ ให้ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นและสนับสนุนให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียน หากคุณความดีอันพึงมีทั้งหลายที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้ที่ได้เอ่ยนามในข้างต้น ส่วนข้อบกพร่องทั้งหลายที่เกิดขึ้นผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ปิยกานดา บุญนิธิ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
แนวคิดและทฤษฎี.....	5
1.ทฤษฎีทางสังคมของผู้สูงอายุ.....	5
2.แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	6
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	15
กรอบแนวคิดของการศึกษา.....	30
สมมติฐานของการศึกษา.....	31
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	32
2 ระเบียบวิธีวิจัยและลักษณะทั่วไปของข้อมูล.....	33
ประชากรเป้าหมาย.....	33
การเลือกตัวอย่างและขนาดของตัวอย่าง.....	33
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	35
เครื่องมือและวิธีทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	36
ขั้นตอนการเก็บข้อมูล.....	37
ขอบเขตของการศึกษา.....	37
ข้อจำกัดของการศึกษา.....	37
การนิยามศัพท์.....	38

นิยามตัวแปรและการวัด.....	38
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
ลักษณะทั่วไปของข้อมูล.....	43
3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ.....	56
1.การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุโดยใช้ค่าเฉลี่ย.....	56
2.การวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง.....	71
2.1 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุ.....	74
2.2 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุแบบขั้นตอน.....	81
สรุปการอภิปรายผลการศึกษา.....	83
4 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	87
สรุปผลการศึกษา.....	87
ข้อเสนอแนะ.....	91
รายการอ้างอิง.....	93
ภาคผนวก.....	102
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	110

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 จำนวนประชากรและขนาดของตัวอย่าง จำแนกตามเขตพื้นที่.....	35
2 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามปัจจัยทางประชากร ของผู้สูงอายุ.....	44
3 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ.....	46
4 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามความสนใจทางการเมือง.....	47
5 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามระดับการรับข่าวสาร การเมืองของผู้สูงอายุ.....	48
6 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามคำถามเกี่ยวกับความรู้ทางการเมืองรายข้อ.....	49
7 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามระดับความรู้ทาง การเมืองของผู้สูงอายุ.....	50
8 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม.....	51
9 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามจำนวนกลุ่มทางสังคมที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิก.....	51
10 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามประเภทของกิจกรรมทางสังคมที่มีส่วนร่วม.....	52
11 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามจำนวนกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วม.....	53
12 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามระดับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ.....	53
13 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง.....	54
14 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามจำนวนกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม.....	55
15 คะแนนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ.....	55
16 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยทางประชากร.....	58
17 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ.....	62
18 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยทางการเมือง.....	68
19 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง.....	70
20 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ.....	73
21 การวิเคราะห์ถดถอยพหุเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูง อายุ.....	74
22 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของผู้สูงอายุ.....	82

ตารางที่ (ต่อ)

หน้า

- 23 สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุโดยใช้ค่า
เฉลี่ยและการวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง..... 90

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่

หน้า

- 1 กรอบแนวคิดของการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาชมรม
ผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี..... 29

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การลดลงของระดับการเกิดและการตายอย่างต่อเนื่องของประเทศไทย โดยเฉพาะการลดอย่างรวดเร็วของการเกิดภายในเวลาอันสั้น ส่งผลให้อัตราความเร็วของการเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุ (Population aging) ของประเทศไทยเร็วกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ (นภาพร ชโยวรรณ, 2545: 2-5) และจากการคาดประมาณประชากรไทยระหว่างช่วงปี พ.ศ.2543-2568 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งคาดว่าในปี พ.ศ.2552 ประเทศไทยจะมีประชากรวัยแรงงานคิดเป็นร้อยละ 67.1 และสัดส่วนดังกล่าวจะลดลงเหลือร้อยละ 62.1 ในปี พ.ศ. 2568 ผลจากการลดลงของประชากรวัยแรงงาน ทำให้สัดส่วนของประชากรวัยสูงอายุของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.4 ในปีพ.ศ. 2543 เป็นร้อยละ 20.0 ในปีพ.ศ. 2568 ซึ่งอาจเรียกได้ว่าประเทศไทยกำลังเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” (เกื้อ วงศ์บุญสิน, 2549: 1-10)

การเปลี่ยนแปลงขนาดและสัดส่วนของประชากรสูงอายุไทย กระทบต่อโครงสร้างอายุทางประชากรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นในอนาคตคุณลักษณะของผู้สูงอายุไทยก็จะเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน ทั้งการมีอายุคาดหมายเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดที่เพิ่มสูงขึ้น ผู้สูงอายุไทยจะมีอายุที่ยืนยาวมากกว่าเดิม รวมไปถึงการมีจำนวนและสัดส่วนของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ (นภาพร ชโยวรรณ, 2545: 5-14) คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุไทยในอนาคตเป็นกลุ่มวัยที่มีประสบการณ์มีความรู้ มีศักยภาพอันเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาของชาติ (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2541: 63)

สังคมและชุมชนได้รับคุณประโยชน์จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมศาสนาและการสืบสานวัฒนธรรม กิจกรรมการออกกำลังกาย เป็นต้น ซึ่งการทำกิจกรรมทางสังคมเหล่านี้ จะช่วยส่งเสริมบทบาทที่ดีในสังคม (Social well-being) ทั้งยังเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการที่ผู้สูงอายุมีมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง (Self-concept) มีความพึงพอใจในชีวิตที่สูง มีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารร่วมกับผู้สูงอายุวัยใกล้เคียงกัน ที่สามารถตอบสนองความต้องการซึ่งกันและกันได้ ส่งผลต่อความตระหนักถึงคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ (โสภิตา เมธาวิ, 2535: 28-66; สุรกุล เจนอบรม, 2541: 41-59; อรุณศิริ เมฆพัฒน์, 2546: 72-96) ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงตนเองในฐานะบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคม จากการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้

มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมด้านต่างๆ (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุ แห่งชาติ, 2545: 28-58)

การเมืองนับว่าเป็นกิจกรรมทางสังคมประการหนึ่ง (วิษณุ บุญมาร์ตัน, 2549: 6) ในปัจจุบัน ผู้สูงอายุเริ่มมีทัศนคติว่า การเมืองเป็นเรื่องของคนไทยทุกคน ที่ต้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นและ ผู้สูงอายุมีความต้องการทำงานทางการเมืองหากมีโอกาส ดังนั้นผู้สูงอายุจึงมีการติดตามข่าวสาร การเมือง หรือเมื่อรวมกลุ่มกันก็จะแลกเปลี่ยนข่าวสารการเมืองซึ่งกันและกัน (อุดมลักษณ์ เปตะพันธ์, 2548: 81-101) ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่พบว่า ผู้สูงอายุขาดความสำนึกทางการเมือง เนื่องจากมีทัศนคติทางการเมืองเชิงลบ ไม่สนใจการเมืองและเบื้องหน้าการเมือง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ยอมรับอำนาจและการตัดสินใจของรัฐ (ชวนะ ภวานันท์, 2525: 213-248)

ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น มาจากลักษณะการปกครองของประเทศไทย ที่ล้วน ปลุกฝังและหล่อหลอมให้ประชาชนส่วนใหญ่ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบจารีตประเพณีดั้งเดิม ที่เน้นอำนาจนิยม แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 แต่ภายหลังช่วงระยะเวลา 77 ปี ที่ผ่านมามีประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มีโอกาสเรียนรู้ หรือเข้าใจระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงน้อยมาก เพราะเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย เฉพาะโครงสร้างอำนาจทางการเมืองเท่านั้น ประชาชนไม่ได้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง การล้มลุกคลุกคลานของระบอบประชาธิปไตยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ประการหนึ่งก็คือ ความล้มเหลวในการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิด แก่ประชาชนส่วนใหญ่ ความล้มเหลวดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ มีระดับการศึกษาเฉลี่ยเพียงแค่ระดับประถมศึกษาเท่านั้น จึงขาดโอกาสที่จะได้ศึกษาเพื่อหาความรู้ ความเข้าใจต่อคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ประชาชนส่วนใหญ่เหล่านี้มีโอกาสได้เรียนรู้ จากสิ่งแวดล้อมทางอ้อม เช่น สื่อประเภทต่างๆ เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ผู้นำชุมชน การเรียนรู้ทางอ้อม ดังกล่าวมีไม่น้อยที่คลาดเคลื่อนจากหลักการที่ถูกต้อง ทำให้ประชาชนเข้าใจและยึดถือเกี่ยวกับ ประชาธิปไตยไปในทางที่ผิด ด้วยเหตุนี้ประชาชนชาวไทยจึงไม่เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม ทางการเมือง (สมบัติ ชำรงชัยวงศ์, 2538:1-37)

ระบบการเมืองใหม่ (Modern political system) ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ ประเทศที่ประชาชน มีส่วนร่วมทางการเมืองสูง ย่อมแสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยที่สูง การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นทั้งเป้าหมาย (Goals) และกระบวนการทางการเมือง (Political process) ของการพัฒนา ระบบ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะแตกต่างไปจากวัฒนธรรมทาง การเมืองแบบจารีตประเพณีดั้งเดิมที่เน้นอำนาจนิยม ขณะเดียวกันก็แตกต่างไปจากวัฒนธรรมแบบ ไพร่ฟ้า ที่ประชาชนยอมรับอำนาจของรัฐ โดยไม่สนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเลย

ไม่ว่าประชาชนจะมีความรู้ทางการเมืองมากน้อยเพียงใด (จุมพล หนิมพานิช, 2548: 5-18; สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2549: 561-563)

ประเทศไทยกำลังพัฒนาไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ภายหลังจากการปฏิรูปทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2549 และมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในปี พ.ศ. 2550 ที่เชื่อกันว่านำมาสู่ การมีประชาธิปไตยที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง ได้มากกว่าในอดีต จากการเปลี่ยนแปลงกติกาทางการเมืองที่สำคัญหลายประการ โดยสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฯ ลำดับแรกคือ การคุ้มครอง ส่งเสริม ขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ ลำดับต่อมาคือ การลดการผูกขาดอำนาจรัฐและจัดการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม ด้วยการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองให้แก่ประชาชน มีมาตรการทบทวนญัตติที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่ายขึ้นและใช้สิทธิทางการเมืองได้ง่าย (ไพโรจน์ โพธิศัย, 2550: 51-55) ผู้สูงอายุในฐานะพลเมืองที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศ จึงต้องเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง หากขาดความสามารถในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ย่อมแสดงถึงการขาดความเป็นสมาชิกสังคมอย่างเต็มตัว การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุจะเป็นการแสดงออกถึงสิทธิ เสรีภาพทางการเมือง การส่งเสริม ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย รวมทั้งการรักษาผลประโยชน์ในฐานะพลเมืองอาวุโสของชาติ (เกรียงศักดิ์ เรื่องสังข์, 2544: 13)

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นหัวข้อหนึ่งของการวิจัยที่ดำเนินการกันอย่างแพร่หลายในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าการศึกษากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุยังมีอยู่ค่อนข้างจำกัดและไม่เฉพาะเจาะจง แต่ก็พบว่า ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ (ชวนะ ภวกันันท์, 2525: 247-292; ดำรงค์ ศีตกุล, 2538: 109; ถวิลวดี บุรีกุล, 2543: 175; เกรียงศักดิ์ เรื่องสังข์, 2544: 87-88; วีรพัชร พุดทอง, 2549: 67) อย่างไรก็ตามการวิจัยที่ผ่านมายังไม่ได้ข้อสรุปที่ชี้ชัดได้ว่า อะไรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ เป็นเพียงการคาดคะเนและวิเคราะห์โดยใช้หลักเหตุผลมากกว่าการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ แม้ว่ามีผลการศึกษากิจกรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 แต่การวิจัยครั้งนั้นไม่ได้ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง อีกทั้งผ่านมาเป็นระยะเวลาานานมากแล้ว (นิศา ชูโต, 2525) ด้วยข้อจำกัดของการศึกษากการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุที่พบ จึงเป็นประเด็นสำคัญที่การศึกษาครั้งนี้ถูกพัฒนาขึ้น เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง

สำหรับการเลือกพื้นที่ในการศึกษานี้ ได้พิจารณาข้อมูลรายจังหวัดของประเทศไทย พบว่า จังหวัดปราจีนบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีแนวโน้มสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมากตามลำดับ กล่าวคือ จากข้อมูลสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรีในปี พ.ศ. 2552 พบว่าสัดส่วนประชากรสูงอายุของจังหวัด คือ ร้อยละ 10 หรือมีประชากรสูงอายุประมาณ 48,000 คน ทำให้จังหวัดปราจีนบุรีก้าวเข้าสู่

“สังคมผู้สูงวัย” นอกจากนี้หากพิจารณาการดำเนินงานของภาครัฐต่อประชากรสูงอายุของประเทศไทย ที่เริ่มมีการเตรียมนโยบาย เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางประชากรของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2525 กระทรวงมหาดไทยได้สนับสนุน ให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นอย่างเป็นทางการในแต่ละจังหวัด โดยชมรมผู้สูงอายุมีภารกิจและการดำเนินงานที่ต้องการให้สมาชิกในชมรม ที่เป็นผู้สูงอายุได้ร่วมทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางสังคมและตนเอง ส่วนใหญ่แล้วการดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุประเทศไทย มีหน่วยงานราชการคอยให้การสนับสนุน ทั้งทางด้านกิจกรรมทางสังคมที่เป็นประโยชน์และทางด้านการส่งเสริมสุขภาพที่ดี (บรรลุ ศิริพานิช, 2542: 173) ในส่วนจังหวัดปราจีนบุรีมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุในทุกอำเภอ ในปี พ.ศ. 2550 ชมรมผู้สูงอายุที่อยู่ในความรับผิดชอบมีทั้งหมด 578 ชมรม มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 34,625 คน จากข้อมูลนี้แสดงว่าผู้สูงอายุในจังหวัดปราจีนบุรีมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายทางสังคม และจากเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีเป็นอย่างไร และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อหาแนวทางในการกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

คำถามการวิจัย

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีเป็นอย่างไร และมีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี
3. เพื่อหาแนวทางในการกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. แนวคิดและทฤษฎี

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

3.1 ทฤษฎีทางสังคมของผู้สูงอายุ

- 1) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่
- 2) ทฤษฎีกิจกรรม

3.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

- 1) ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3.1 ทฤษฎีทางสังคมของผู้สูงอายุ

ประเทศไทยกำหนดให้บุคคลที่มีอายุ 60 ปีเต็มขึ้นไปเป็นผู้สูงอายุ โดยเป็นการใช้เกณฑ์อายุเพื่อพิจารณาความเป็นผู้สูงอายุจากอายุจริงที่ปรากฏ (Chronological ageing) หรือเรียกว่าการพิจารณาภาวะสูงอายุตามปฏิทิน อย่างไรก็ตามบุคคลที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย จิตใจและสังคม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงกลุ่มวัยทางประชากรเท่านั้น หากแต่รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างรอบๆ ตัว เช่น รูปการดำเนินชีวิต สถานภาพ บทบาทและหน้าที่ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกิจกรรมทางสังคม (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 6-7 และ Hooyman and Kiyak, 1993 อ้างถึงใน เบ็ญจา จิรภัทรพิมล, 2543: 209-210) การศึกษาครั้งนี้จึงนำทฤษฎีทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งมีทฤษฎีที่สำคัญ 2 ทฤษฎีมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ดังนี้

1) ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functional theory) ให้ความสำคัญกับการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม ทฤษฎีนี้จะสนับสนุนในการอธิบาย สถานภาพ บทบาทและหน้าที่ทางสังคมของผู้สูงอายุในประเด็นต่างๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ทางสังคมของผู้สูงอายุในครอบครัว การเตรียมตัวเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สูงอายุ และปัญหาอุปสรรคต่อบทบาททางสังคมของผู้สูงอายุ เป็นต้น (สุรกุล เจนอบรม, 2541:41-59; วิภาศิริสุข และคณะ, 2542: 7-11) และจากแนวคิดที่ว่าสังคมประกอบด้วย ระบบย่อยที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ภายใต้กรอบระเบียบที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ กลไกของค่านิยม บรรทัดฐาน สถานภาพ บทบาทและหน้าที่ทางสังคมซึ่งประกอบกันเป็น โครงสร้างทางสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อรักษาคุณภาพของระบบสังคมให้ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นสถานภาพ บทบาทและหน้าที่

ทางสังคมของผู้สูงอายุ จะถูกกำหนดจากความคาดหวังของสังคมผ่านกลไกของค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมเช่นเดียวกัน ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เพื่อพิจารณาสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ทางสังคมของผู้สูงอายุ

2) ทฤษฎีกิจกรรม

ทฤษฎีกิจกรรม (Activity theory) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมของบุคคล และจากแนวคิดที่ว่ากิจกรรมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุที่สามารถทำกิจกรรมได้ จะเป็นผู้มีความพึงพอใจในชีวิตที่สูง นอกจากนี้ความกระฉับกระเฉงที่เกิดจากการทำกิจกรรมจะทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางสังคมที่ดีขึ้น (Social well-being) มีมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง (Self concept) และสังคม (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 42-44) สำหรับรูปแบบกิจกรรมของผู้สูงอายุตามแนวคิดของ Lemon (1972 อ้างถึงใน Robb, 1989: 89-90) สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ ประเภทแรก กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบ (Informal activity) เช่น กิจกรรมการสังสรรค์ระหว่างเพื่อนสนิท หรือเพื่อนบ้าน ใกล้เรือนเคียง เป็นต้น ประเภทที่สอง กิจกรรมที่มีรูปแบบ (Formal activity) เช่น การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และประเภทสุดท้ายกิจกรรมที่กระทำโดยลำพัง (Solitary activity) เช่น การทำกิจกรรมยามว่าง หรืองานอดิเรก เป็นต้น โดยในการศึกษาคั้งนี้หากผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง คาดว่าจะทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิตที่สูงและมีบทบาททางสังคมที่ดีขึ้น

3.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

1) ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political participation) มีนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ได้ให้ความหมายและอธิบายแตกต่างกันไปตามระบอบการเมืองการปกครองและบริบททางสังคม ดังนี้

McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นรการ, 2546: 16) อธิบายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่กระทำโดยสมัครใจ จากการที่บุคคลที่เป็นสมาชิกในสังคมได้มีส่วนกระทำร่วมกันเพื่อเลือกผู้นำและกำหนดนโยบายของรัฐบาล การกระทำนั้นอาจจะกระทำได้โดยทางตรงหรือทางอ้อม การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเป็นการกระตุ้นเตือนให้รัฐบาลในฐานะผู้ปกครองและผู้ที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองก็คือประชาชน มีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อระบอบการเมืองการปกครอง

Geoffrey (1975: 145) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการเมือง รวมถึงการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง เช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่ สถาบันการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น

การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกลุ่มการเมือง

Milbrath and Goel (1977: 2) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า เป็นกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนแต่ละบุคคล ที่กระทำเพื่อให้มีอิทธิพลหรือสนับสนุนต่อรัฐบาลและระบบการเมือง ไม่เพียงแต่การมีบทบาทที่เข้มแข็งในการสร้างอิทธิพลต่อการเมืองตามความต้องการของประชาชนเท่านั้น แต่รวมถึงกิจกรรมที่สะท้อนการยอมรับ การสนับสนุนอย่างเป็นทางการของประชาชนต่อระบอบการเมือง โดยบุคคลที่ยอมรับการดำเนินนโยบายของรัฐบาลจะแสดงออก โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางการเมืองของตนเอง ตามคำสั่งหรือข้อเรียกร้องของรัฐบาล แต่หากบุคคลนั้นไม่เห็นด้วยก็จะแสดงพฤติกรรมทางการเมือง หรือความพยายามให้รัฐบาลได้มีการเปลี่ยนแปลง แก้ไข การมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายนี้ จึงมีรูปแบบของกิจกรรมทางการเมืองที่เป็นลักษณะการต่อต้านของบุคคล

ฮันทิงตัน และเนลสัน (ฮันทิงตัน และเนลสัน, 2529: 4-7) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองคล้ายคลึงกับ Milbrath and Goel (1977: 2) แต่เพิ่มเติมว่า เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ต้องมีการกระทำเกิดขึ้นไม่รวมทัศนคติและมีลักษณะไม่ต่อเนื่อง ไม่เต็มเวลา ไม่นับว่าเป็นอาชีพ เป็นกิจกรรมทางการเมืองของพลเมืองธรรมดา หรือประชาชนทั่วไปๆ ที่ไม่ใช่ นักการเมือง (Political professional)

สำหรับนักวิชาการรัฐศาสตร์ของประเทศไทยได้ให้คำจำกัดความ ความหมายและอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนี้

ทิพาพร พิมพิสุทธิ์ (2521: 204-205) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละบุคคล ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล นโยบายของภาครัฐ การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มาจากบุคคลโดยตรงต่อการตัดสินใจของรัฐบาล เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยตนเอง (Autonomous participation) และการมีส่วนร่วมที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลที่นอกเหนือจากแต่ละบุคคลโดยตรงเรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม (Mobilized participation)

สิทธิพันธ์ พุทธิสุน (2536: 156-157) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมของประชาชนมีจุดประสงค์ที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลในระดับต่างๆ ซึ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแต่ละสังคมจะแตกต่างกัน เช่นเดียวกันกับความเห็นของ สุจิต บุญบงการ (2542: 36-38) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลมีจุดประสงค์กระทำเพื่อให้มีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล โดยแยกลักษณะที่สำคัญและลักษณะที่น่าสนใจของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ 4 ประการ คือ

1) การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมไม่ใช่ทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก หรือความเชื่อทางการเมือง ทั้งนี้ทัศนคติทางการเมืองนั้นจะมีผลต่อรูปแบบ หรือการแสดงออกของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ไม่ใช่กิจกรรม

2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของบุคคลธรรมดา ส่วนนักการเมือง หรือผู้นำท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองถือว่าเป็นอาชีพและเป็นเรื่องของการมีบทบาททางการเมือง (Political role)

3) การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของการแสดงออก เพื่อให้มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ ในความหมายนี้การแสดงออกจึงมีทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ด้วยวิธีการสันติหรือรุนแรงโดยไม่จำเป็นที่จะสร้าง หรือริเริ่มจากบุคคลที่มีส่วนร่วมทางการเมือง แต่อาจจะมาจากบุคคลอื่นๆ หรือผู้นำทางการเมือง

4) การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจไม่มีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ แม้ว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีจุดประสงค์เพื่อกดดันรัฐบาล โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะมีผลมาน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับอำนาจทางการเมืองของบุคคลที่มีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งมักจะมีอำนาจทางการเมืองไม่มาก และไม่สามารถผลักดันให้เกิดการตัดสินใจของรัฐบาลได้ทุกเรื่องและตลอดเวลา

วิชญ์ บุญมาร์ตัน (2549: 115) กำหนดขอบข่ายความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าคือ การกระทำใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือไม่ กลุ่มคนที่ทำกิจกรรมจะมีการจัดอย่างเป็นระเบียบหรือไม่ จะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาลตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ

จากการนิยามการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลซึ่งเป็นพลเมืองของชาติมีพฤติกรรม การกระทำกิจกรรมทางการเมืองถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือการกำหนดนโยบายของรัฐ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ที่ทำการศึกษาและการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังต่อไปนี้

ฮันทิงตัน และเนลสัน (ฮันทิงตัน และเนลสัน, 2529: 5-8) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 5 รูปแบบ คือ

1) กิจกรรมการเลือกตั้ง รวมถึงการลงคะแนนเสียง กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การชักจูงให้บุคคลอื่นทำตามในฐานะของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และรวมไปถึงการกระทำที่มุ่งหวังจะให้เกิดผลกระทบต่อผลที่จะมาจากกระบวนการเลือกตั้ง

2) การวิงวอน เป็นการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลได้พยายามติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลและผู้นำทางการเมือง เพื่อหาทางที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายของรัฐบาลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนมาก เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่มุ่งหวังให้เกิดการสนับสนุน การต่อต้าน พระราชบัญญัติหรือการตัดสินใจของรัฐบาล

3) กิจกรรมองค์กร เป็นกิจกรรมทางการเมืองของกลุ่มองค์กรใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล หรือประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่าง หรืออาจเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของสาธารณชนทั่วไป โดยพิจารณาว่าการที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรก็เสมือนกับบุคคลนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้ไม่ว่าบุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กร ที่พยายามจะมีอิทธิพลต่อรัฐบาลหรือไม่ก็ตาม การที่บุคคลจะเป็นสมาชิกที่แม้จะขาดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมทางการเมืองก็ถือได้ว่าเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมแบบตัวแทน

4) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ราชการ หมายถึง การที่บุคคลแต่ละคนได้เข้าหาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือข้าราชการเป็นการส่วนตัว ซึ่งโดยปกติจะมุ่งหวังผลประโยชน์เฉพาะบุคคลหรือกลุ่มเล็กๆ ของบุคคลเพียงกลุ่มเดียว

5) การใช้กำลังรุนแรง อาจเป็นกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบหนึ่ง เป็นความพยายามสร้างผลกระทบต่อความคิดเห็นในนโยบายของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกายหรือทำลายทรัพย์สิน กิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำทางการเมือง เช่น การรัฐประหาร การลอบสังหารผู้นำทางการเมือง การทำการปฏิวัติ เป็นต้น

Milbrath and Goel (1977:12-16) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็ได้เพิ่มเติมบางรูปแบบเพื่อให้สมบูรณ์และครอบคลุมเนื้อหามากยิ่งขึ้น ดังนี้คือ

1) การลงคะแนนเสียง (Voting) เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบแรก สะท้อนกระบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย มีขอบเขตกิจกรรม ดังนี้คือ การใช้สิทธิเลือกตั้งซึ่งเป็นการแสดงถึงความรักชาติ ความสำนึกในหน้าที่พลเมือง การมี

ส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมทางการเมืองนี้ จะแยกออกจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมืองและการช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งรณรงค์การหาเสียง

2) การเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมืองและเป็นเจ้าหน้าที่รณรงค์การหาเสียงเลือกตั้ง (Party and campaign workers) เป็นการทำกิจกรรมทางการเมืองจากการชักชวนให้บุคคลอื่นใช้สิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยวิธีการต่างๆ การสนับสนุนด้วยการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งรณรงค์หาเสียง การเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ทำงานให้พรรคการเมืองเป็นประจำ การมีส่วนร่วมในการวางแผนให้พรรคการเมือง การเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมืองหรือได้รับการเลือกตั้ง และการช่วยหาเงินให้พรรคการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ มีผู้ทำกิจกรรมน้อยมากเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความสนใจ ความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างสูง

3) นักกิจกรรมในชุมชน (Community activists) เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบเฉพาะเจาะจง ที่มีการรวมตัวกันของบุคคลเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมคล้ายกับการเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีความกระตือรือร้นมีความผูกพันกับชุมชนในระดับสูงจึงทำกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ได้

4) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ (Contacting officials) เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบเฉพาะเจาะจง คือ การติดต่อแสดงความคิดเห็นหรือการติดต่อเจ้าหน้าที่ราชการ นักการเมือง

5) การประท้วง (Protestors) เป็นการทำกิจกรรม เช่น การเดินขบวนตามถนน การก่อจลาจล ซึ่งเป็นการกระทำที่ต้องการมีอิทธิพลเพื่อบังคับให้รัฐบาลแก้ไขเรื่องการเมือง อาจจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของรัฐบาล หรือการไม่ยอมรับกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เป็นต้น

6) การเป็นผู้สื่อข่าว (Communicators) ซึ่งมีขอบเขตกิจกรรมทางการเมือง ดังนี้คือการรับฟังข่าวสารการเมือง การชักชวนให้บุคคลอื่นสนทนาเรื่องการเมือง และการติดตามการหาเสียงของนักการเมือง โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ เกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีความสนใจทางการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูงและมีความสนใจในการเมือง การเป็นผู้สื่อข่าวโดยเฉพาะข่าวสารทางการเมืองของบุคคลนั้น จะมีการวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายของรัฐบาลมากกว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบอื่นๆ หากแต่จะไม่มีการประท้วงเกิดขึ้น

สำหรับนักวิชาการรัฐศาสตร์ของประเทศไทยได้จัดแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ ดังนี้

บุญเรือง บูรภัคคี (2529: 56-70) ได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสังคมไทยอย่างเป็นทางการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับและมีการนำมาใช้ในประเทศต่างๆ ที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ได้แก่

1) การใช้สิทธิและเสรีภาพ เป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ของประชาชน จึงอาจจะเป็นการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายชุมชน นโยบายสังคม และนโยบายของประเทศ ผ่านการพูด อภิปราย การเขียน การพิมพ์ เป็นต้น

2) การรวมกลุ่ม เป็นการรวมกลุ่มของผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อรักษาและปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มให้เป็นที่ไปอย่างมีประสิทธิภาพ บางกลุ่มอาจมีจุดประสงค์เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสาธารณชนทั่วไป อย่างไรก็ตามก็ถือว่าการรวมกลุ่มเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบหนึ่ง

3) การจัดตั้งพรรคการเมือง เป็นการร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองของประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เกิดจากเอกสารในการจัดตั้งเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและเป็นองค์การที่ประชาชนสามารถร่วมจัดตั้งโดยตรงได้

4) การเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง เป็นการที่บุคคลได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และมีสิทธิในการรณรงค์หาเสียงให้พรรคของตน

5) การไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงถึงความเป็นผู้ที่มีความสำนึกทางการเมืองสูง มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองจึงเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในกิจกรรมทางการเมืองรูปแบบนี้

6) กิจกรรมการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะดำเนินการเฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้ง บุคคลที่เป็นสมาชิกหรือเป็นผู้สนับสนุนพรรคการเมืองก็จะช่วยรณรงค์หาเสียงเพื่อการเลือกตั้ง

7) การลอบบี้ (Lobby) หมายถึง การพูดชักชวนหรือแนะนำให้บุคคลอื่นคล้อยตาม หรือให้บุคคลอื่นเกิดความเชื่อและความเลื่อมใสในสิ่งที่ผู้ลอบบี้ต้องการ เช่น นักการเมืองที่เป็นรัฐมนตรีกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนร่วม ประชาชนจะมีสิทธิทำการลอบบี้ นักการเมืองผู้นั้น

ประณต นันทิยะกุล (2540: 115-116 อ้างถึงใน คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยมและคณะ, 2545: 26) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ค่อนข้างละเอียดและครอบคลุมเนื้อหา มากกว่าการจำแนกข้างต้น โดยแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 9 รูปแบบ คือ

- 1) การเลือกตั้ง (Election) เป็นการที่ประชาชนเลือกผู้แทน ไปทำหน้าที่แทนตนเองในรัฐสภาและคณะรัฐบาล
- 2) การลงประชามติ (Referendum) เป็นการแสดงความเห็น ความต้องการของประชาชนจากการหย่อนบัตรจะรับหรือไม่รับเรื่องที่สำคัญ เช่น การลงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่หรือไม่
- 3) การหยั่งเสียง (Plebiscite) เป็นการวินิจฉัย การถามความต้องการของประชาชนในเขตชุมชนใดชุมชนหนึ่งว่ามีความต้องการสิ่งนั้นๆ หรือไม่
- 4) การประชาพิจารณ์ (Public hearing) การที่รัฐบาลจะทำโครงการใหญ่ที่จะมีผลกระทบได้เสียถึงสาธารณะชุมชน หรือประชาชนจำนวนมาก รัฐบาลจะต้องให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีโอกาสแสดงความคิดเห็น โดยวิธีการทำประชาพิจารณ์ เพื่อประกอบการพิจารณาการตัดสินใจดำเนินการตามโครงการของรัฐบาล
- 5) การริเริ่มออกกฎหมาย (Initiative) ประชาชนจำนวนหนึ่ง (บางประเทศ กำหนดประชาชนประมาณ 50,000 คน) มีสิทธิเสนอร่างกฎหมายตามที่ประชาชนต้องการได้
- 6) การระงับยับยั้งการออกกฎหมายหรือ โครงการของรัฐบาล (Veto) กฎหมายหรือ โครงการของรัฐบาลที่ออกมาแล้วมีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก ประชาชนมีสิทธิที่จะระงับยับยั้งการออกกฎหมายหรือ โครงการของรัฐบาลได้
- 7) การถอดถอนผู้ได้รับการเลือกตั้ง (Recall) ประชาชนจำนวน 50,000 คน มีสิทธิเสนอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลได้หากมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การทุจริตคอร์รัปชัน การประพฤตชั่วอย่างร้ายแรง เป็นต้น
- 8) มติมหาชน (Public opinion) เป็นการแสดงอาการพอใจหรือไม่พอใจของประชาชน เช่น การเดินขบวน การแสดงอาการเห็นชอบ ไซโยให้ฮิว ด้วยความพอใจ หรือแสดงอาการคัดค้านต่อต้านการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความไม่พอใจ
- 9) การประชุมสาธารณะ (Public meeting) เป็นการที่ประชาชนรวมตัวกันมาประชุม เพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือเป็นการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของประชาชนเอง

เมื่อพิจารณาตามบริบททางการเมืองของประเทศไทย ในส่วนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น รัฐบาลได้กำหนดให้มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างเป็นแบบทางการ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองมีการบังคับใช้ทางกฎหมาย เช่นในกรณีที่บุคคลไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และไม่แจ้งสาเหตุของการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อาจจะต้องเสียสิทธิทางกฎหมาย เช่น การเสียสิทธิใน

การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา การเสียสิทธิในการเสนอร่างกฎหมาย อย่างไรก็ตาม หลักการที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่าด้วย สิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม คือ สิทธิการเลือกตั้ง การเสนอร่างกฎหมาย การเข้าชื่อร้องขอถอดถอนบุคคล การทำประชาพิจารณ์ การออกเสียงประชามติ การเสนอร่างกฎหมาย การเสนอรายชื่อเพื่อถอดถอนนักการเมือง เป็นต้น (ลิขิต ชีรวะกิน, 2549: 20-32)

นอกจากการจัดแบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว แนวคิดของ Milbrath (1965 อ้างถึงใน จิตร โชค วีระสัย, 2538: 403) สามารถจัดระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดแบ่งระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่น้อยที่สุด ไปสู่ลำดับขั้นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สูงที่สุด 14 ลำดับ ดังนี้

- 1) การรับฟังข่าวสารการเมือง
- 2) การลงคะแนนเสียง
- 3) การชักชวนให้บุคคลอื่นสนทนาเรื่องการเมือง
- 4) การชักชวนให้บุคคลอื่นใช้สิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง
- 5) การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมือง หรือผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยวิธีการต่างๆ กัน
- 6) การติดต่อแสดงความคิดเห็น หรือการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ นักการเมือง
- 7) การสนับสนุนด้วยการบริจาคเงินให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- 8) การติดตามการหาเสียงของนักการเมือง
- 9) การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งรณรงค์หาเสียง
- 10) การเป็นสมาชิกของพรรคที่ทำงานให้พรรคการเมืองเป็นประจำ
- 11) การเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพรรคการเมือง
- 12) การช่วยหาเงินให้พรรคการเมือง
- 13) การสมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง
- 14) การเป็นเจ้าหน้าที่ของพรรคการเมืองหรือได้รับการเลือกตั้ง

การศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมือง อาจจะสรุปได้ว่ามีความแตกต่างกันบ้างในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยขอใช้แนวคิดของ Milbrath (1965 อ้างถึงใน จิตร โชค วีระสัย, 2538: 403) เป็นหลัก และประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าว เพื่อให้เข้ากับคุณลักษณะและบริบทของผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี โดยผู้วิจัยเลือกการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ การลงคะแนนเสียง การชักชวนให้บุคคลอื่นสนทนาเรื่องการเมือง การชักชวนให้บุคคลอื่นใช้สิทธิเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับ

เลือกตั้งด้วยวิธีการต่างๆ ก้นการติดตามการหาเสียงของนักการเมือง การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้ง
รณรงค์หาเสียงและการเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง

3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถจำแนกได้ดังนี้

McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นรการ, 2546: 16) จำแนก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3 ประการ คือ

1) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม (The social environment) ได้แก่ เพศ อายุ รายได้ เชื้อชาติ ศาสนา และเขตที่อยู่อาศัย เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychological variables)

3) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางการเมือง (The political environment)

Milbrath and Goel (1977: 24-32) จำแนกปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ 2 ประการ คือ

1) ปัจจัยที่มาจากสิ่งแวดล้อม (Environmental stimuli) ประกอบด้วย สภาพการณ์ทางการเมือง (Political setting) และระบบสังคม (Social system) ที่กระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรม มีการกระทำกิจกรรมทางการเมือง ปัจจัยที่มาจากสิ่งแวดล้อมจะรวมถึงการเรียนรู้ทางสังคม และข้อมูลเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม ก่อให้เกิดทางเลือกต่างๆ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถึงแม้บุคคลจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกันก็จะรับสิ่งแวดล้อมไม่เท่ากัน เพราะบุคคลจะเลือกรับรู้และเลือกสรรเฉพาะสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับความ ต้องการของตนเองเป็นหลัก

2) ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal factor) เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล 5 ประการ คือ ความเชื่อต่างๆ หรือทัศนคติ ความต้องการทางจิตใจและร่างกาย ความต้องการทางบุคลิกภาพ พันธุกรรมและแรงขับ

จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์เพื่อการศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ สามารถจำแนกพิจารณาเป็นปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ ปัจจัยทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุและสถานภาพสมรส ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยทางประชากร

เพศ

คุณลักษณะพื้นฐานทางประชากรอันดับแรก คือ เพศ ในสังคมสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของบุคคลถูกกำหนดให้แตกต่างกันตามเพศ (ชาติเฉลิม สุรชัยชาญ, 2544: 40) ส่งผลต่อความสามารถในการกระทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ด้วย ในกลุ่มผู้สูงอายุก็เช่นเดียวกันผู้สูงอายุเพศชายจะทำการกิจกรรมภายในชุมชนมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง (วนิดา นิรมย์, 2538: 103-105) จึงมีความเป็นไปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างเพศน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

จากผลการศึกษาเรื่อง คนชราไทย ของนิศา ชูโต (2525) พบว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศในการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศชายมีแนวโน้มเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองบ่อยครั้งมากกว่าเพศหญิง ซึ่งเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเพียงงานเดียว ส่วนเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่ การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวมุสลิม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ของชัชวราภรณ์ บินอิสหา(2548: 55) พบว่าเพศที่ต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศชายจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าเพศหญิง และการศึกษาเรื่องสื่อมวลชนกับพฤติกรรมทางการเมืองของนักศึกษา ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ของนันทัทพร ปาณะรัตน์ (2549: 86) ให้ผลสอดคล้องกัน กล่าวคือ เพศชายมีพฤติกรรมทางการเมืองภายนอกมหาวิทยาลัยสูงกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ของวิรัช พุดทอง (2549: 66) ก็พบความสัมพันธ์ในทำนองเดียวกัน โดยเพศชายมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงกว่าเพศหญิง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

แต่การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ของชัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 65) พบความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม กล่าวคือ เพศหญิงมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารสูงกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า เพศมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เนื่องจากมีข้อค้นพบทางวิชาการรัฐศาสตร์ ที่กล่าวถึงทฤษฎีด้านเพศกับการเมือง ซึ่งอธิบายว่า เพศชายจะมีความรู้ทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองและทัศนคติทางการเมืองที่เหนือกว่าเพศหญิง ส่งผลต่อการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองสูงกว่า (ธีรพล เกษมสุวรรณ, 2529: 155) ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุเพศชายน่าจะมีความเกี่ยวข้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง

อายุ

การที่บุคคลมีอายุแตกต่างกันทำให้มีพฤติกรรม การดำเนินชีวิต ประสบการณ์ชีวิต ความตั้งใจที่จะกระทำและกิจกรรมแตกต่างกันออกไป การศึกษาเรื่อง ความรู้สึกเมินห่างทาง การเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร ของธีรพล เกษมสุวรรณ (2529: 154) พบว่าอายุของบุคคลมีอิทธิพลร่วมกับความรู้สึกเมินห่างทางการเมือง โดยความแตกต่างของอายุ สามารถกำหนดความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ กล่าวคือ ยิ่งบุคคลมีอายุเพิ่ม มากขึ้นเท่าไรจะมีความรู้สึกไร้อำนาจทางการเมืองเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของ ถวิลวดี บุรีกุล (2544: 174-175) กล่าวคือ อายุที่เพิ่มมากขึ้นระดับความเข้าใจทางการเมืองจะเพิ่มสูง ตามแต่จะลดลงในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยพบว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ อย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบล จังหวัดพัทลุง ของเกรียงศักดิ์ เรืองสังข์ (2544: 87-88) ก็พบความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางการเมืองในการ เลือกตั้งในระดับต่ำกว่ากลุ่มวัยอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ได้แก่ การศึกษาเรื่อง คนชราไทย ของนิตา ชูโต (2525) พบว่าผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยกว่าจะมีแนวโน้ม เข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุ 60-69 ปีทำ กิจกรรมทางการเมือง บ่อยๆ ครั้ง มากที่สุด (ร้อยละ 46.2) รองลงมาคือ ผู้ที่มีอายุ 70-79 (ร้อยละ 30.6) ผู้ที่มีอายุ 80-89 (ร้อยละ 12.4) ตามลำดับ และงานวิจัยในต่างประเทศที่ศึกษาแนวโน้มการใช้ สิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดีของประเทศสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948-1968 ของ Bone and Ranny (1967: 45) ให้ผลสอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุ 60-65 ปี มีแนวโน้มใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุดและมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งจะลดน้อยลงไปเมื่อมีอายุเพิ่ม มากขึ้น

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก

สถานภาพสมรส

คุณลักษณะพื้นฐานทางประชากรที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ประการหนึ่ง คือ สถานภาพสมรส ผู้สูงอายุถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่ทางสังคมให้เป็นไปตามสถานภาพสมรสของตนเอง ในครอบครัวก็เช่นเดียวกันผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสย่อมต้องมีชีวิตช่วยในการปรึกษาหารือดูแลซึ่งกันและกัน ทำให้มีรูปแบบการดำเนินชีวิต การทำกิจกรรมทางสังคมแตกต่างไปจากผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสโสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่

การศึกษาเรื่อง คนชราไทย ของนิสา ชูโต (2525) พบความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับการทำกิจกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้สูงอายุที่สมรสและอยู่ร่วมกับคู่สมรส หรือผู้สูงอายุที่เป็นหม้ายมีแนวโน้มในการทำกิจกรรมทางการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสดหรือหย่าร้าง และการศึกษาเรื่อง อิทธิพลของการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดศรีสะเกษ เขต 2 ของจิตติ วิริยะสรณะ (2536: 72) พบว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันตามสถานภาพสมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสมรสมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นโสด หย่าร้าง หม้าย ในทำนองเดียวกับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ของสุรชาติพิศ น่วมสกุล (2541: 99-139) ก็พบความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ผู้นำท้องถิ่นที่สมรส มีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการไปเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองสูงกว่าผู้นำท้องถิ่นที่เป็นโสด หย่าหรือหม้าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของฉวีลลิต บุรีกุล (2544: 180) ก็พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความแตกต่างตามสถานภาพสมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มตัวอย่างที่สมรสจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นโสด หม้ายหรือหย่าร้าง

จากการทบทวนวรรณกรรมดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่สมรสน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่เป็นโสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ

ระดับการศึกษา

การศึกษาเป็นเครื่องชี้วัดการพัฒนาความรู้ ความคิด ค่านิยม ส่งผลให้บุคคลมีวิถีทัศน์ การศึกษาเป็นเครื่องช่วยขัดเกลาให้บุคคลมีความประพฤติที่เหมาะสม อีกทั้งการศึกษายังสามารถ เลื่อนสถานภาพทางสังคมของบุคคลได้ (นริศรา พึ่งโพธิ์สก, 2545: 16) ความแตกต่างของระดับ การศึกษาจึงน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

จากการศึกษาเรื่องความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ของชัยวัฒน์ รัฐขจร (2522: 154) พบว่า ระดับการศึกษามีอิทธิพลต่อความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชน โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตนเอง ทำให้ เป็นผู้ที่เข้าไปร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง อสม. กับการพัฒนา การเมืองในระบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พุทธศักราช 2540 กรณีศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี ของวิชัย เทียนถาวร (2542: 27-28) ที่พบว่า ระดับการศึกษามี ความสัมพันธ์กับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมือง การปกครองในระบบ ประชาธิปไตยของ อสม. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดย อสม. ที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษาและปริญญาตรี ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองการ ปกครองในระบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางและระดับสูง ส่วน อสม. ที่ไม่ได้เรียนหนังสือจะ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเมืองการ ปกครองในระบบประชาธิปไตยระดับ ต่ำ

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ชั้นกลาง ของธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541) พบว่าระดับการศึกษาของประชาชนมี ความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีระดับ การศึกษาสูงกว่ามีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาดำกว่า

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลปากแพรก ของมนัส นพรัตน์ (2541: 100) พบว่ามีความแตกต่าง ระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 โดยผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในสัดส่วนที่มากกว่าผู้ที่ จบการศึกษาระดับต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษา เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของถวิลวดี บุรีกุล (2544: 177-178) ที่ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความแตกต่างตามระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับสูงกว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง กว่ากลุ่มตัวอย่างที่จบการศึกษาระดับต่ำกว่า และการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับ

ความไว้วางใจทางการเมืองและความรู้สึกรักมีประสิทธิภาพทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดภาคใต้ ของจิรวุฒิ อนุสรณ์นรการ (2546: 65) พบความแตกต่างเช่นเดียวกัน โดยผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงกว่าผู้ที่จบการศึกษาระดับต่ำกว่าว่า อนุปริญญา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

แต่ในขณะที่การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ของ ชัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 68-69) พบความแตกต่างระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับอื่นๆ

แม้ข้อค้นพบดังกล่าวไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ผู้วิจัยเชื่อว่าระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะช่วยให้บุคคลมีความรู้ทางการเมืองสูงขึ้นด้วย ซึ่งจะส่งผลต่อความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมือง จนอาจทำให้ผู้สูงอายุสามารถตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง อีกทั้งมีทฤษฎีประชาธิปไตยที่เชื่อว่า การให้การศึกษาแก่ประชาชนเป็นการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2549:1-37) ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำ

อาชีพ

อาชีพเป็นเครื่องชี้วัดสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพจะสะท้อนว่าบุคคลมีคุณค่า มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมส่วนรวมได้มากน้อยเพียงใด ความรับผิดชอบที่เกิดจากอาชีพนั่น ทำให้บุคคลต้องปฏิบัติตามความคาดหวังบทบาทและหน้าที่ทางสังคม ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างอาชีพน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

สำหรับกลุ่มวัยสูงอายุหรือเรียกว่าปัจฉิมวัย ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บั้นปลายชีวิตที่บุคคลต้องการการพักผ่อนหลังจากที่ได้ทำงานหนักมาตลอดชีวิต ช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่กลุ่มผู้สูงอายุจะละเว้นจากการประกอบอาชีพ (วันดี โภคะกุล, 2546: คำนำ) ซึ่งในการทำงานรับราชการและการทำงานรัฐวิสาหกิจของประเทศไทยได้กำหนดให้ผู้ที่มิอายุ 60 ปี ต้องเกษียณอายุการทำงาน แต่จากการทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น ส่วนใหญ่พบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ (เจริญ วงศ์สวัสดิ์, 2533: 174-176; เฉลิมพล มิ่งเมือง, 2539: 103-107; ดำรง ดิสกุล, 2539: 84; ชัชพล ประจักษ์จิตต์, 2542: 69-70; เกรียงศักดิ์ เรืองสังข์, 2544: 89-90)

การศึกษาเรื่องการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ศึกษากรณีให้รางวัลในการมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ของ ดำรง ตีสกุล (2539: 84) พบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ นอกจากอาชีพรับราชการแล้ว กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพค้าขายมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าอาชีพรับจ้างและเกษตรกรกรรม และการศึกษาที่พบความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันคือ การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคนที่ จังหวัดสมุทรสงครามของ ธัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 69-70) พบว่าหากไม่นับผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการแล้ว ผู้ที่มีอาชีพค้าขายมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าอาชีพรับจ้างและเกษตรกรกรรม รวมทั้งการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ของไพรัช วิหะกะรัตน์ (2546: 57) พบความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ นอกจากอาชีพรับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจแล้ว ผู้ที่ประกอบธุรกิจเอกชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงกว่าผู้ที่มีอาชีพในการเกษตร แรงงาน รับจ้าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

แต่การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท ของปิยะนุช เงินคล้ายและคณะ (2540: 69-114) กลับพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีอาชีพเกษตรกรกรรมจะมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมากกว่าอาชีพอื่นๆ

จากการทบทวนผลจากวิจัยที่เกี่ยวข้องแม้ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน แต่ผู้วิจัยเชื่อว่า ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จะมีโอกาสได้พบปะผู้คนหลากหลาย มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อประเภทต่างๆ กระตุ้นให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว น่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุประกอบอาชีพอื่นๆ

การมีรายได้เพียงพอ

รายได้เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตสะท้อนฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุต้องมีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพให้เป็นปกติสุข ผู้สูงอายุที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนสูงกว่า มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าผู้สูงอายุที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนต่ำกว่า (กอบกุล สุดสวาสดิ์, 2541: 104) ผลกระทบจากการที่ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ทำให้ผู้สูงอายุต้องทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพส่งผลให้ผู้สูงอายุขาดการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกับผู้อื่น อีกทั้งยังขาดโอกาสในการทำกิจกรรมในชุมชนด้วย จากการที่ต้องรับภาระทางเศรษฐกิจของตนเองและครอบครัว (วนิดา นิรมย์, 2538:

113-115) นอกจากนี้การมีรายได้เพียงพอต่อการเลี้ยงชีพจะทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า (นงลักษณ์ บุญไทย, 2539 อ้างถึงใน อรุณศิริ เมฆพัฒน์, 2546: 51) เพราะฉะนั้นผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอน่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ

จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง ของ ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541: 68) พบว่ารายได้ต่อครอบครัวของประชาชนชั้นกลางมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ผู้ที่มีรายได้ต่อครอบครัวมากกว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่อครอบครัวน้อยกว่า

ผลงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่ การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุพรรณบุรี ของนันทนา วรรณะภูติ (2539: 99-100) พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท ของปิยะนุช เงินคล้ายและคณะ (2540: 68-114) ที่พบว่า ประชาชนที่มีรายได้ที่แตกต่างกันจะมีส่วนร่วมทางการเมืองด้านการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และประสบการณ์เกี่ยวกับการเลือกตั้งแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่มีรายได้ 10,000-50,000 บาท จะไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท และการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ของวีรพัชร พุดทอง (2549: 69) พบว่ารายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ ผู้ที่มีรายได้ 30,001 บาทขึ้นไป จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาท

จากการทบทวนผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าผู้ที่มีรายได้สูงกว่าจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่า และเมื่อพิจารณาตามบริบทของผู้สูงอายุแล้ว การที่ผู้สูงอายุมีรายได้มากเพียงพอต่อการดำเนินชีวิต จะทำให้ผู้สูงอายุไม่กังวลในเรื่องเวลาที่ต้องสูญเสียไปจากการที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองได้ ดังนั้นผู้วิจัยตั้งข้อสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ

การเป็นหัวหน้าครัวเรือน

การเป็นหัวหน้าครัวเรือนคือสถานภาพทางสังคมประการหนึ่ง โดยผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะมีบทบาทเป็นผู้นำครัวเรือน และมีหน้าที่การตัดสินใจเรื่องที่สำคัญต่างๆ ภายในครอบครัว ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมที่ให้ความเคารพยกย่องต่อผู้สูงอายุ จากการสำรวจสภาพการณ์ทำงานของประชากร ในปี พ.ศ. 2550 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (มูลนิธิสถาบันการวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุ, 2551: 45) ที่ศึกษาลักษณะการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุในครัวเรือน พบว่าผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 59.8) เป็นหัวหน้าครัวเรือน แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือน มีสถานภาพทางสังคมเป็นหัวหน้าครัวเรือนมากกว่าเป็นสมาชิกภายในครัวเรือน การที่ผู้สูงอายุได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน และเป็นที่ปรึกษาของสมาชิกในครอบครัว คือสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้สูงอายุ (นิตยา ชูโต, 2525) โดยการที่ผู้สูงอายุได้เป็นหัวหน้าครัวเรือนนั้น จะสามารถรักษาสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ทางสังคมไว้ได้ จากการมีอิทธิพล อำนาจในการตัดสินใจกระทำกิจกรรมต่างๆ ภายในครัวเรือนตนเองได้ (สิริพร วงศ์ตรี, 2535) ทำให้มีความเป็นไปได้ว่าการเป็นหัวหน้าครัวเรือนจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

สำหรับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น ยังไม่มีผลงานวิจัยที่ปรากฏหลักฐานการศึกษาที่ชัดเจน แต่มีความเป็นไปได้จากการศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการศาลาประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีศาลาประชาธิปไตยที่บ้านเจริญศรี อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ของวัฒนา เลิศธรรมเทวี (2534 อ้างถึงใน นันทนา วรธนะภูติ, 2539: 47) พบว่าผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจหลักการประชาธิปไตยในระดับปานกลาง โดยความรู้ความเข้าใจหลักประชาธิปไตย จะส่งผลต่อความกระตือรือร้นทางการเมืองและนำไปสู่การมีส่วนร่วมในโครงการศาลาประชาคม สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษากรณีโครงการประปาหมู่บ้าน อำเภอเมืองนครพนมและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ของสนธิ ขาวสอาด (2539: 70-72) ที่พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพผู้นำในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมในโครงการประปาหมู่บ้านในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัว มีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการประปาหมู่บ้านมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครอบครัว ในขณะที่การศึกษาเรื่องความสามารถในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ของสุภรัตน์ รัตนมุขย์ และยงยุทธ พึ่งวงศ์ญาติ (2541: 83) ผลการศึกษาปรากฏว่า ชาวชนบทที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ มีพฤติกรรมการประชาธิปไตย จากการที่มีสัดส่วนของผู้ที่เคยไปฟังการหาเสียงเลือกตั้งสูงถึงร้อยละ 82.4

จากข้อค้นพบที่มีดังกล่าวเพียงพอให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นหัวหน้า

ครัวเรือน เนื่องจากการที่ผู้สูงอายุยังคงมีบทบาทและหน้าที่ทางสังคมจากการเป็นหัวหน้าครัวเรือน นั้น น่าจะมีความตระหนักถึงบทบาทในการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองด้วย

เขตที่อยู่อาศัย

ในปัจจุบันเขตที่อยู่อาศัยมักถูกจัดแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เขตชนบทและเขตเมือง เขตที่อยู่อาศัยสามารถสะท้อนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ถึงอำนาจความสะดวก และความเจริญด้านต่างๆ ด้วย ซึ่งบุคคลที่อาศัยอยู่ในเขตที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน จะได้รับอิทธิพลทางสังคม สภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ส่งผลต่อวิถีทัศน์ การกระทำและพฤติกรรมของบุคคล (ชาติเฉลิม สุรัชชานู, 2544: 45) เขตที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุส่งผลต่อการทำกิจกรรมชุมชน โดยผู้สูงอายุที่อาศัยนอกเขตเทศบาลจะมีแนวโน้มทำกิจกรรมชุมชนได้มากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาล (วนิดา นิรมย์, 2538) ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่า เขตที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลปากแพรกของ มนัส นพรัตน์ (2541: 46-115) พบว่าประชาชนในเขตเทศบาลมีความรู้ ความเข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ในระดับดี และมีความตื่นตัวในการตรวจสอบการทำงานของเทศบาลอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่การศึกษาเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา ของเสนห์ นันทะโชติ (2524: 104-140) พบว่าประชาชนในชุมชนชนบทในหมู่บ้านมีระดับการสื่อสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างต่ำ

ผลงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Harrop (1987: 87 อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นรการ, 2546: 16) พบว่าสถานที่ทางภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของถวิลวดี บุรีกุล (2544: 183) กล่าวคือ ประชาชนจะมีพฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งวุฒิสภาแตกต่างกันตามสถานที่อยู่อาศัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่อาศัยในจังหวัดสงขลาและจังหวัดยะลาซึ่งเขตที่อยู่อาศัยอยู่ในเขตเมือง จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท

ในทางตรงกันข้ามกับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท ของปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ (2540) กลับพบว่า มีความแตกต่างระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับ

การเลือกตั้ง (การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การช่วยเหลือผู้สมัครหาเสียง การติดตามข่าวสารการเมือง การพูดคุยเรื่องการเมือง เป็นต้น) มากกว่าประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาล แต่ว่าประชาชนที่อยู่นอกเขตเทศบาลกลับเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาล

จากข้อค้นพบข้างต้นผู้วิจัยได้ข้อสรุปเพื่อตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท เนื่องจากเขตเทศบาลซึ่งถือว่าเป็นเขตเมืองนั้น ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลจะได้รับความทันสมัยด้านต่างๆ เช่น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว การเดินทางที่สะดวกสบาย ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้อาจจะกระตุ้นให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลซึ่งถือว่าเป็นเขตชนบท

ปัจจัยทางการเมือง

ความสนใจทางการเมือง

การที่บุคคลมีความสนใจทางการเมือง มีความเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นพลเมืองของประเทศเป็นการสะท้อนว่าผู้นั้นมีทัศนคติแบบประชาธิปไตย (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2517 อ้างถึงใน สมบัติ ธรรมรงค์ชัยวงศ์, 2538: 40) ซึ่งปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงมีความเป็นไปได้ว่าความสนใจทางการเมืองที่แตกต่างกันน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

การศึกษาเรื่อง ทัศนคติทางการเมือง ความรู้ และความสนใจในการเลือกตั้ง ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 เมษายน 2519 ของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา (2520: 75-159) พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในการเลือกตั้งกับทัศนคติในการ ไปใช้สิทธิเลือกตั้งของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับการศึกษาการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในปี พ.ศ. 2529 ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (2529 อ้างถึงใน สมชาย อรรถธรรมสุนทร, 2538: 18) ที่ผลการศึกษาอธิบายว่า ผู้ที่มีความสนใจทางการเมืองจะไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่ไม่มี ความสนใจทางการเมือง ในขณะที่การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดปัตตานี ของนพภูฏ วิเศษสุวรรณภูมิ (2544: 52-100) ปราบกฏข้อค้นพบว่า ความสนใจทางการเมืองส่งผลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีมุสลิม โดยสตรีมุสลิมที่มีความสนใจทางการเมืองมากกว่าจะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าสตรีมุสลิมที่มีความสนใจทางการเมืองน้อยกว่า และการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในกระบวนการประชาธิปไตย ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอำเภอเมืองจะเข็งเทราและอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดจะเข็งเทรา ของ สมชาย อรรถธรรมสุนทร

(2538, 82-85) พบว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีความสนใจในการเลือกตั้งในระดับมากจะไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสูงกว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีความสนใจในการเลือกตั้งระดับน้อย

จากผลการศึกษาที่ผ่านมาทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองมากน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองน้อย เนื่องจากบุคคลที่มีความสนใจทางการเมืองเป็นผู้ที่มีทัศนคติแบบประชาธิปไตย มีความกระตือรือร้นทางการเมือง นำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

ระดับการรับข่าวสารการเมือง

การรับข่าวสารช่วยให้เกิดการกระตุ้นพฤติกรรม หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติตัวของบุคคล การที่บุคคลได้รับข่าวสารหรือติดตามข่าวสารก็ย่อมต้องได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และข่าวสารที่มากกว่าบุคคลอื่นที่ไม่ได้รับข่าวสาร (นริศรา พึ่งโพธิ์สก, 2545: 25) จึงมีความเป็นไปได้ว่าความแตกต่างระหว่างระดับการรับข่าวสารการเมือง น่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของถวิลวดี บุรีกุล (2544: 186) พบว่าการได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนชาวกรุงเทพฯ ที่ได้รับข่าวสารการเมืองสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มสูง เช่นเดียวกันกับการศึกษาเรื่อง ทัศนคติของข้าราชการส่วนภูมิภาคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ของธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2546: 109) ที่พบว่าการติดตามข่าวสารการเมืองจากวิทยุ โทรทัศน์และสิ่งตีพิมพ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยข้าราชการที่มีระดับการรับฟังข่าวสารการเมืองสูงจะมีแนวโน้มไปใช้สิทธิเลือกตั้งระดับชาติสูงกว่าข้าราชการที่มีระดับการรับฟังข่าวสารการเมืองต่ำ

ผลงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการรับข่าวสารการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่ การศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการสื่อสารกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ของจันทิมา ทองเจริญ (2542: 63) พบความสัมพันธ์ระหว่างความบ่อยครั้งของการอ่านหนังสือพิมพ์ กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กล่าวคือ นักศึกษาที่อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันจะมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงถึงร้อยละ 44.3 และการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอฉวาง ของไพศาล เขาวณะ (2543: 75-77) ก็พบความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน

กล่าวคือ ประชาชนที่ได้รับข่าวสารการเมือง จากการพบปะพูดคุยทุกวัน จากสื่อมวลชนได้แก่ หนังสือ หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ โทรทัศน์ ในระดับสูง มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกับประชาชนในกลุ่มที่ได้รับข่าวสารการเมืองจากสื่อดังกล่าวในระดับต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 รวมทั้งการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ของวีรพัชร พุดทอง (2549: 71-76) ได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน โดยผู้ที่มีการรับรู้ข่าวสารการเมืองสูงจะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่มีการรับรู้ข่าวสารการเมืองต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อค้นพบข้างต้นเพียงพอให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการรับรู้ข่าวสารการเมืองสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการรับรู้ข่าวสารการเมืองต่ำ เนื่องจากการรับรู้ข่าวสารการเมืองจากสื่อระหว่างบุคคลและสื่อมวลชน (หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย) เป็นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารก่อให้เกิดการกระตุ้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ความรู้ ที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

ระดับความรู้ทางการเมือง

ความรู้เป็นสิ่งที่เกิดจากการได้รับข้อมูล การแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ของบุคคล ความรู้ทางการเมือง (Political knowledge) เกิดจากการกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization process) ทั้งทางตรงและทางอ้อมสืบต่อกันมา ตามแบบแผนที่ได้รับการปลูกฝัง จนกลายเป็นความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง (Political behavior) ของบุคคล (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2549: 649) สำหรับประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรู้ทางการเมือง หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในหน้าที่ของพลเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การที่ประชาชนมีความรู้จะก่อให้เกิดความสำนึกในการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงการแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้องตามครรลองของระบอบการปกครอง (ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, 2550: 76) ทำให้ระดับความรู้ทางการเมืองที่แตกต่างกันน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจ ของนพดล นาประสิทธิ์ชัย (2538: 98-120) พบว่ามีสหสัมพันธ์ (Correlation) เกิดขึ้นระหว่างความรู้ทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

งานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้ทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่ การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการ

ปกครองรูปแบบเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองนครพนม ของเทวินทร์ ตติยารัตน์ (2532: 102) พบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความรู้ ความเข้าใจในทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีระดับความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีระดับความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของถวิลวดี บุรีกุล (2544: 155-185) กล่าวคือ ความรู้เกี่ยวกับวุฒิสภามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งวุฒิสภาของประชาชน (กรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ สงขลาและสกลนคร) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่มีระดับความรู้ทางการเมืองสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่มีความรู้ทางการเมืองต่ำ และการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานทางหลวงชนบทที่ 8 จังหวัดนครสวรรค์ ของสมศักดิ์ ม่วงสน (2548: 50) พบความสัมพันธ์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ประชาชนที่มีระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสูงกว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าประชาชนที่มีระดับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งต่ำกว่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ผ่านมาทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับความรู้ทางการเมืองสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับความรู้ทางการเมืองต่ำเนื่องจากความรู้ทางการเมืองจะช่วยให้บุคคลเห็นความสำคัญที่จะได้รับการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและพร้อมที่จะปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง ก่อให้เกิดความสำนึกทางการเมือง ดังนั้นการที่ผู้สูงอายุมีความรู้ทางการเมืองมากขึ้นน่าจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองได้

การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

กลุ่มเป็นองค์การที่บุคคลรวมตัวกัน เพื่อให้มีความสัมพันธ์ร่วมกันและตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกภายในกลุ่ม ไม่ให้รู้สึกโดดเดี่ยว รู้ว่าตนเองมีอำนาจ รวมไปถึงการรับรู้ว่าตนเองมีอิทธิพลทางการเมือง เพราะบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมสามารถเข้าไปมีกิจกรรมทางการเมืองหรือเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองโดยผ่านการสังกัดกลุ่ม (ธีรพล เกษมสุวรรณ, 2529: 169-170) สำหรับผู้สูงอายุการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมจะมีโอกาสพบปะพูดคุย ทำกิจกรรมทางสังคมผ่านกลุ่มทางสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่ ทำให้ผู้สูงอายุมีมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง อีกทั้งได้การเรียนรู้การทำประโยชน์ทางสังคมผ่านการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม ฉะนั้นการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมน่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

ผลงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้แก่ การศึกษาเรื่อง แบบแผนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบสุขาภิบาลที่ประธานกรรมการสุขาภิบาลมาจากการเลือกตั้งและ

ประธานกรรมการ โดยตำแหน่ง ของจรัญ วงศ์สวัสดิ์ (2533: 173-1176) พบว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกของ กลุ่มหรือองค์กรจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มหรือองค์กร เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน กรณีการเลือกตั้งสมาชิก วุฒิสภา พ.ศ. 2543 ของถวิลวดี บุรีกุล (2544: 155-193) ที่พบว่า การเป็นสมาชิก กรรมการ ที่ปรึกษา กลุ่มมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่ เป็นสมาชิก กรรมการ ที่ปรึกษากลุ่มจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ ไม่ได้เป็นสมาชิก กรรมการ ที่ปรึกษากลุ่ม และการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขต เทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรีของ พรทิพย์ รัตนวารินทร์ชัย (2546: 85-86) ก็พบความสัมพันธ์ในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมจะ มีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ ไม่ได้เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 ส่วนการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของ องค์กรบริหารส่วนตำบล ของนวนน้อย ตริรัตน์ และคณะ (2546: 3) ยืนยันผลการศึกษา เช่นเดียวกันว่า ชุมชนที่มีการจัดตั้งกลุ่ม มีความเข้มแข็งในการร่วมกิจกรรมกับกลุ่มชุมชนต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ประชาชนจะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง มี ความเข้าใจและเห็นความสำคัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ อบต. ตั้งแต่การร่วม รับรู้ รับฟัง เสนอข้อคิดเห็น และการตรวจสอบการทำงาน ของ อบต.

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มมีอิทธิพลต่อการมี ส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ตั้งข้อสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของ กลุ่มทางสังคมน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ทางสังคม เนื่องจากภายในกลุ่มทางสังคมจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก มีการกระทำกิจกรรมทาง สังคมต่างๆ ซึ่งอาจส่งผลให้ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม ได้รับโอกาสมีส่วนร่วมใน กิจกรรมทางการเมืองด้วย

ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

กิจกรรมทางสังคมเกิดจากการที่บุคคลเข้ามารวมกลุ่มกัน เพื่อให้บุคคลได้กระทำบาง สิ่งบางอย่างที่ทำให้มีการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการแบ่งสรร แยกหน้าที่ เพื่อที่จะได้ทำ กิจกรรมทางสังคมระหว่างกัน ได้อย่างสอดคล้อง บุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมนั้นมีรูปแบบ ต่างๆ ย่อมจะมีหน้าที่ความรับผิดชอบส่งผลต่อการกระทำ การมีพฤติกรรมที่สอดคล้องและ สนับสนุนต่อกิจกรรมทางสังคมนั้นด้วย เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติกิจกรรมทางสังคมแล้ว ก็อาจมี ความโน้มเอียงไปสู่การเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองได้ เนื่องจากการเมืองหมายถึง กระบวนการ ตัดสินใจแทนบุคคลในสังคม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2544: 1) นอกจากนี้การเมืองเป็นกิจกรรมทาง สังคมรูปแบบหนึ่ง (วิษณุ บุญมาร์ตัน, 2549: 6) จากการเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกที่อยู่ใน

สังคมเดียวกัน ทำให้กิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมทางสังคมในบางเหตุการณ์อาจเกิดขึ้นพร้อมๆกัน และอาจจะส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันได้ จึงมีความเป็นไปได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

การศึกษาเรื่อง ปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ศึกษากรณีโครงการประปาหมู่บ้าน อำเภอเมืองนครพนมและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ของ สนิท ขาวสอาด (2539: 97-99) ได้สรุปผลการศึกษาว่าการที่ประชาชนได้เข้าร่วมพัฒนาในโครงการสาธารณะ เป็นการช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันนำมาสู่การสร้างวิถีชีวิตทางสังคมตามครรลองประชาธิปไตย ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมืองและความรู้สึกของประชาชนที่ต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

ผลงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ได้แก่ การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคณที่ จังหวัดสมุทรสงคราม ของรัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 79-88) ผลการศึกษาพบความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกับส่วนราชการ การเสนอแนะความต้องการกับหน่วยงานราชการ และการได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยราชการของประชาชน กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหาร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยประชาชนที่เคยมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกับส่วนราชการ เสนอแนะความต้องการกับหน่วยงานราชการและได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยราชการ จะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและบริหารมากกว่าประชาชนที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าว และการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอฉวาง ของไพศาล เขาวานะ (2543: 81-94) ได้ผลการศึกษาเช่นเดียวกันทุกประการ กล่าวคือ ประชาชนที่เคยมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกับส่วนราชการ เสนอแนะความต้องการกับหน่วยงานราชการและได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยราชการ จะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลมากกว่าประชาชนที่ไม่เคยมีส่วนร่วมในเรื่องดังกล่าว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ผ่านมาทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานของการศึกษาว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่ำ เนื่องจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมเป็นเครื่องยืนยันว่า ผู้สูงอายุยังคงมีศักยภาพในการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ โดยผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจะมีแนวโน้มว่าสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้เช่นกัน

5. กรอบแนวคิดของการศึกษา

การทบทวนแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้เสนอมาข้างต้นสามารถนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการศึกษา ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6. สมมติฐานของการศึกษา

สำหรับการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวคิดมาเป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐานของการศึกษา ดังนี้

สมมติฐานหลัก

ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมืองที่แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน

สมมติฐานย่อย

1. ผู้สูงอายุเพศชายน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง
2. ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก
3. ผู้สูงอายุที่สมรสน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่เป็นโสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่
4. ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำ
5. ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว น่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอื่นๆ
6. ผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ
7. ผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน
8. ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท
9. ผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองมากน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองน้อย
10. ผู้สูงอายุที่มีระดับการรับข่าวสารการเมืองสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการรับข่าวสารการเมืองต่ำ
11. ผู้สูงอายุที่มีระดับความรู้ทางการเมืองสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับความรู้ทางการเมืองต่ำ
12. ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

13. ผู้สูงอายุที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่ำ

7. ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เพื่อทราบถึงสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาทางด้านผู้สูงอายุและพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ
2. เพื่อทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในปัจจุบัน อันเป็นแนวทางในการพัฒนาการเมืองของประเทศไทยตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย
3. หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการ หรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถนำข้อค้นพบจากการศึกษานี้ ใช้ประกอบการวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทางสังคมของผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ระเบียบวิธีวิจัยและลักษณะทั่วไปของข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม ในบทนี้จะเป็นการอธิบายถึงระเบียบวิธีวิจัยและลักษณะทั่วไปของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมาย (Target population) ของการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีเต็มขึ้นไป) ที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลและความรับผิดชอบของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี

2. การเลือกตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

เนื่องด้วยข้อจำกัดของชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดปราจีนบุรี ที่ส่วนใหญ่สมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจะไม่ได้มีการพบปะหรือทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ร่วมกันบ่อยนัก มีเพียงสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุภายในโรงพยาบาลประจำอำเภอบางอำเภอเท่านั้นที่มีการพบปะและร่วมทำกิจกรรมทางสังคมนอกกันอย่างสม่ำเสมอ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาเลือกอำเภอที่มีกลุ่มสมาชิกมากที่สุดและมีการทำกิจกรรมทางสังคมตามความเป็นจริง จำนวน 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบ้านสร้าง อำเภอศรีมหาโพธิ์และอำเภอกบินทร์บุรี

ข้อมูลสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ที่ลงทะเบียนไว้กับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี ในปี พ.ศ. 2550 จังหวัดปราจีนบุรีมีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุทั้งสิ้น 578 ชมรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

อำเภอเมือง	163	ชมรม	สมาชิก	8,472 คน
อำเภอประจันตคาม	15	ชมรม	สมาชิก	4,619 คน
อำเภอบ้านสร้าง	75	ชมรม	สมาชิก	2,237 คน
อำเภอศรีมหาโพธิ์	31	ชมรม	สมาชิก	1,949 คน
อำเภอศรีมหาโพธิ์	72	ชมรม	สมาชิก	3,546 คน
อำเภอกบินทร์บุรี	154	ชมรม	สมาชิก	9,075 คน
อำเภอนาดี	68	ชมรม	สมาชิก	4,717 คน
รวม	578	ชมรม	สมาชิก	34,615 คน

2.1 ขนาดของตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการเลือกตัวอย่างตามสูตรขนาดตัวอย่างสำหรับการประมาณค่าสัดส่วน (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2551: 12-14) ดังนี้

$$n = \frac{NZ^2/4}{NE^2 + (Z^2/4)}$$

เมื่อ

n คือ ขนาดของตัวอย่างที่ต้องการ

N คือ ขนาดประชากร เท่ากับ 34,615 ราย

Z คือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานปกติกำหนดที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95
จะได้ เท่ากับ 1.96

E คือ ความคลาดเคลื่อนสูงสุดในการประมาณค่า เท่ากับ 0.05

แทนค่าในสูตรได้

$$n = \frac{34,615 (1.96^2) / 4}{34,615 (0.05^2) + (1.96^2/4)}$$

$$n = 379.93$$

แสดงว่าขนาดของตัวอย่างการศึกษาต้องไม่น้อยกว่า 380 ราย แต่เพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์ทางสถิติได้ดีพอควร ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างของการศึกษานี้ไว้ 500 ราย

2.2 วิธีการเลือกตัวอย่าง

วิธีการเลือกตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากข้อมูลประชากรสูงอายุของจังหวัดปราจีนบุรีของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2550 พบว่า ผู้สูงอายุเพศหญิงมีสัดส่วนประมาณ 0.6 และผู้สูงอายุเพศชายมีสัดส่วนประมาณ 0.4 จึงกำหนดขนาดของตัวอย่างตามสัดส่วนเพศของผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีในแต่ละพื้นที่ของการศึกษา

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในเขตเมือง คือ เขตเทศบาลเมืองปราจีนบุรี โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุภายในพื้นที่ประมาณ 100 ราย และพื้นที่ในเขตชนบท คือ นอกเขตเทศบาลใน 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านสร้าง อำเภอศรีมหาโพธิ์และอำเภอกบินทร์บุรี โดยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ไม่ต่ำกว่าพื้นที่ละ 100 ราย

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและขนาดของตัวอย่าง จำแนกตามเขตพื้นที่

เขตพื้นที่	จำนวนตัวอย่าง		
	ชาย	หญิง	รวม
จำนวนรวมทั้งหมด	203	347	550
เขตเมือง			
เทศบาลเมืองปราจีนบุรี	36	64	100
เขตชนบท			
นอกเขตเทศบาลเมืองปราจีนบุรี	47	75	122
นอกเขตเทศบาล อำเภอบ้านสร้าง	48	64	112
นอกเขตเทศบาล อำเภอศรีมหาโพธิ์	38	67	105
นอกเขตเทศบาล อำเภอกบินทร์บุรี	34	77	111
รวม	167	283	450

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ข้อมูลในการศึกษารั้งนี้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิและแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ โดย

3.1 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและผลงานวิจัย เช่น ข้อมูลสถิติและเอกสารการสมัครเป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ที่ประกอบไปด้วยคุณลักษณะพื้นฐานทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจ เพื่อที่จะศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของประชากรเป้าหมาย การสุ่มตัวอย่าง ข้อมูลสถิติ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเอกสารการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศของจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อการกำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษาและเป็นแนวทางการสร้างแบบสอบถามที่เหมาะสมตามสมมติฐาน

3.2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) การสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม (questionnaire) โดยที่ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และนิสิตระดับปริญญาบัณฑิต ทำการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่าง โดยการเข้าพบและสัมภาษณ์ผู้สูงอายุที่มาทำกิจกรรมในวันนัดทำกิจกรรมผู้สูงอายุภายในโรงพยาบาลประจำอำเภอ หรือสถานีอนามัย

4. เครื่องมือและวิธีทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 เครื่องมือวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามชนิดปลายปิดและชนิดปลายเปิด ที่ได้มีการกำหนดรหัสไว้ล่วงหน้า (pre - coded question) โดยการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม ทำโดยการเขียนคำตอบและทำเครื่องหมาย O เขียนรอบเลขคำตอบที่เหมาะสม

แบบสอบถามเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ภูมิศึกษาชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดปราจีนบุรีประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ภูมิหลังของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 การมีตำแหน่งทางสังคม การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการรับข่าวสารการเมือง

ส่วนที่ 3 ความรู้ทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

4.2 วิธีทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยโดยก่อนที่จะนำแบบสอบถามไปใช้ในการวิจัยกลุ่มตัวอย่างที่แท้จริง ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย จากการหาความตรงของเนื้อหา (Content validity) และการหาความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้

1) การหาความตรงของเนื้อหา (Content validity) นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการวิทยานิพนธ์ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา และความถูกต้องของภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม หลังจากผ่านการพิจารณาแบบสอบถามแล้ว ผู้วิจัยปรับแก้ถ้อยคำตามข้อเสนอแนะให้เหมาะสม จนผ่านความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษาและคณะกรรมการวิทยานิพนธ์

2) การทดสอบหาค่าความยากง่าย (Difficulty) และค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination of power) ของข้อคำถามความรู้ทางการเมือง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ต้องคำนึงถึงความยากง่ายของข้อคำถามว่า มีความเหมาะสมกับผู้ตอบคำถามหรือไม่ และสามารถแยกผู้ที่มีความรู้กับผู้ที่ไม่มีความรู้ออกจากกันได้ อย่างชัดเจน ด้วยค่าอำนาจจำแนกรายข้อ

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pretest) สัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกชมรมผู้สูงอายุของโรงพยาบาลอำเภอประจันตคาม จำนวน 30 คน และทำการปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

5.1 ติดต่อประสานงานกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ เพื่อขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ภายใต้สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรีที่ดูแลรับผิดชอบสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ให้ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้สูงอายุ

5.2 ผู้วิจัยจัดทำคู่มือนักสำรวจ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในแบบสอบถามและป้องกันความผิดพลาดในการสัมภาษณ์ คู่มือนักสำรวจช่วยให้ผู้ช่วยนักวิจัยเข้าใจรายละเอียดและวิธีการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5.3 เพื่อให้สอดคล้องกับจริยธรรมของการวิจัย ผู้วิจัยหรือผู้ช่วยนักวิจัยอธิบายความเป็นมาของการศึกษาให้ผู้สูงอายุรับทราบ เพื่อให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเลือกว่าจะให้ข้อมูลหรือไม่ เมื่อผู้สูงอายุแสดงความจำนงที่จะให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์จึงเริ่มการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม

6. ขอบเขตของการศึกษา

6.1 ขอบเขตทางประชากร การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะสมาชิกชมรมผู้สูงอายุของจังหวัดปราจีนบุรี ใน 4 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบ้านสร้าง อำเภอศรีมหาโพธิ์ และอำเภอกบินทร์บุรี โดยเลือกศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุประจำโรงพยาบาลอำเภอ จำนวน 550 คน ที่มาทำกิจกรรมในวันนัดทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุประจำโรงพยาบาลอำเภอ หรือสถานีนอนามัย และผู้วิจัยหรือผู้ช่วยนักวิจัยมีโอกาสได้สัมภาษณ์ในวันนั้น

6.2 ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในจังหวัดปราจีนบุรี โดยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในจังหวัดปราจีนบุรี และศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองของผู้สูงอายุในจังหวัดปราจีนบุรี ผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม โดยมีข้อคำถามที่ต้องใช้การประเมินการรับรู้ที่เป็นจิตวิสัยของผู้สูงอายุเป็นหลัก

7. ข้อจำกัดของการศึกษา

7.1 กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุของจังหวัดปราจีนบุรี จึงไม่สามารถสะท้อนแทนผู้สูงอายุอื่นๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุของจังหวัดปราจีนบุรีได้ ดังนั้นหากต้องการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ควรใช้ด้วยความระมัดระวังในการอ้างอิงผลการศึกษา

7.2 การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาตัวแปรความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมของผู้สูงอายุ แต่ผลการศึกษากลับพบว่า กลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดเป็นผู้ช่วยเหลือตัวเองเป็นอย่างดี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ มักเป็นผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตนเองได้ จึงไม่สามารถใช้ตัวแปรดังกล่าวมาวิเคราะห์ทางสถิติเชิงอนุมานได้ ผู้วิจัยจึงได้ทำการตัดตัวแปรนี้ออกจากการศึกษา

8. การนิยามศัพท์

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีเต็มขึ้นไป ที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลและความรับผิดชอบของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง เช่น การเคยไปออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ การเคยสมัครเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง การเคยช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง ฯลฯ

9. นิยามตัวแปรและการวัดตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

9.1 ตัวแปรตาม

ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง คะแนนเฉลี่ยของการเข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ได้มาจากคำถามข้อ C3 ที่ถามว่า “ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยทำกิจกรรมเหล่านี้หรือไม่” ทั้งนี้โดยมีคำถามย่อยจำนวน 13 ข้อถาม แต่เนื่องมาจากคำถามข้อ C3.e และ C3.f เรื่องการเลือกตั้งผู้ดำรงตำแหน่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นเป็นการเลือกตั้งครั้งเดียวกัน ผู้วิจัยจึงตัดคำถาม C3.f “ท่านเคยไปเลือกตั้งสมาชิกเทศบาล (ส.ท.) / สมาชิกอบต. หรือไม่” ออกจากการศึกษาจึงเหลือคำถามที่นำมาสร้างเป็นตัวแปรตาม 12 ข้อถาม ดังต่อไปนี้

ข้อ C3.a “ท่านเคยไปออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ หรือไม่”

ข้อ C3.b “ท่านเคยไปเลือกตั้ง ส.ว. หรือไม่”

ข้อ C3.c “ท่านเคยไปเลือกตั้ง ส.ส. หรือไม่”

ข้อ C3.d “ท่านเคยไปเลือกตั้ง นายกอบจ.หรือไม่”

ข้อ C3.e “ท่านเคยไปเลือกตั้ง นายกเทศมนตรี / นายกอบต. หรือไม่”

ข้อ C3.g “ท่านเคยสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือไม่”

ข้อ C3.h “ท่านเคยช่วยโฆษณาให้พรรคการเมือง หาเสียงให้พรรคการเมือง หรือไม่”

ข้อ C3.i “ท่านเคยช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง หรือไม่ เช่น ช่วยหาเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว.หรือนายกอบจ.”

ข้อ C3.j “ท่านเคยติดตามการหาเสียงของนักการเมือง หรือไม่ เช่น การฟังคำปราศรัยของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว. หรือนายกอบจ.”

ข้อ C3.k “ท่านเคยชักชวนให้คนอื่นไปเลือกตั้งผู้สมัคร ส.ส. ส.ว. หรือ นายกอบจ. คนใดคนหนึ่งหรือไม่”

ข้อ C3.l. “ท่านเคยพูดคุยเรื่องการเมืองกับเพื่อนสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ หรือไม่”

ข้อ C3.m. “ท่านเคยชักชวนคนอื่นพูดคุยเรื่องการเมือง หรือไม่ เช่น สมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อนบ้าน”

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ให้คะแนน ดังนี้

	คะแนน
เคย	1
ไม่เคย	0

9.2 ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรอิสระของการศึกษา มีจำนวน 13 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรทางประชากร 3 ตัวแปร ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจ 5 ตัวแปร และตัวแปรทางการเมือง 5 ตัวแปร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตัวแปรทางประชากร ประกอบด้วย เพศ อายุและสถานภาพสมรส

1) เพศ หมายถึง เพศของผู้สูงอายุ ได้จากคำถามข้อ A2 เป็นตัวแปรระดับนามมาตรา (Norminal scale) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- เพศชาย
- เพศหญิง

2) อายุ หมายถึง อายุเต็มปีของผู้สูงอายุ ได้จากคำถามข้อ A4 ที่ถามว่า “ท่านอายุเท่าไร” เป็นตัวแปรระดับอัตราส่วน (Ratio scale) ผู้วิจัยจัดแบ่งตัวแปรนี้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 60 – 69 ปี
- 70 – 79 ปี
- 80 ปีขึ้นไป

3) สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ ได้จากคำถามข้อ A5 ที่ถามว่า “ปัจจุบันท่านมีสถานภาพสมรสอะไร” เป็นตัวแปรระดับนามมาตรา (Norminal scale) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- โสด/หม้าย/หย่า/แยกกันอยู่
- สมรส

ตัวแปรทางสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ระดับการศึกษา อาชีพ การมีรายได้ เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย

1) ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาชั้นสูงสุดที่ผู้สูงอายุเรียนจบ ได้จากคำถามข้อ A6 ที่ถามว่า “ท่านเรียนหนังสือจบสูงสุดชั้นใด” เป็นตัวแปรระดับอันดับ (Ordinal scale) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- ไม่ได้เรียนและต่ำกว่าระดับประถมศึกษา
- ระดับประถมศึกษา
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า

2) อาชีพ หมายถึง อาชีพในปัจจุบันของผู้สูงอายุ โดยการศึกษาครั้งนี้ไม่มีผู้ประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ เนื่องจากผู้สูงอายุที่เคยประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจทั้งหมดได้เกษียณอายุการทำงานแล้ว

ได้จากคำถามข้อ A9 ที่ถามว่า “ปัจจุบันท่านทำงานอาชีพอะไร” เป็นตัวแปรระดับนามมาตรา (Nominal scale) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- ไม่ได้ทำงาน
- เกษตรกรรม
- รับจ้าง
- ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว

3) การมีรายได้เพียงพอ หมายถึง การที่ผู้สูงอายุประเมินว่าตนเองมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพและการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินตามจิตวิสัยจากการรับรู้ของผู้สูงอายุเอง ได้จากคำถามข้อ A14 ที่ถามว่า “ท่านคิดว่า ท่านมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ หรือไม่” เป็นตัวแปรระดับนามมาตรา (Nominal scale) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- เพียงพอ
- ไม่เพียงพอ

4) การเป็นหัวหน้าครัวเรือน หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ ได้จากคำถามข้อ A16 ที่ถามว่า “ท่านเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือไม่” เป็นตัวแปรระดับนามมาตรา (Nominal scale) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- เป็นหัวหน้าครัวเรือน
- ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน

5) เขตที่อยู่อาศัย หมายถึง เขตที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุในปัจจุบัน เป็นตัวแปรระดับนามมาตรา (Nominal scale) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- เขตเมือง คือ ในเขตเทศบาล
- เขตชนบท คือ นอกเขตเทศบาล

ตัวแปรทางการเมือง ประกอบด้วย ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม โดย

1) ความสนใจทางการเมือง หมายถึง ผลการประเมินตนเองของผู้สูงอายุ (evaluative) ว่ามีความสนใจทางการเมืองมากน้อยแค่ไหนเป็นการรับรู้เชิงจิตวิสัยของผู้สูงอายุเอง จากคำถามข้อ C2 ที่ถามว่า “ท่านคิดว่า ตัวท่านมีความสนใจทางการเมืองมากน้อยแค่ไหน” เป็นตัวแปรระดับอันดับ (Ordinal scale) แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- สนใจเป็นอย่างมาก
- ค่อนข้างสนใจ
- สนใจเพียงเล็กน้อย
- ไม่สนใจ

2) ระดับการรับข่าวสารการเมือง หมายถึง ความบ่อยครั้งของการเปิดรับข่าวสารการเมือง จากสื่อ 5 ประเภท ได้แก่ บุคคล สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และหอกระจายข่าว / เสียงตามสาย (คำถามข้อ B4-B8) จัดเป็นตัวแปรระดับอันดับ (Ordinal scale) ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

ความบ่อยครั้งของการเปิดรับข่าวสารการเมือง	คะแนน
อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า	3
เดือนละครั้ง	2
นานๆครั้ง	1
ไม่เคยเลย	0

จากคำถาม 5 คำถาม คะแนนความบ่อยครั้งมีค่าตั้งแต่ 0 - 15 คะแนน ซึ่งได้มาจัดเป็นกลุ่มคะแนนของระดับการรับข่าวสารการเมือง

ช่วงคะแนน 0-8 คือ การรับข่าวสารทางการเมืองระดับต่ำ

ช่วงคะแนน 9-12 คือ การรับข่าวสารทางการเมืองระดับปานกลาง

ช่วงคะแนน 13-15 คือ การรับข่าวสารทางการเมืองระดับสูง

3) ระดับความรู้ทางการเมือง หมายถึง ความรู้ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ได้จากคำถามข้อ C1 จำนวน 8 ข้อถาม ที่ถามว่า “ขอให้ท่านตอบคำถามจากข้อความต่อไปนี้ว่า “ใช่” หรือ “ไม่ใช่” จัดเป็นตัวแปรระดับอันดับ (Ordinal scale) ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

	คะแนน
ใช่	1
ไม่ใช่	0
ไม่รู้ / ไม่แน่ใจ	0

จากข้อถาม 8 ข้อถาม คะแนนความรู้ทางการเมืองมีค่าตั้งแต่ 0 - 8 คะแนน

คะแนนของระดับความรู้ทางการเมือง

ช่วงคะแนน 0-4	คือ ความรู้ทางการเมืองระดับต่ำ
ช่วงคะแนน 5-6	คือ ความรู้ทางการเมืองระดับปานกลาง
ช่วงคะแนน 7-8	คือ ความรู้ทางการเมืองระดับสูง

4) การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม/สมาคม ซึ่งเป็นกลุ่มทางสังคมที่ไม่นับรวมการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ได้จากคำถามข้อ B2 จัดเป็นตัวแปรระดับอันดับ (Ordinal scale) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม
- เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1 กลุ่ม
- เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 2 กลุ่มขึ้นไป

5) ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม หมายถึง การที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน ได้จากคำถามข้อ B3 จำนวน 6 ข้อถาม ที่ถามว่า “ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เหล่านี้ในชุมชน / หมู่บ้านหรือไม่” จัดเป็นตัวแปรระดับอันดับ (Ordinal scale) ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

	คะแนน
เคย	1
ไม่เคย	0

จากข้อถาม 6 ข้อถาม คะแนนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม มีค่าตั้งแต่ 0 - 6

คะแนน

คะแนนระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ช่วงคะแนน 0-2	คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมระดับต่ำ
ช่วงคะแนน 3-4	คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมระดับปานกลาง
ช่วงคะแนน 5-6	คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมระดับสูง

10. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น นำเสนอตารางอัตราส่วนร้อยละ เพื่อแสดงลักษณะทั่วไปของข้อมูล

2) วิเคราะห์และทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางประชากร ปัจจัยสังคมและเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเมืองกับค่าเฉลี่ย (Means) การมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยตรวจสอบความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

3) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยใช้การวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง (Multivariate analysis) เพื่อศึกษาอิทธิพลของกลุ่มตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ

3.1) การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีดอดอยพหุ (Multiple regression analysis) เพื่อศึกษาว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดรวมกันอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด และเมื่อคุณอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว มีตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่สามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3.2) การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีดอดอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) เพื่อศึกษาลำดับความสำคัญของตัวแปรว่าตัวแปรอิสระตัวใดสามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ดีที่สุด และตัวแปรอิสระตัวใดบ้างที่สามารถเพิ่มอำนาจการอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

11. ลักษณะทั่วไปของข้อมูล

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอลักษณะทั่วไปของข้อมูล ซึ่งได้จำแนกตามปัจจัยทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุและสถานภาพสมรส ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม สำหรับตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง อนึ่งจำนวนตัวอย่างที่ปรากฏในตารางต่างๆ ไม่เท่ากัน สืบเนื่องมาจากการตัดจำนวนตัวอย่างที่มีผู้ตอบว่าไม่ทราบหรือไม่ตอบของตัวแปรต่างๆ ออกจากการศึกษา

ลักษณะทั่วไปข้อมูลปรากฏดังนี้

1) ปัจจัยทางประชากร (ตารางที่ 2)

1.1) เพศ

ผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างของการศึกษานี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 550 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 63.1 เปรียบเทียบกับร้อยละ 36.9)

1.2) อายุ

ผู้สูงอายุมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 69.69 ปี อายุมัธยฐานเท่ากับ 69 ซึ่งแสดงว่าการกระจายตัวของอายุไม่เบ้มากนัก ผู้สูงอายุมีอายุต่ำสุด 60 ปีและมีอายุสูงสุด 97 ปี แบ่งตามกลุ่มอายุพบว่า มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้สูงอายุวัยต้นมีอายุระหว่าง 60-69 ปี (ร้อยละ 54.4) รองลงมาได้แก่กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี (ร้อยละ 34.5) และกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 11.1) ตามลำดับ

1.3) สถานภาพสมรส

กลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่ (ร้อยละ 59.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 40.4)

ตารางที่ 2 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามปัจจัยทางประชากรของผู้สูงอายุ

ปัจจัยทางประชากร	ร้อยละ	จำนวน
รวม	100	550
เพศ		
ชาย	36.9	203
หญิง	63.1	347
อายุ		
60 – 69	54.4	299
70 – 79	34.5	190
80 ปี ขึ้นไป	11.1	61
ค่าเฉลี่ย (Mean) = 69.69	ค่ามัธยฐาน (Median) = 69	
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 7.254	ค่าต่ำสุด = 60	ค่าสูงสุด = 97
สถานภาพสมรส		
โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่	40.4	221
สมรส	59.6	326

2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ (ตารางที่ 3)

2.1) ระดับการศึกษา

ผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.6) จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนและต่ำกว่าประถมศึกษา (ร้อยละ 11.5) และกลุ่มผู้สูงอายุที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า (ร้อยละ 9.9) ตามลำดับ

2.2) การทำงานเชิงเศรษฐกิจในปัจจุบัน

การทำงานเชิงเศรษฐกิจในปัจจุบัน พบว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่างที่ไม่ได้ทำงานสูงเกือบสองเท่าของผู้สูงอายุที่ทำงาน (ร้อยละ 60.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 39.5)

2.3) อาชีพ

ผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่ได้ทำงาน (ร้อยละ 60.5) รองลงมาคือ ผู้ประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 14.9) อาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 14.7) และอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 9.8) ตามลำดับ

2.4) การมีรายได้เพียงพอ

ผลการศึกษารังนี้พบว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอมีสัดส่วนมากกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ (ร้อยละ 56.8 เปรียบเทียบกับร้อยละ 43.2)

2.5) การเป็นหัวหน้าครัวเรือน

จากการสัมภาษณ์ พบว่าร้อยละ 68.8 ของผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งเป็นสัดส่วนที่มากกว่าสองเท่าของผู้สูงอายุที่ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือนคือ ร้อยละ 31.2

2.6) เขตที่อยู่อาศัย

เมื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามเขตที่อยู่อาศัย พบว่าส่วนใหญ่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในเขตชนบท (ร้อยละ 81.8) ส่วนที่เหลืออาศัยอยู่ในเขตเมือง (ร้อยละ 18.2)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ	ร้อยละ	จำนวน
รวม	100	550
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียนและต่ำกว่าประถมศึกษา	11.5	63
ระดับประถมศึกษา	78.6	430
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า	9.9	54
การทำงานเชิงเศรษฐกิจในปัจจุบัน		
ไม่ได้ทำงาน	60.5	333
ทำงาน	39.5	217
อาชีพ		
ไม่ได้ทำงาน	60.5	333
เกษตรกรรม	14.7	81
รับจ้าง	14.9	82
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	9.8	54
การมีรายได้เพียงพอ		
เพียงพอ	56.8	309
ไม่เพียงพอ	43.2	235
การเป็นหัวหน้าครัวเรือน		
เป็น	68.8	377
ไม่เป็น	31.2	171
เขตที่อยู่อาศัย		
เขตเมือง	18.2	100
เขตชนบท	81.8	450

3) ปัจจัยทางการเมือง

3.1) ความสนใจทางการเมือง

จากการศึกษาในตารางที่ 4 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รายงานว่าค่อนข้างมีความสนใจทางการเมือง (ร้อยละ 44.9) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่รายงานว่าไม่สนใจทางการเมืองเพียงเล็กน้อย ซึ่งมีสัดส่วนใกล้เคียงกันกับผู้สูงอายุที่รายงานว่ามีความสนใจทางการเมืองเป็นอย่างมาก (ร้อยละ 27.0) เปรียบเทียบกับร้อยละ 23.5) และมีผู้สูงอายุน้อยมากที่รายงานว่าไม่มีความสนใจทางการเมืองเลย (ร้อยละ 4.6)

ตารางที่ 4 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามความสนใจทางการเมือง

ความสนใจทางการเมือง	ร้อยละ	จำนวน
สนใจเป็นอย่างมาก	23.5	129
ค่อนข้างสนใจ	44.9	246
สนใจเพียงเล็กน้อย	27.0	148
ไม่สนใจ	4.6	25
รวม	100.0	548

3.2) ระดับการรับข่าวสารการเมือง

ระดับการรับข่าวสารการเมือง เป็นตัวแปรที่สร้างขึ้นจากความบ่อยครั้งของการเปิดรับข่าวสารการเมือง จากสื่อ 5 ประเภท คือ สื่อระหว่างบุคคล สื่อมวลชนประเภท หนังสือพิมพ์/สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หอกระจายข่าว / เสียงตามสาย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับชมโทรทัศน์อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่าในสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 86.0) รองลงมาคือ ได้รับฟังข่าวสารการเมืองจากวิทยุอาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า (ร้อยละ 62.8) และได้รับฟังข่าวสารการเมืองจากบุคคลอื่นๆ อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า (ร้อยละ 61.1) ตามลำดับ

ความบ่อยครั้งของการเปิดรับข่าวสารการเมือง

ประเภทสื่อ	อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า	เดือนละครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคยเลย	ร้อยละ (จำนวน)
1. บุคคล	61.1	8.0	20.0	10.9	100.0(550)
2. หนังสือพิมพ์ / สิ่งพิมพ์	48.1	4.4	24.2	23.3	100.0(549)
3. วิทยุ	62.8	5.1	18.1	14.1	100.0(548)
4. โทรทัศน์	86.0	1.8	8.4	3.8	100.0(550)
5. หอกระจายข่าวสาร / เสียงตามสาย	42.8	7.8	23.9	25.5	100.0(549)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้สูงอายุมีการรับข่าวสารการเมืองจากหนังสือ / สิ่งพิมพ์ อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่าในสัดส่วนที่น้อยที่สุด (ร้อยละ 48.1) อาจเป็นเพราะว่าประมาณร้อยละ 90 ของกลุ่มตัวอย่าง มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า ซึ่งถือว่าเป็นระดับการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการอ่านข่าวสารการเมืองได้ ประกอบกับผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอย มักมีปัญหาด้านสายตา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการอ่านหนังสือ นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุที่ไม่เคยรับข่าวสารการเมืองจากหอกระจายข่าว / เสียงตามสาย เลยมีในสัดส่วนที่มากที่สุด (ร้อยละ 25.5) อาจเป็นเพราะว่าในบางชุมชนหรือบางหมู่บ้าน ไม่มีหอกระจายข่าว/เสียงตามสาย จึงทำให้ผู้สูงอายุขาดโอกาสในการรับฟังข่าวสารการเมืองจากสื่อประเภทนี้ได้

ตารางที่ 5 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามระดับการรับข่าวสารการเมืองของผู้สูงอายุ

ระดับการรับข่าวสารการเมือง	ร้อยละ	จำนวน
ระดับต่ำ (0 – 8 คะแนน)	28.8	157
ระดับปานกลาง (9 – 12 คะแนน)	31.3	171
ระดับสูง (13 – 15 คะแนน)	39.9	218
รวม	100.0	546
ค่าเฉลี่ย (Mean) = 10.51 ค่ามัธยฐาน (Median) = 11		
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.068 ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 15		

สำหรับระดับการรับข่าวสารการเมืองนั้น (ตารางที่ 5) พบว่าผู้สูงอายุมีคะแนนการรับข่าวสารการเมืองเฉลี่ยเท่ากับ 10.51 คะแนน ซึ่งจัดว่าเป็นคะแนนเฉลี่ยที่อยู่ในกลุ่มคะแนนปานกลางถึงสูง แสดงว่าผู้สูงอายุมีการรับข่าวสารการเมืองในระดับที่น่าพึงพอใจ เมื่อแบ่งระดับการรับข่าวสารการเมืองเป็น 3 ระดับ พบว่าผู้สูงอายุมีส่วนการรับข่าวสารการเมืองในระดับสูงมากที่สุด (ร้อยละ 39.9) รองลงมาคือ การรับข่าวสารการเมืองในระดับปานกลาง (ร้อยละ 31.3) และการรับข่าวสารการเมืองในระดับต่ำ (ร้อยละ 28.8) ตามลำดับ

ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันผู้สูงอายุมีการรับรู้ข่าวสารการเมืองกันอย่างแพร่หลาย ทั้งการรับรู้ข่าวสารการเมืองจากสื่อระหว่างบุคคลและสื่อมวลชน อาจเป็นเพราะความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ช่วยให้เกิดการพัฒนากระบวนการสื่อสารมวลชน ระบบสารสนเทศ ของประเทศไทย ผู้สูงอายุจึงได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่างๆ อย่างง่ายและสะดวกกว่าในอดีต อีกทั้งยังสามารถติดตามข่าวสารการเมืองได้อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ทางสังคม

3.3) ระดับความรู้ทางการเมือง

การศึกษาครั้งนี้ได้วัดระดับความรู้ทางการเมืองจากคำถามจำนวน 8 ข้อคำถาม ที่ผ่านการทดสอบหาความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ตารางที่ 6) ผลการศึกษาปรากฏว่ามากกว่าร้อยละ 70 ผู้สูงอายุสามารถตอบคำถามถูกต้องเกี่ยวกับความรู้ทางการเมืองได้ในทุกๆ ข้อ เมื่อวิเคราะห์คำถามความรู้ทางการเมืองเป็นรายข้อ พบว่าคำถามข้อ 6 ที่ถามว่า จังหวัดปราจีนบุรีมี ส.ว. ได้ 1 คน และคำถามข้อ 8 ที่ถามว่า คำว่า อบจ. เป็นคำย่อขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น มี ผู้สูงอายุตอบถูกมากที่สุดเท่ากัน (ร้อยละ 86.5) รองลงมาคือ คำถามข้อ 4 ที่ถามว่า คำว่า กกต. เป็น คำย่อของคณะกรรมการเลือกตั้ง (ร้อยละ 84.9) แสดงว่าผู้สูงอายุมีความรู้เรื่องการเมืองการปกครอง ส่วนท้องถิ่น จากการที่อย่างน้อยสามารถระบุชื่อขององค์กรที่เกิดขึ้นมาใหม่ทั้ง 2 องค์กรใน ระยะเวลา 10 ปีได้ ส่วนคำถามข้อ 7 ที่ถามว่า จังหวัดปราจีนบุรีมี ส.ส. ได้ทั้งหมด 3 คน มีผู้สูงอายุ ตอบผิดมากที่สุด (ร้อยละ 4.6) อาจเป็นเพราะว่าการเลือกตั้ง สส. ครั้งล่าสุดตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีการเปลี่ยนแปลงให้กลับไปเลือก สส.แบบรวมเขตเช่นเดิม จึงอาจทำให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจผิดได้ นอกจากนี้คำถามข้อ 3 ที่ถามว่า ปัจจุบันประเทศไทยมี พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ) เป็นคำถามที่ผู้สูงอายุตอบว่าไม่แน่ใจมากที่สุด (ร้อยละ 26.1) จากข้อค้นพบนี้แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุขาดความรู้เรื่องสิทธิผลประโยชน์ทางกฎหมายเบื้องต้นใน ฐานะผู้สูงอายุของประเทศไทย

ตารางที่ 6 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามคำถามเกี่ยวกับความรู้ทางการเมืองรายข้อ

ความรู้ทางการเมือง	ตอบถูก	ตอบผิด	ไม่แน่ใจ	ร้อยละ (จำนวน)
1. รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดของประเทศไทย	78.7	0.9	20.4	100.0(550)
2. รัฐสภาไทยมี 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎรและ วุฒิสภา	77.8	0.9	21.3	100.0(549)
3. ปัจจุบันประเทศไทยมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ)	71.7	2.2	26.1	100.0(547)
4. คำว่า กกต. เป็นคำย่อของคณะกรรมการเลือกตั้ง	84.9	2.2	13.0	100.0(548)
5. ผู้สูงอายุสามารถใช้สิทธิออกเสียงประชามติรับ ร่างรัฐธรรมนูญได้	76.5	3.8	19.7	100.0(548)
6. จังหวัดปราจีนบุรีมี ส.ว. ได้ 1 คน	86.5	2.4	11.1	100.0(549)
7. จังหวัดปราจีนบุรีมี ส.ส. ได้ทั้งหมด 3 คน	82.6	4.6	12.8	100.0(549)
8. คำว่า อบจ. เป็นคำย่อขององค์การบริหารส่วน จังหวัด	86.5	2.4	11.1	100.0(549)

ผลการศึกษาในตารางที่ 7 พบว่าผู้สูงอายุมีคะแนนความรู้ทางการเมืองเฉลี่ยเท่ากับ 6.45 คะแนน จากคะแนนเต็ม 8 คะแนน ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์คะแนนระดับสูง และสำหรับระดับความรู้ทางการเมือง 3 ระดับนั้น พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความรู้ทางการเมืองระดับสูงในสัดส่วนที่มากที่สุด (ร้อยละ 62.4) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่มีความรู้ทางการเมืองระดับปานกลาง (ร้อยละ 22.9) และผู้สูงอายุที่มีความรู้ทางการเมืองระดับต่ำ (ร้อยละ 14.7) ตามลำดับ

ผลการศึกษานี้สรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเบื้องต้นในระดับที่ดี อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุของการศึกษานี้เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเป็นประโยชน์ทันต่อเหตุการณ์ในเรื่องต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ จากเจ้าหน้าที่ทางราชการและเพื่อนสมาชิกในชมรมเดียวกัน ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถตอบคำถามได้ในสัดส่วนที่สูง อย่างไรก็ตามการศึกษานี้พบว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเลย จึงต้องเป็นหน้าที่ของภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความรู้ทางการเมืองในกลุ่มประชากรสูงอายุ

ตารางที่ 7 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามระดับความรู้ทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ระดับความรู้ทางการเมือง	ร้อยละ	จำนวน
ระดับต่ำ (0 – 4 คะแนน)	14.7	80
ระดับปานกลาง (5 – 6 คะแนน)	22.9	125
ระดับสูง (7 – 8 คะแนน)	62.4	341
รวม	100.0	546

ค่าเฉลี่ย (Mean) = 6.45 ค่ามัธยฐาน (Median) = 7
 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.125 ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 8

3.4) การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

สถิติจากตารางที่ 8 แสดงว่าผู้สูงอายุเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ รวมได้ทั้งหมด 7 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้าน / สตรี กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน / ชุมชน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของธนาคารและกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน / สวัสดิการชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทางสังคมที่มีผู้สูงอายุเป็นสมาชิกมากที่สุด 3 อันดับแรกคือ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน / ชุมชน (ร้อยละ 62.4) กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ (ร้อยละ 30.5) และกลุ่มสหกรณ์การเกษตร (ร้อยละ 17.8) ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีแหล่งพึ่งพาทางเศรษฐกิจ หรือหลักประกันทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการเป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ต่างๆ ผู้ที่

เป็นสมาชิกคาดหวังสิทธิในการกู้ยืมเงิน สัดส่วนของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มสหกรณ์จึงสูงกว่า เป็นสมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน / สวัสดิการชุมชน (ร้อยละ 1.5) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเงินเช่นกัน กองทุนดังกล่าวมีการจัดตั้งขึ้นตามนโยบายสวัสดิการทางสังคมของรัฐบาล มีข้อจำกัดในการจ่ายเงินให้แก่ประชาชนตามวัตถุประสงค์ของกองทุน จึงอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกมากนัก

ตารางที่ 8 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

สมาชิกของกลุ่ม / สมาคม / ชมรม	ร้อยละ	รวม
1. กลุ่มแม่บ้าน / สตรี	8.9	100.0 (550)
2. กลุ่มสหกรณ์การเกษตร	17.8	100.0 (550)
3. กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์	30.5	100.0 (550)
4. กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน	8.4	100.0 (550)
5. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน / ชุมชน	62.4	100.0 (550)
6. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของธนาคาร	5.3	100.0 (550)
7. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน / สวัสดิการชุมชน	1.5	100.0 (550)

* หมายเหตุ : ไม่นับรวมการเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ

สำหรับจำนวนกลุ่มทางสังคมที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิก (ตารางที่ 9) พบว่าผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 2 กลุ่ม ขึ้นไป มีสัดส่วนมากที่สุด (ร้อยละ 39.5) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1 กลุ่ม (ร้อยละ 30.4) แม้ว่าเกือบ 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างจะรายงานว่า ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเลย (ร้อยละ 30.2)

ตารางที่ 9 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามจำนวนกลุ่มทางสังคมที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิก

จำนวนกลุ่มทางสังคม	ร้อยละ	จำนวน
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม	30.2	166
เป็น 1 กลุ่ม	30.4	167
เป็น 2 กลุ่มขึ้นไป	39.5	217
รวม	100.0	550

3.5) ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ผลการศึกษาในตารางที่ 10 การศึกษาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม จากกิจกรรมทางสังคมทั้ง 6 กิจกรรม พบว่าทุกประเภทกิจกรรมทางสังคมจะมีผู้สูงอายุประมาณครึ่งหนึ่งทำกิจกรรมทางสังคมชนิดนั้น ซึ่งถือว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคมภายในชุมชน โดยกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ กิจกรรมทางศาสนา (ร้อยละ 93.6) กิจกรรมการช่วยเหลืองานที่เป็นพิธีการของหมู่บ้าน / ชุมชน (ร้อยละ 86.7) และกิจกรรมการเข้าร่วมประชุมของหมู่บ้าน / ชุมชน (ร้อยละ 83.9) ตามลำดับ ส่วนกิจกรรมที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ กิจกรรมการอาสาสมัครช่วยเหลือสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ (ร้อยละ 44.4) อาจเป็นเพราะว่าโอกาสในการรวมกลุ่มพบปะระหว่างสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีมีไม่มากเท่าไร ทำให้เพื่อนสมาชิกภายในชมรมผู้สูงอายุขาดโอกาสในการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ข้อค้นพบนี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี มีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมกันทำกิจกรรมทางสังคมเป็นพื้นฐาน ขณะที่ทางชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีได้มีการจัดกิจกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคมมาก

ตารางที่ 10 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามประเภทของกิจกรรมทางสังคมที่มีส่วนร่วม

กิจกรรมทางสังคม	ร้อยละ	รวม
1. กิจกรรมทางศาสนา	93.6	100.0 (550)
2. กิจกรรมออกกำลังกาย	48.9	100.0 (550)
3. การอาสาสมัครช่วยเหลือสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ	44.4	100.0 (550)
4. การช่วยเหลืองานที่เป็นพิธีการของหมู่บ้าน / ชุมชน	86.7	100.0 (549)
5. การช่วยแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน / ชุมชน	65.9	100.0 (548)
6. การเข้าร่วมประชุมของหมู่บ้าน / ชุมชน	83.9	100.0 (547)

เมื่อนับจำนวนกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วม (ตารางที่ 11) พบว่า ประมาณ 1 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคม 6 กิจกรรม ในสัดส่วนที่มากที่สุด (ร้อยละ 32.6) รองลงมาคือ มีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคม 4 กิจกรรม (ร้อยละ 21.2) และมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคม 3 กิจกรรม (ร้อยละ 14.8) ตามลำดับ อย่างไรก็ตามมีผู้สูงอายุ น้อยมากที่ไม่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคมเลย (ร้อยละ 3.1)

ตารางที่ 11 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามจำนวนกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	ร้อยละ
ไม่มีส่วนร่วม	3.1 (17)
มี 1 กิจกรรม	2.0 (11)
มี 2 กิจกรรม	11.4 (62)
มี 3 กิจกรรม	14.0 (81)
มี 4 กิจกรรม	21.2 (116)
มี 5 กิจกรรม	14.8 (81)
มี 6 กิจกรรม	32.6 (178)
รวม	100.0 (546)

การศึกษาครั้งนี้ได้วัดระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมจากการที่ผู้สูงอายุทำกิจกรรมทางสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน (ตารางที่ 12) ซึ่งปรากฏว่าร้อยละ 47.4 ของผู้สูงอายุ มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมระดับสูงในสัดส่วนที่มากที่สุด รองลงมาคือร้อยละ 36.1 ของผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมระดับปานกลางและร้อยละ 16.5 ของผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมระดับต่ำ

ตารางที่ 12 อัตราส่วนร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ตามระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ

ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	ร้อยละ	จำนวน
ระดับต่ำ (0 – 2 คะแนน)	16.5	90
ระดับปานกลาง (3 – 4 คะแนน)	36.1	197
ระดับสูง (5 – 6 คะแนน)	47.4	259
รวม	100.0	546

ค่าเฉลี่ย (Mean) = 4.24 ค่ามัธยฐาน (Median) = 4
 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.638 ค่าต่ำสุด = 0 ค่าสูงสุด = 6

4) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

เมื่อจำแนกกิจกรรมทางการเมือง 12 กิจกรรม ที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม (ตารางที่ 13) พบว่า กิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.) การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) และการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมีสัดส่วนไม่แตกต่างกันมากนัก (ร้อยละ 96.7 ร้อยละ 93.1 และร้อยละ 90.0 ตามลำดับ) แสดงว่าผู้สูงอายุมีความตระหนักถึงหน้าที่พลเมือง จึงไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมน้อยที่สุด 3 อันดับ คือ การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือการหาเสียงให้พรรคการเมือง การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง และการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง (ร้อยละ 4.6 ร้อยละ 5.5 และร้อยละ 6.1 ตามลำดับ) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกิจกรรมที่ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุนการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น เพื่อให้ให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่สนับสนุนได้ชัยชนะในการเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมค่อนข้างยาก เนื่องจากต้องอาศัยการทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับสุขภาพทางกายของผู้สูงอายุที่ต้องทำเช่นนั้น

ตารางที่ 13 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง

กิจกรรมทางการเมือง	ร้อยละ	รวม
1. การออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ	58.6	100.0 (543)
2. การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.)	93.1	100.0 (549)
3. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)	96.7	100.0 (550)
4. การเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด	90.0	100.0 (550)
5. การเลือกตั้งนายกเทศมนตรี / นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	82.1	100.0 (549)
6. การสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง	6.1	100.0 (544)
7. การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมือง การหาเสียงให้พรรคการเมือง	4.6	100.0 (547)
8. การช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง	5.5	100.0 (549)
9. การติดตามการหาเสียงของนักการเมือง	27.3	100.0 (549)
10. การชักชวนให้คนอื่น ไปเลือกตั้งผู้สมัคร	43.5	100.0 (549)
11. การพูดคุยเรื่องการเมืองกับเพื่อนสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ	48.2	100.0 (550)
12. การชักชวนบุคคลอื่นพูดคุยเรื่องการเมือง	61.0	100.0 (549)

เมื่อนับจำนวนกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วม (ตารางที่ 14) พบว่า ประมาณ 1 ใน 5 ของกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง 5 กิจกรรม (ร้อยละ 21.3) และมีผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองทั้ง 12 กิจกรรม เพียงแค่ร้อยละ 1.6 เท่านั้น นอกจากนี้มีผู้สูงอายุอย่างมากที่ไม่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองเลย คิดเป็นร้อยละ 1.5

ตารางที่ 14 อัตราส่วนร้อยละของผู้สูงอายุ ตามจำนวนกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม

จำนวนกิจกรรมที่มีส่วนร่วม	ร้อยละ
ไม่มีส่วนร่วม	1.5 (8)
มี 1 กิจกรรม	0.6 (3)
มี 2 กิจกรรม	0.6 (3)
มี 3 กิจกรรม	5.6 (30)
มี 4 กิจกรรม	11.6 (62)
มี 5 กิจกรรม	21.3 (114)
มี 6 กิจกรรม	12.4 (66)
มี 7 กิจกรรม	18.5 (99)
มี 8 กิจกรรม	15.0 (80)
มี 9 กิจกรรม	9.4 (50)
มี 10 กิจกรรม	1.7 (9)
มี 11 กิจกรรม	1.3 (7)
มี 12 กิจกรรม	1.6 (3)
รวม	100.0 (534)

ผลการศึกษาในตารางที่ 15 พบว่า ผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมทางการเมืองกระจายตั้งแต่ 0 คะแนน ถึง 12 คะแนน มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่ากับ 6.18 คะแนน มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.087 แสดงว่าผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง

คะแนนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ	คะแนน
คะแนนต่ำสุด	0
คะแนนสูงสุด	12
ค่าเฉลี่ย	6.18
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	2.087

บทที่ 3

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

1. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุโดยใช้ค่าเฉลี่ย (Means)

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ โดยมีสมมุติฐานว่า ผู้สูงอายุที่มีปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมืองแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยปัจจัยทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุและสถานภาพสมรส ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระต่างๆ กับตัวแปรตาม ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1.1 ปัจจัยทางประชากร ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ได้แก่ เพศ อายุและสถานภาพสมรส (ตารางที่ 16)

1) เพศ ในสังคมสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของบุคคลถูกกำหนดให้แตกต่างกันตามเพศ น่าจะมีผลให้เกิดความแตกต่างในพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

ผลการศึกษาพบว่า เพศที่ต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเพศชายมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าเพศหญิง (ค่าเฉลี่ย 6.57 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย 5.95) ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุเพศชายน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง

ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสังคมไทยเป็นสังคมประเพณีนิยม มีการแบ่งแยกบทบาททางเพศ (Sex role) กันอย่างชัดเจน โดยเพศหญิงถูกกำหนดบทบาทให้ต้องดูแลครอบครัว มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการกิจกรรมภายในครัวเรือนมากกว่าเพศชาย จนอาจไม่มีเวลาที่จะสนใจในกิจกรรมทางการเมือง ผนวกกับการที่เพศหญิงถูกอบรมปลูกฝังให้ยอมรับค่านิยมในความเหนือกว่าของเพศชาย และยอมรับว่าเรื่องการเมือง ผลประโยชน์และอำนาจ เป็นเรื่องที่เหมาะสมสำหรับเพศชาย (ธีรพล เกษมสุวรรณ, 2529: 150; ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2542: 89-153; สุชาติพิศ นั้วสกุล, 2540: 134-136) สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุเพศชายมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุเพศหญิง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีด้านเพศกับการเมือง ที่อธิบายว่าเพศชายจะมีความรู้ทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองและทัศนคติทางการเมือง

เมืองที่เหนือกว่าเพศหญิง ส่งผลต่อการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองสูงกว่า (ซีรพล เกษมสุวรรณ , 2529: 155) และแนวคิดของ McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นการ, 2546: 16) โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ นิสา ชูโต (2525), ชัชราภรณ์ บินอิสทา (2548: 55), นันทพัชร ปานะรัตน์ (2549: 86) และวีรพัชร พุดทอง (2549: 66)

2) อายุ เป็นปัจจัยหนึ่งที่คาดว่าจะส่งผลให้มีความแตกต่างของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ เมื่อบุคคลมีอายุเพิ่มมากขึ้นสุขภาพร่างกายย่อมเสื่อมถอยตามกาลเวลา ผู้สูงอายุจึงมีแนวโน้มของการถดถอยออกจากสังคมและทำกิจกรรมต่างๆ ลดน้อยลง ซึ่งอาจส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 70-79 ปี มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปี เล็กน้อย (ค่าเฉลี่ย 6.31 และค่าเฉลี่ย 6.27) และผู้สูงอายุที่มีอายุ 80 ปี ขึ้นไป มีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยที่สุด (ค่าเฉลี่ย 5.32) ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุน้อยน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุวัยต้นและผู้สูงอายุวัยกลาง ยังคงมีสุขภาพร่างกายที่เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ ต้องมีสภาวะสุขภาพที่เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมทางสังคมภายในชมรม ซึ่งการทำกิจกรรมทางสังคมร่วมกับเพื่อนสมาชิก ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสรับรู้แลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในเรื่องการเมือง การปกครอง อันนำมาสู่การเข้าร่วมในกระบวนการทางการเมือง ขณะที่ผู้สูงอายุวัยปลายมีสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยไม่เอื้ออำนวยต่อการทำกิจกรรมทางสังคมภายในชมรม จึงทำให้ผู้สูงอายุวัยปลายขาดโอกาสดังที่กล่าวมา นอกจากนี้การทำกิจกรรมทางการเมืองจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางสังคมที่ดีขึ้น (Social well-being) มีมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง (Self concept) และสังคม เพราะมีโอกาสได้แสดงสิทธิทางการเมืองในฐานะพลเมือง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีกิจกรรมของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 42-44 และ Lemon, 1972 อ้างถึงใน Robb, 1989: 89-90) และแนวคิดของ McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นการ, 2546: 16) ที่อธิบายว่า อายุเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของบุคคล และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ นิสา ชูโต (2525) และ Bone and Ranny (1967: 45)

3) สถานภาพสมรส สถานภาพสมรสเป็นตัวกำหนดรูปแบบการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากบุคคลที่มีสถานภาพสมรส คู่สมรสย่อมจะต้องเข้ามามีบทบาทในการกำหนดการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งในชีวิตไม่มากก็น้อยมากกว่าบุคคลที่เป็น โสดหรือหย่าร้าง ซึ่งการมีส่วนในการตัดสินใจดังกล่าวอาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการศึกษาพบว่า มีความแตกต่างกันของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้สูงอายุที่เป็น โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่ (ค่าเฉลี่ย 6.35 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย 5.92) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่สมรสน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่เป็น โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่

การที่ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในสถานภาพอื่นๆ อาจเป็นเพราะการมีคู่สมรสทำให้สามารถปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ กับคู่สมรส รวมถึงการสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเมืองด้วย ซึ่งหากคู่สมรสมีความสนใจทางการเมืองแล้ว ย่อมสร้างความเข้าใจเรื่องการเมือง การปกครองให้เกิดขึ้นแก่บุคคลที่ใกล้ชิดตัวมากที่สุด ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977: 24-32) ที่ว่าผู้สูงอายุที่มีคู่ได้รับอิทธิพลทางความคิด และการเรียนรู้ทางการเมืองผ่านคู่สมรส ทำให้เข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง อนึ่งผู้สูงอายุที่ยังมีคู่สมรสอยู่อาจเป็นผู้สูงอายุที่มีอายุไม่มากและส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุชาย ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองจึงมีมาก ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับการศึกษาของ นิศา ชูโต (2525), ฐิติ วิฑะสรณะ (2536: 72), สุรชาติพิศ ฉั่วสกุล (2541: 99-139) และถวิลวดี บุรีกุล (2544: 180)

ตารางที่ 16 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยทางประชากร

ปัจจัยทางประชากร	การมีส่วนร่วมทางการเมือง		ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	จำนวน (คน)	
เพศ			
ชาย	6.57	200	2.149
หญิง	5.95	334	2.017
รวม	6.18	534	2.087
	F = 11.209		P-value = 0.001
อายุ			
60-69	6.27	290	2.144
70-79	6.31	187	1.953
80 ปี ขึ้นไป	5.32	57	2.054
รวม	6.18	534	2.087
	F = 5.557		P-value = 0.004

(ต่อ)

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ปัจจัยทางประชากร	การมีส่วนร่วมทางการเมือง		ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	จำนวน (คน)	
สถานภาพสมรส			
โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่	5.92	213	2.181
สมรส	6.35	318	2.015
รวม	6.18	531	2.091
	F = 5.607		P-value = 0.018

1.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัย (ตารางที่ 17)

1) ระดับการศึกษา การศึกษานำมาซึ่งการเรียนรู้และความเข้าใจในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ของพลเมือง ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะรับผิดชอบทางการเมืองและตัดสินใจเข้าร่วมใน กระบวนการทางการเมือง

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและสูงกว่า จะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 7.09) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่จบการศึกษาในระดับ ประถมศึกษา และผู้ที่ไม่ได้เรียนและเรียนต่ำกว่าประถมศึกษา (ค่าเฉลี่ย 6.19 และค่าเฉลี่ย 5.41) ตามลำดับ ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุ ที่มีระดับการศึกษาสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับ การศึกษาค่ำ

เหตุผลอาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง ย่อมมีสถานภาพทางสังคมที่สูง และย่อมได้รับการอบรม สั่งสอนให้เรียนรู้เรื่อง การเมืองการปกครองทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่าน ทางสถาบันการศึกษา ผู้สูงอายุย่อมได้รับความรู้ ความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบ ประชาธิปไตยอย่างถูกต้องตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น สามารถวิเคราะห์และเข้าใจในบริบททาง การเมืองในสถานการณ์ต่างๆ ตามความเป็นจริง อันนำมาสู่การตระหนักถึงคุณค่าของการพัฒนา การเมือง การปกครอง และมีความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตนเอง มีสำนึกการเป็น พลเมือง ส่งผลให้มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง (ชัยวัฒน์ รัชชจร, 2522: 154; สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, 2538: 1-37) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของแนวคิดของ McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จิรวุฒิ อนุสรณ์นรการ, 2546: 16) และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ

การศึกษาของ ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541), มนัส นพรัตน์ (2541: 100), วิชัย เทียนถาวร (2542: 27-28) และเกรียงศักดิ์ เรืองสังข์ (2544: 88-89)

2) **อาชีพ** อาชีพสามารถบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ผู้ที่มีอาชีพต่างกันจะมีความคิด วิสัยทัศน์และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตที่ต่างกัน ซึ่งอาจรวมถึงความแตกต่างของพฤติกรรมทางการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่า ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอื่นๆ คือ อาชีพเกษตรกรรม ไม่ได้ทำงาน และรับจ้าง (ค่าเฉลี่ย 6.45 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย 6.27 ค่าเฉลี่ย 6.21 และค่าเฉลี่ย 5.77 ตามลำดับ) ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

การที่ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว มีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูง อาจเป็นเพราะว่าอาชีพนี้ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมค่อนข้างมาก จากการที่ได้มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ก่อให้เกิดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มากกว่า ผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเมืองการปกครองเบื้องต้น ได้รับรู้ช่องทางในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เห็นคุณค่าของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันนำมาสู่การแสวงหาหนทางเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จึงมีประสบการณ์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากกว่าและมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่ายกว่าผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอื่นๆ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977: 24-32) และผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาของดำรง ดิษฐกุล (2539: 84) ธัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 69-70) และไพรัช วิหะกะรัตน์ (2546: 57)

3) **การมีรายได้เพียงพอ** การมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตจะทำให้ผู้สูงอายุมีสถานภาพทางสังคมสูง ซึ่งสถานภาพทางสังคมสูงจะนำมาสู่ความสนใจรับรู้และรู้สึกรักมีความรับผิดชอบทางการเมือง รวมถึงช่วยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า มีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยระหว่างค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอกับผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ โดยผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอเพียงเล็กน้อย (ค่าเฉลี่ย 6.25 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย 6.14) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เหตุผลที่ผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต มีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอ อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องใช้เวลาเพื่อหารายได้จุนเจือตนเองและครอบครัว ทำให้มีเวลาในการทำกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมทางการเมืองที่บางกิจกรรมต้องอาศัยโอกาส เวลาและทุนทรัพย์ ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีรายได้ไม่เพียงพอนั้น อาจจะต้องวิตกกังวลใจกับเรื่องรายได้ของครอบครัวและขาดทุนทรัพย์เพื่อเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง ดังนั้น การมีรายได้ไม่เพียงพอจึงเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของแนวคิดของ McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จิรวุฒิ อนุสรณ์นการ, 2546: 16) และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของวานิดา นิรมย์ (2538: 113-115), นันทนา วรธนะภูติ (2539: 99-100), ปิยะนุช เงินคล้ายและคณะ (2540: 68-114) ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2541: 68) และวีรพัชร พุดทอง (2549: 69)

4) การเป็นหัวหน้าครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือนเป็นเครื่องชี้วัดถึงบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในครอบครัว และเป็นตัวแทนในการทำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งอาจนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน (ค่าเฉลี่ย 6.30 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย 5.88) ความสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้และมีนัยสำคัญทางสถิติ

การที่ผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนมีส่วนร่วมทางการเมืองสูง อาจเนื่องมาจากหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้จะช่วยเปิดโอกาสให้ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตย อันนำมาสู่การรับรู้ว่าคุณค่าและศักยภาพในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น หัวหน้าครัวเรือนจะเกิดความรู้สึกมีสมรรถนะทางการเมือง มีความสำนึกทางการเมือง ซึ่งส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งแตกต่างจากผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน ที่การขาดโอกาสในการเป็นผู้นำและตัวแทนทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน จึงขาดความกระตือรือร้นทางการเมืองและการแสดงออกทางการเมือง ส่งผลให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541:41-59; วิภาศิริสุข และคณะ, 2542: 7-11) ที่อธิบายว่าบทบาทและหน้าที่ของผู้สูงอายุจะถูกกำหนดจากความคาดหวังของสังคม และทฤษฎีกิจกรรมผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 42-44 และ Lemon, 1972 อ้างถึงใน Robb, 1989: 89-90) และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ วัฒนา เลิศธรรมเทวี (2534 อ้างถึงใน นันทนา วรธนะภูติ, 2539: 47), สนิท ขาวสอาด (2539: 70-99) และศุภรัตน์ รัตนมูขัย และยงยุทธ พึ่งวงศ์ญาติ (2541: 83)

5) เขตที่อยู่อาศัย เขตที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน จะก่อให้เกิดความแตกต่างทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงความเจริญทางด้านต่างๆ เขตที่อยู่อาศัยจัดว่าเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติ พฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกัน น่าจะมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน

ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างเขตที่อยู่อาศัยกับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท (ค่าเฉลี่ย 6.64 เปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ย 6.07) ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง มีความเจริญทั้งทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เทคโนโลยีการสื่อสาร อันเป็นทรัพยากรที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งนับเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมตามแนวคิดของ McClosky (1968: 252-253 อ้างถึงใน จิรวุฒิ อนุสรณ์นรการ, 2546: 16) ดังนั้นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองย่อมได้รับการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมมาก มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทที่อยู่ห่างจากความเจริญด้านต่างๆ (เทวินทร์ ตติยรัตน์, 2532: 107) ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ มนัส นพรัตน์ (2541: 46-115) และถวิลวดี บุรีกุล (2544: 183)

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ	การมีส่วนร่วมทางการเมือง		ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	จำนวน (คน)	
ระดับการศึกษา			
ไม่ได้เรียนและต่ำกว่าประถมศึกษา	5.41	59	1.763
ระดับประถมศึกษา	6.19	419	2.055
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า	7.09	53	2.230
รวม	6.19	531	2.076
	F = 9.527		P-value = 0.000

(ต่อ)

ตารางที่ 17 (ต่อ)

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ	การมีส่วนร่วมทางการเมือง		ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	จำนวน (คน)	
อาชีพ			
ไม่ได้ทำงาน	6.21	322	2.103
เกษตรกร	6.27	78	1.932
รับจ้าง	5.77	81	2.221
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	6.45	53	1.967
รวม	6.18	534	2.087
	F = 1.447		P-value = 0.228
การมีรายได้เพียงพอ			
เพียงพอ	6.25	301	2.163
ไม่เพียงพอ	6.14	227	1.959
รวม	6.20	528	2.077
	F = 0.330		P-value = 0.566
การเป็นหัวหน้าครัวเรือน			
เป็นหัวหน้าครัวเรือน	6.30	369	2.139
ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน	5.88	163	1.942
รวม	6.17	532	2.087
	F = 4.491		P-value = 0.035
เขตที่อยู่อาศัย			
เขตเมือง	6.64	100	2.149
เขตชนบท	6.07	434	2.061
รวม	6.18	534	2.087
	F = 6.088		P-value = 0.014

1.3 ปัจจัยทางการเมือง ประกอบด้วยตัวแปรต่างๆ ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (ตารางที่ 18)

1) **ความสนใจทางการเมือง** ความสนใจเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้น ความสนใจทางการเมืองก็เป็นความรู้สึกของปัจเจกบุคคล ที่ผ่านการเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization) ส่งผลต่อความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง (Sense of political efficiency) ซึ่งนำมาสู่พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลได้ (วัลลภ ลำพวย, 2534: 113)

ผลการศึกษาพบว่า ความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองเป็นอย่างมาก มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 7.06) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่รายงานว่าค่อนข้างสนใจทางการเมือง สนใจทางการเมืองเพียงเล็กน้อยและไม่สนใจทางการเมืองเลย (ค่าเฉลี่ย 6.22 ค่าเฉลี่ย 5.60 และค่าเฉลี่ย 4.64 ตามลำดับ) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองมากน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองน้อย และความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองมักจะเป็นผู้ที่มีแนวโน้มแสวงหาความรู้ทางการเมืองการปกครองของประเทศ และติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ จากสื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชนประเภทต่างๆ ซึ่งส่งผลให้ผู้นั้นเกิดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการทางการเมืองตามครรลองระบอบประชาธิปไตยมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจทางการเมือง ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองจึงมักเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองน้อยกว่า เพราะตระหนักและเห็นคุณค่าของสิทธิหน้าที่พลเมืองที่มีความสำคัญต่อระบอบการปกครอง ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ (KAP) รวมทั้งแนวคิดของ McClosky และแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977: 24-32) (1968: 252-253 อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นรการ, 2546: 16) โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา (2520) และสมชาย อรรถธรรมสุนทร (2538, 82-85)

2) **ระดับการรับข่าวสารการเมือง** การรับข่าวสารการเมืองมาจากความสนใจของบุคคลที่จะติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านสื่อประเภทต่างๆ ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับอาจช่วยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า ยิ่งผู้สูงอายุมีระดับการรับข่าวสารการเมืองสูงจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงมากขึ้น กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีการรับข่าวสารการเมืองในระดับสูง จะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 6.57) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่มีการรับข่าวสารการเมืองระดับปานกลาง และระดับต่ำ (ค่าเฉลี่ย 6.44 และค่าเฉลี่ย 5.29) ตามลำดับ โดยมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่มีระดับการรับข่าวสารการเมืองสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการรับข่าวสารการเมืองต่ำ

ระดับการรับข่าวสารการเมืองเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งเทคโนโลยีการสื่อสาร สื่อประเภทต่างๆ เข้ามามีอิทธิพลและมีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุได้ง่ายและสะดวกกว่าในอดีต จึงทำให้ผู้สูงอายุมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและติดตามได้ทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้สูงอายุที่รับข่าวสารการเมืองในระดับสูง จึงได้รับการเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization) จากสื่อประเภทต่างๆ มากกว่า ประกอบกับมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมืองอย่างถูกต้อง ไม่ยึดถือประชาธิปไตยไปในทางที่ผิด ก่อให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อหน้าที่การเป็นพลเมืองและตระหนักถึงคุณค่าของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ผู้สูงอายุจะมีแนวโน้มที่จะแสวงหาโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง จากการแสวงหาการทำกิจกรรมทางการเมืองที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้ ดังนั้นจึงทำให้ผู้สูงอายุที่มีการรับข่าวสารการเมืองมีแนวโน้มในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะและการปฏิบัติ (KAP) และแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977: 24-32) โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของถวิลวดี บุรีกุล (2544: 186), ชงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2546: 109), จันทิมา ทองเจริญ (2542: 63), ธัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 72-74), ไพศาล เชาวนะ (2543:75-77) และวีรพัชร พุดทอง (2549:71-76)

3) ระดับความรู้ทางการเมือง ความรู้ทางการเมืองจะส่งผลต่อความสำนึกทางการเมือง และการตระหนักถึงหน้าที่พลเมือง ซึ่งนำมาสู่พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุผันแปรในทางบวกตามระดับความรู้ทางการเมือง กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีความรู้ทางการเมืองในระดับสูง จะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 6.67) รองลงมาคือ ผู้ที่มีความรู้ทางการเมืองระดับปานกลางและระดับต่ำ (ค่าเฉลี่ย 5.72 และค่าเฉลี่ย 4.77 ตามลำดับ) ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่มีระดับความรู้ทางการเมืองสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับความรู้ทางการเมืองต่ำ ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ

ความรู้ทางการเมืองของบุคคลนั้น เกิดจากการสั่งสอน การเรียนรู้ และการสั่งสมจากประสบการณ์ที่มาจากการเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization) จากสถาบันทางสังคมต่างๆ เริ่มตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน ที่ปลูกฝังความคิดจนกลายเป็นความเชื่อและทัศนคติทางการเมือง นำมาซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลนั้น หากผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจการเมืองการปกครองอย่างถูกต้อง ไม่ยึดถือระบอบประชาธิปไตยไปในทางที่ผิดและเห็นคุณค่าของ

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2538:1-37) ย่อมจะเป็นผู้สูงอายุที่มีทัศนคติทางการเมืองที่ส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแสวงหาข้อมูล ข่าวสารทางการเมือง มีความเข้าใจอย่างแท้จริงในเรื่องการเมือง การปกครองและสิทธิ เสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญฯ ตระหนักถึงคุณค่าของระบอบปกครองแบบประชาธิปไตยและสิทธิ หน้าที่พลเมืองของตนเอง ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง การปกครองของประเทศภายใต้ครรลองระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย (สมบัติ ชำรงชัญวงศ์, 2549: 649; ชัชวาลย์ ทัดศิวัช, 2550: 48-78) ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติ (KAP) และแนวคิดของ Milbrath and Goel (1977: 24-32) โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของเทวินทร์ ตติยรัตน์ (2532: 102), นพพล นาประสิทธิ์ชัย (2538: 98-120), ถวิลวดี บุรีกุล (2544: 155-185) และสมศักดิ์ ม่วงสน (2548: 50)

4) การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมอาจทำให้ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกมีความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถหรือมีทักษะทางการเมือง จากการพูดคุยเรื่องการเมืองกับเพื่อนสมาชิกของกลุ่มทางสังคมเดียวกัน นำไปสู่การเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง

ผลการศึกษาพบว่า ยิ่งผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมากกลุ่มจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงขึ้น กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 2 กลุ่มขึ้นไป จะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด (ค่าเฉลี่ย 6.55) รองลงมาคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 1 กลุ่ม และไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 6.38 และค่าเฉลี่ย 5.49) ตามลำดับ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการศึกษาแม้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงานเชิงเศรษฐกิจแล้ว แต่ก็ไม่ได้ปล่อยให้ศักยภาพทางสังคมของตนเองลดน้อยลง สังเกตได้จากการที่ผู้สูงอายุเข้าไปเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อดำรงบทบาททางสังคมของตนเองไว้ และมีความต้องการทำกิจกรรมทางสังคม ซึ่งการที่ผู้สูงอายุที่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมกับเพื่อนสมาชิกในวัยเดียวกันนั้น เป็นการเปิดโอกาสในการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยการรวมกลุ่มทางสังคมเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เกิดการรวมพลังในการเรียกร้องสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกอยู่ รวมถึงเป็นพลังทางการเมืองที่เริ่มต้นมาจากการที่ผู้สูงอายุได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของตนเองต่อเพื่อนสมาชิก ซึ่งอาจช่วยให้ผู้สูงอายุอื่นๆ ที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเดียวกัน ได้มีความเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องของคนไทยทุกคน (อุดมลักษณ์ เปะพะพันธ์, 2548: 81-101) ดังนั้นการที่ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมหลายกลุ่ม จึงมีส่วนกระตุ้นให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมเลยขาดโอกาสดังกล่าว ทำให้มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่ำ ซึ่งเป็นไป

ตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (สุรกุล เจนอบรม, 2541:41-59; วิณา ศิริสุข และคณะ, 2542: 7-11) และทฤษฎีกิจกรรมของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 42-44 และ Lemon, 1972 อ้างถึงใน Robb, 1989: 89-90) โดยผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ จริญญา วงศ์สวัสดิ์ (2533: 173-176), ถวิลวดี บุรีกุล (2544: 155-193), พรทิพย์ รัตนวารินทร์ชัย (2546, 85-86) และนวนน้อย ตริรัตน์ และคณะ (2546: 3)

5) **ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม** การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม จากการทำกิจกรรมทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนและสังคมนั้น อาจนำมาซึ่งโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้

ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสูงจะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงเช่นกัน กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในระดับสูง จะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงสุด (ค่าเฉลี่ย 6.67) รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองระดับปานกลางและระดับต่ำ (ค่าเฉลี่ย 6.11 และค่าเฉลี่ย 4.81 ตามลำดับ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ ผู้สูงอายุที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสูงน่าจะมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่ำ

จากผลการศึกษาแม้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีการศึกษาค่อนข้างน้อย แต่ก็ให้ความสำคัญกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและเข้าร่วมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุมีบทบาททางสังคมที่ดี ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมว่าเป็นผู้ปฏิบัติดี นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ถือเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการพัฒนาตนเอง ผู้สูงอายุที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม จะเป็นผู้ที่มีโอกาสได้ใช้ความคิด ได้รับความรู้ เข้าใจในข่าวสารต่างๆ ที่มาจากรัฐ ผู้แทนภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และผู้ที่เข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมด้วยกัน การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง เป็นโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย อันนำไปสู่ความสำนึกทางการเมือง ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีกิจกรรมของผู้สูงอายุ (สุรกุล เจนอบรม, 2541: 42-44 และ Lemon, 1972 อ้างถึงใน Robb, 1989: 89-90) และผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สนิท ขาวสอาด (2539: 97-99) ธัชพล ประจักษ์จิตต์ (2542: 79-88) และไพศาล เขาวนนะ (2543: 81-94)

ผลจากการศึกษาปรากฏว่า ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง และระดับความรู้ทางการเมือง สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติ (KAP) กล่าวคือ ผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมือง ย่อมมีการเปิดรับรู้ข่าวสารการเมือง ส่งผลให้มีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง อันนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ จำแนกตามปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง	การมีส่วนร่วมทางการเมือง		ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	จำนวน (คน)	
ความสนใจทางการเมือง			
สนใจเป็นอย่างมาก	7.06	126	1.942
ค่อนข้างสนใจ	6.22	238	1.991
สนใจเพียงเล็กน้อย	5.60	143	1.990
ไม่สนใจ	4.64	25	2.396
รวม	6.18	532	2.089
	F = 17.173		P-value = 0.000
ระดับการรับข่าวสารการเมือง			
ระดับต่ำ (0 – 8 คะแนน)	5.29	148	2.094
ระดับปานกลาง (9 – 12 คะแนน)	6.44	167	1.802
ระดับสูง (13 – 15 คะแนน)	6.57	216	2.127
รวม	6.18	531	2.092
	F = 19.854		P-value = 0.001
ระดับความรู้ทางการเมือง			
ระดับต่ำ	4.77	77	1.835
ระดับปานกลาง	5.72	123	1.972
ระดับสูง	6.67	331	1.980
รวม	6.17	531	2.075
	F = 33.684		P-value = 0.000

(ต่อ)

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ปัจจัยทางการเมือง	การมีส่วนร่วมทางการเมือง		ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน
	ค่าเฉลี่ย	จำนวน (คน)	
ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม			
ระดับต่ำ (0 – 2 คะแนน)	4.81	89	2.022
ระดับปานกลาง (3 – 4 คะแนน)	6.11	187	1.924
ระดับสูง (5 – 6 คะแนน)	6.67	255	1.971
รวม	6.16	531	2.067
	F = 29.621		P-value = 0.000
การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม			
ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม	5.49	161	1.943
เป็น 1 กลุ่ม	6.38	165	2.044
เป็น 2 กลุ่มขึ้นไป	6.55	208	2.110
รวม	6.18	534	2.087
	F = 13.379		P-value = 0.000

สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุโดยใช้ค่าเฉลี่ย (ตารางที่ 19) พบว่าจากตัวแปรอิสระทั้งหมด 13 ตัว มีตัวแปรอิสระ 11 ตัว ที่มีความสัมพันธ์กับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การเป็นหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม โดยตัวแปรอิสระ 2 ตัว ที่มีความสัมพันธ์เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หากไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ

ตารางที่ 19 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตัวแปรอิสระ	การมีส่วนร่วมทางการเมือง	
	สมมุติฐาน	นัยสำคัญทางสถิติ
เพศ	✓	*
อายุ	✓	*
สถานภาพสมรส	✓	*
ระดับการศึกษา	✓	*
อาชีพ	✓	-
การมีรายได้เพียงพอ	✓	-
การเป็นหัวหน้าครัวเรือน	✓	*
เขตที่อยู่อาศัย	✓	*
ระดับการรับข่าวสารการเมือง	✓	*
ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	✓	*
การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม	✓	*
ความสนใจทางการเมือง	✓	*
ระดับความรู้ทางการเมือง	✓	*

✓ หมายถึง เป็นไปตามสมมุติฐาน

× หมายถึง ไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. การวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง (Multivariate analysis)

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุกับตัวแปรอิสระทั้ง 13 ตัว โดยควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ เพื่อทดสอบว่าตัวแปรอิสระใดมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุ (Multiple regression analysis) และการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ซึ่งในการวิเคราะห์ถดถอยพหุนี้มีเงื่อนไขที่สำคัญ คือ ตัวแปรตามต้องมีระดับการวัดตั้งแต่ระดับช่วงขึ้นไป อย่างไรก็ตามเนื่องจากตัวแปรอิสระบางตัวแปรของการศึกษานี้มีการวัดเป็นระดับนามมาตรา หรือแบบกลุ่ม จึงจำเป็นต้องแปลงตัวแปรระดับนามมาตราให้เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy variable) ที่มีค่าเป็น 1 และ 0 ก่อนแล้วจึงนำไปพิจารณาในสมการรายละเอียดตัวแปรหุ่นมีดังนี้

ตัวแปรและกลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา	การแปลงค่าในสมการ
เพศ เพศชาย	เพศชาย = 1 เพศหญิง = 0 (กลุ่มอ้างอิง)
สถานภาพสมรส สมรส	สมรส = 1 โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่ = 0 (กลุ่มอ้างอิง)
ระดับการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า = 1 ระดับประถมศึกษา = 0 (กลุ่มอ้างอิง) ไม่ได้เรียนและต่ำกว่าประถมศึกษา = 0 (กลุ่มอ้างอิง)
อาชีพ ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว = 1 ไม่ได้ทำงาน = 0 (กลุ่มอ้างอิง) เกษตรกรกรรม = 0 (กลุ่มอ้างอิง) รับจ้าง = 0 (กลุ่มอ้างอิง)
การมีรายได้เพียงพอ เพียงพอ	เพียงพอ = 1 ไม่เพียงพอ = 0 (กลุ่มอ้างอิง)

ตัวแปรและกลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการศึกษา	การแปลงค่าในสมการ
การเป็นหัวหน้าคร้วเรียน เป็นหัวหน้าคร้วเรียน	เป็นหัวหน้าคร้วเรียน = 1 ไม่เป็นหัวหน้าคร้วเรียน = 0 (กลุ่มอ้างอิง)
เขตที่อยู่อาศัย เขตเมือง	เขตเมือง = 1 เขตชนบท = 0 (กลุ่มอ้างอิง)
ความสนใจทางการเมือง สนใจเป็นอย่างมาก	สนใจเป็นอย่างมาก = 1 ค่อนข้างสนใจ = 0 (กลุ่มอ้างอิง) สนใจเพียงเล็กน้อย = 0 (กลุ่มอ้างอิง) ไม่สนใจ = 0 (กลุ่มอ้างอิง)

สำหรับการวิเคราะห์ถดถอยพหุมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือตัวแปรอิสระแต่ละคู่จะต้องไม่สัมพันธ์กันสูงเกินกว่า 0.50 (Cohen, 1988: 118) เพราะในทางสังคมศาสตร์นั้น ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เกินกว่า 0.50 ถือว่ามีความสัมพันธ์กันสูง ซึ่งจะมีผลทำให้ผลการวิเคราะห์เบี่ยงเบนไปจากความเป็นจริง ดังนั้นจะไม่นำตัวแปรอิสระคู่ดังกล่าวมาวิเคราะห์ในแบบจำลองเดียวกัน ทั้งนี้ผลการตรวจสอบเงื่อนไขดังกล่าว พบว่าตัวแปรอิสระแต่ละคู่มีความสัมพันธ์กันไม่เกิน 0.415 จึงสามารถนำตัวแปรอิสระทุกตัวมาร่วมวิเคราะห์ในการวิเคราะห์ถดถอยพหุได้ รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 20

อนึ่งในการวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง ผู้วิจัยได้คัดประชากรตัวอย่างที่มีผู้ตอบว่าไม่ทราบหรือไม่ตอบของตัวแปรต่างๆ ออกจากการศึกษา ทำให้มีประชากรตัวอย่างเหลือในการวิเคราะห์จำนวนทั้งสิ้น 513 ราย จากทั้งหมด 550 ราย

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 20 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. เพศ	1.000												
2. อายุ	0.031	1.000											
3. สถานภาพสมรส	0.403*	-0.152*	1.000										
4. ระดับการศึกษา	0.268*	-0.085*	0.132*	1.000									
5. อาชีพ	-0.064	-0.139*	0.035	-0.006	1.000								
6. การมีรายได้พอเพียง	0.075*	0.040	0.100*	0.100*	0.135*	1.000							
7. การเป็นหัวหน้าครัวเรือน	0.415*	0.071	-0.259*	0.106*	-0.012	0.017	1.000						
8. เขตที่อยู่อาศัย	-0.011	-0.036	0.036	0.201*	0.142*	-0.041	-0.063	1.000					
9. ความสนใจทางการเมือง	0.192*	-0.068	0.033	0.289*	-0.054	0.015	0.110*	0.168*	1.000				
10. ระดับการรับข่าวสารการเมือง	0.196*	-0.090*	0.105*	0.109*	-0.014	0.055	0.082*	-0.008	0.211*	1.000			
11. ระดับความรู้ทางการเมือง	0.202*	-0.187*	0.090*	0.177*	-0.086*	0.018	0.169*	0.111*	0.236*	0.288 *	1.000		
12. การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	0.049	-0.132	0.023	0.055	-0.100*	-0.060	0.098*	-0.214*	0.120*	0.060	0.250*	1.000	
13. ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	0.070	-0.161*	0.058	0.086*	-0.114*	0.036	0.094*	0.103*	0.216*	0.227*	0.392*	0.346*	1.000

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.1 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุ (Multiple regression analysis)

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุของตัวแปรอิสระ 13 ตัว กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ปรากฏในตารางที่ 21 พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดรวมกันอธิบายความแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 23.0 ($R^2 = 0.230$) และภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว มีตัวแปร 6 ตัว ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ อาชีพ เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ตารางที่ 21 การวิเคราะห์ถดถอยพหุเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ (n = 513)

ตัวแปรอิสระ	b	Beta	t
(a)	2.152		2.152
เพศชาย (กลุ่มอ้างอิง: เพศหญิง)	-0.033	-0.008	-0.138
อายุ (ตัวแปรระดับช่วง)	0.009	0.031	0.748
สมรส (กลุ่มอ้างอิง: โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่)	0.242	0.057	1.116
การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า (กลุ่มอ้างอิง: ระดับการศึกษาอื่นๆ)	0.206	0.030	0.691
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มอ้างอิง: อาชีพอื่นๆ)	0.605	0.089	2.157*
การมีรายได้เพียงพอ (กลุ่มอ้างอิง: รายได้ไม่เพียงพอ)	0.010	0.002	0.060
การเป็นหัวหน้าครัวเรือน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน)	0.115	0.026	0.500
เขตเมือง (กลุ่มอ้างอิง: เขตชนบท)	0.581	0.111	2.566*
สนใจทางการเมืองมาก (กลุ่มอ้างอิง: ความสนใจอื่นๆ)	0.440	0.091	2.086*
ระดับการรับข่าวสารการเมือง (ตัวแปรระดับช่วง)	0.039	0.078	1.846
ระดับความรู้ทางการเมือง (ตัวแปรระดับช่วง)	0.194	0.198	4.268*
จำนวนกลุ่มทางสังคมที่เป็นสมาชิก (ตัวแปรระดับช่วง)	0.309	0.191	4.362*
ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (ตัวแปรระดับช่วง)	0.184	0.145	3.172*
R = 0.480	R² = 0.230	F = 11.482*	

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุกับผลการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย พบว่า ตัวแปรเขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม และระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุและสอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าตัวแปรดังกล่าว มีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันทั้งการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และการวิเคราะห์ถดถอยพหุ เพราะฉะนั้นจึงถือว่าตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์ที่แท้จริงกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ในขณะที่มีตัวแปรบางตัวที่ให้ผลไม่สอดคล้องกัน ระหว่างการวิเคราะห์ถดถอยพหุและการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย สามารถอธิบายได้ว่าการวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ยเป็นการวิเคราะห์ในระดับ 2 ตัวแปร โดยไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่นๆ ที่อาจมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม ซึ่งทำให้เกิดความสัมพันธ์ลวง แต่การวิเคราะห์ถดถอยแบบพหุเป็นการวิเคราะห์ที่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ โดยนำตัวแปรอิสระทุกตัวเข้าสมการการถดถอยพร้อมกันในขั้นตอนเดียว ดังนั้นไม่ว่าตัวแปรอิสระตัวใดจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หรือไม่ ก็จะถูกควบคุมอิทธิพลทุกตัวแปร

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 13 ตัว กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ มีสาระสำคัญดังนี้

1) เพศ

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าเพศไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และทิศทางความสัมพันธ์ไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ แม้ว่าเพศจะเป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการเมือง อาจเป็นเพราะว่าในปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาทางการเมืองการปกครองมากกว่าในอดีต การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุจึงขึ้นอยู่กับสิทธิ เสรีภาพทางการเมือง และเมื่อพิจารณาสภาพสังคมไทยในอดีตที่เพศชายมักจะมีสิทธิ เสรีภาพทางการเมืองสูงกว่าเพศหญิง ทำให้เพศชายส่วนใหญ่มิทัศนะว่าตนมีบทบาท และหน้าที่ต้องรับผิดชอบในฐานะผู้นำในทุกๆ ด้าน เพศชายเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงบริบทสังคมไทย เรื่องสิทธิ เสรีภาพทางการเมืองเปิดกว้างสำหรับเพศหญิงมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุเพศหญิงเกิดความตื่นตัวทางการเมือง ตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง รู้ว่าตนมีสิทธิ เสรีภาพและมีหน้าที่ในฐานะพลเมือง อันนำไปสู่การมีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าในอดีต อีกทั้งการเปิดโอกาสทางสังคมทำให้ผู้สูงอายุเพศหญิงสามารถแสวงหาหนทางในการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองได้ง่ายขึ้น จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุเพศหญิงจึงมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุเพศชาย แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2) อายุ

ภายหลังจากการควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุแปรผันตามอายุ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะว่ายิ่งผู้สูงอายุมีอายุมากขึ้น ย่อมต้องการได้รับการยอมรับทางสังคมสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับครอบครัว เพื่อน ชุมชน ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เป็นการดำรงรักษสถานภาพทางสังคมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคมและนำไปสู่การส่งเสริมบทบาทที่ดีของผู้สูงอายุในสังคมเชิงประจักษ์ อีกทั้งการทำกิจกรรมทางการเมืองทำให้ผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่ามีมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าในตนเองในฐานะพลเมืองอาวุโสที่มีสิทธิและหน้าที่พลเมือง แม้ว่าผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่าจะมีข้อจำกัดทางกายภาพก็ไม่อาจส่งผลให้ปฏิเสธการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ หากประเมินแล้วว่าตนเองมีความสามารถที่จะเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมืองประเภทนั้นได้ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุ พบว่าอายุของผู้สูงอายุไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความสัมพันธ์ในระดับสองตัวแปรที่เกิดขึ้นอาจได้รับอิทธิพลมาจากตัวแปรอื่นๆ ร่วมด้วย

3) สถานภาพสมรส

ผลจากการวิเคราะห์พบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการมีคู่สมรสทำให้มีผู้ให้คำปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ จากคู่สมรส ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสจะมีคู่มือที่ปรึกษา และมีเพื่อนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กระตุ้นให้ผู้สูงอายุที่เป็นคู่สมรสได้รับอิทธิพลทางความคิด รวมถึงการเรียนรู้ทางการเมือง (Political socialization) ผ่านคู่สมรส มีความเข้าใจเรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยการได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากคู่สมรสนับว่าเป็นสิ่งเร้าสภาพแวดล้อม (Environmental stimuli) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะการทำกิจกรรมทางการเมืองที่ต้องอาศัยการตัดสินใจ การที่ผู้สูงอายุมีสถานภาพสมรสจะนำไปสู่การได้รับการสนับสนุน การเสริมสร้างความมั่นใจให้เข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองด้วยตนเองหรือร่วมกับคู่สมรส อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุ พบว่าสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4) ระดับการศึกษา

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้วพบว่า ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ เหตุผลอาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่มีการศึกษาสูง จะได้รับความรู้ ความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตยตามหลักการที่ถูกต้องจากสถาบันการศึกษา ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของการพัฒนาการเมือง การปกครอง และมีความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตนเอง ทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อยย่อมขาดโอกาสดังกล่าวและอาจเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยโดยคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง (สมบัติ ชำรงชัญญ์, 2538: 1-37; วิชัย เทียนถาวร, 2542: 27-28) นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อยอาจตระหนักถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถ้ามีความสนใจเรียนรู้รับข่าวสารการเมือง แต่ไม่มีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะผู้สูงอายุที่มีการศึกษาน้อยต้องทำงานหนักเพื่อหาเลี้ยงชีพ จนไม่มีเวลาที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตามกลับพบว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เพราะความแตกต่างของระดับการศึกษาไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่การศึกษาน่าจะส่งผลทางอ้อมในรูปของการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรู้ทางการเมือง ความถี่ของการบริโภคข่าวสาร และ โอกาสที่จะได้รับรู้ข่าวสารทางการเมืองซึ่งมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

5) อาชีพ

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ อาจเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัวได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมค่อนข้างมาก จากการศึกษาวิถีชีวิตที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ก่อให้เกิดโอกาสในการรับรู้ข่าวสารที่มากกว่าผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆ ซึ่งส่งผลให้ได้รับรู้ช่องทางในการเรียนรู้ ความเข้าใจในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อันนำไปสู่การแสวงหาหนทางเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมือง ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจจึงมีประสบการณ์ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากกว่าและมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ง่ายกว่าอาชีพอื่นๆ

6) การมีรายได้เพียงพอ

ผลจากการวิเคราะห์พบว่า การมีรายได้เพียงพอมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญ

ทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกทางการเมือง เพราะฉะนั้นแม้ว่าผู้สูงอายุมีฐานะยากจน หากแต่มีจิตสำนึกที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองแล้ว ย่อมเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง ประกอบกับปัจจุบันประเทศไทยมีการรณรงค์การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแพร่หลายมากกว่าแต่ก่อน ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในทุกระดับชั้น ด้วยเหตุผลนี้จึงทำให้ผู้สูงอายุที่แม้จะมีรายได้ไม่เพียงพอได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ดังนั้นไม่ว่าผู้สูงอายุจะมีรายได้เพียงพอหรือไม่ ก็ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

7) การเป็นหัวหน้าครัวเรือน

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าการเป็นหัวหน้าครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือนในหลายกรณีเป็นไปตามความอาวุโสกล่าวคือ บุคคลที่เป็นผู้สูงอายุในครัวเรือนมักจะได้รับ การยอมรับให้เป็นหัวหน้าครัวเรือนตามค่านิยมการยกย่องผู้สูงอายุของสังคมไทย แต่การได้รับการยอมรับให้เป็นหัวหน้าครัวเรือนของผู้สูงอายุนั้นเป็นเรื่องเฉพาะในครัวเรือน ไม่ได้นำมาสู่การมีบทบาททางสังคมอื่นๆ เช่น การเป็นผู้นำในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครัวเรือน เป็นต้น ดังนั้นไม่ว่าผู้สูงอายุจะเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือไม่ ก็ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถึงแม้การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นหัวหน้าครัวเรือนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับ 2 ตัวแปร จะมีนัยสำคัญทางสถิติ เพราะมีแนวโน้มว่าผู้สูงอายุที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน โดยเฉพาะในเขตชนบทมีแนวโน้มที่จะเป็นตัวแทนของครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมและทางการเมืองของชุมชน แต่เมื่อควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ รวมทั้งเขตที่อยู่อาศัยด้วยแล้ว ปรากฏว่าการเป็นหัวหน้าครัวเรือนไม่ได้มีอิทธิพลโดยตรง (direct effect หรือ pure effect) ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองแต่อย่างใด

8) เขตที่อยู่อาศัย

ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเขตที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล การที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญทั้งทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เทคโนโลยีการสื่อสาร มีโอกาสในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองจะมีทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้รับการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคมมากกว่าเขตชนบทที่อยู่ห่างจากความ

เจริญด้านต่างๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีความตื่นตัวทางการเมืองค่อนข้างสูงและสามารถตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (เทวินทร์ ตติยรัตน์, 2532: 107) ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าเขตที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

9) ความสนใจทางการเมือง

ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ความสนใจทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมืองจะมีความต้องการแสวงหาการเรียนรู้ ค้นหาช่องทางและวิธีการเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองจากสื่อประเภทต่างๆ เพื่อให้มีความเข้าใจในสถานการณ์การเมืองของประเทศและหาโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง อีกทั้งความสนใจทางการเมืองของผู้สูงอายุจะนำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการทางการเมืองตามครรลองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุเกิดความสำนึกในหน้าที่พลเมืองและตระหนักถึงคุณค่าของระบอบการปกครอง ผู้สูงอายุจะมีทัศนคติทางการเมืองที่ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นการที่ผู้สูงอายุมีความสนใจทางการเมืองจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ไม่มีความสนใจทางการเมืองย่อมเกิดความรู้สึกเห็นห่างทางการเมืองและเกิดความเบื่อหน่ายทางการเมือง จนนำไปสู่การขาดความสำนึกทางการเมือง ทำให้ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองได้

10) ระดับการรับข่าวสารการเมือง

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าระดับการรับข่าวสารการเมืองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันการรับข่าวสาร และการสื่อสารมีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ หากผู้สูงอายุรับรู้ข่าวสารทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอยู่ตลอดเวลา สามารถติดตามข่าวสารการเมืองได้อย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับมีความรู้ ความเข้าใจในวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่คลาดเคลื่อนจากหลักการที่ถูกต้อง ทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่พลเมืองของตนเอง ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะแสวงหาโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองตามครรลองระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จากการแสวงหาการทำกิจกรรมทางการเมืองที่ตนเองสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยยิ่งผู้สูงอายุรับข่าวสารการเมืองสูงก็จะมีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงขึ้น ทั้งนี้จากการวิเคราะห์การถดถอยแบบพหุ พบว่าระดับการรับข่าวสารการเมืองมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

11) ระดับความรู้ทางการเมือง

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้วพบว่า ระดับความรู้ทางการเมืองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าผู้สูงอายุที่มีความรู้ทางการเมืองย่อมมีความสามารถแสวงหาข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง เข้าใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพของตนเองภายใต้รัฐธรรมนูญฯ ไม่มียึดถือระบอบประชาธิปไตยไปในทางที่ผิดและเห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2538:1-37) เป็นผู้ที่มีการพัฒนาทัศนคติแบบพลเมือง (Civic attitude) ตระหนักถึงคุณค่าของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและตระหนักในหน้าที่พลเมืองอาวุโสของชาติ ทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง เข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองอย่างเหมาะสม เพราะฉะนั้นการที่ผู้สูงอายุมีความรู้ทางการเมืองสูงย่อมส่งผลให้มีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มสูงด้วย

12) การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

ภายหลังจากควบคุมตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว พบว่าการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มของทางสังคมและได้ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับเพื่อนสมาชิกด้วยกัน จะได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาศักยภาพทางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงบทบาทและหน้าที่ทางสังคมของตนไว้ได้ การเข้าร่วมกลุ่มทางสังคมเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุเปิดตัวสู่โลกภายนอกสร้างวิสัยทัศน์ก้าวหน้า มีความทันสมัยอยู่เสมอ รวมทั้งการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมนำมาซึ่งโอกาสในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ผู้สูงอายุจะตระหนักว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ตระหนักว่าตนเป็นพลเมืองอาวุโสของชาติที่มีบทบาทและหน้าที่ที่ต้องกระทำ มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมอาจจะร่วมกับเพื่อนสมาชิกทำกิจกรรมสังคมที่เป็นการสร้างพลังทางการเมือง เป็นแรงสนับสนุนทางสังคม โดยกระบวนการที่เกิดขึ้นนำมาสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

13) ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

ผลจากการวิเคราะห์พบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม จะเป็นผู้ที่มีโอกาสได้ใช้ความคิด ได้รับความรู้ เข้าใจในข่าวสารต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของตนเอง มีมโนทัศน์ที่ดีต่อตนเอง จากการได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมว่าเป็นผู้ปฏิบัติดี อีกทั้งการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมเป็นการเปิดโลกทัศน์ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและปฏิบัติตามวิถีประชาธิปไตย ส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าใจสิทธิและหน้าที่ในฐานะพลเมือง เป็นการใช้สิทธิรักษาสิทธิของตนเอง อันนำไปสู่ความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ยิ่งผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมสูง มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากยิ่งขึ้น จึงเป็นข้อยืนยันได้ว่าผู้สูงอายุมีการดำรงสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ทางสังคมในฐานะพลเมืองอาวุโส ดังนั้นสามารถสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

2.2 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis)

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (ตารางที่ 22) พบว่า มีตัวแปรอิสระ 7 ตัว ร่วมกันอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 22.6 ($R^2 = 0.226$) โดยตัวแปรระดับความรู้ทางการเมืองสามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ดีที่สุดถึงร้อยละ 12.9 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าความรู้ทางการเมืองย่อมนำมาสู่ความเข้าใจ การเมืองการปกครองตามครรลองระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่พลเมือง ส่งผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง รวมทั้งแสวงหาโอกาสที่จะเข้าไปทำกิจกรรมทางการเมืองด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการแสดงออกพฤติกรรมทางการเมืองตามวิถีการปกครองระบอบประชาธิปไตย รองลงมาคือตัวแปรจำนวนกลุ่มทางสังคมที่เป็นสมาชิก โดยสามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นจากความรู้ทางการเมืองร้อยละ 3.7 ($R^2_{\text{change}} = 0.037$) อาจเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ที่ยังคงรักษาบทบาทและหน้าที่ทางสังคมได้จากการเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางสังคมที่หลากหลาย ซึ่งรวมถึงกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุจะมีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง และตัวแปรที่มีความสำคัญต่อมาคือ เขตที่

อยู่อาศัยโดยสามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นจากจำนวนกลุ่มทางสังคมที่เป็นสมาชิกร้อยละ 3.7 ($R^2_{\text{change}} = 0.037$) อาจเนื่องมาจากเขตที่อยู่อาศัยเป็นสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล การที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในเขตเมืองและมีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารการเมือง ไม่ว่าจะเป็นจากสื่อบุคคลผ่านการประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจ ที่ต้องพบปะบุคคล หรือระดับของการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญด้วยเช่นกัน ย่อมส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง มีความสำนึกทางการเมือง และแสวงหาโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

ตารางที่ 22 การวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ (n = 513)

ตัวแปร	b	Beta	t	R ²	R ² _{change}
(a)	2.975		9.110*		
ระดับความรู้ทางการเมือง	0.198	0.203	4.479*	0.129	0.129
จำนวนกลุ่มทางสังคมที่เป็นสมาชิก	0.309	0.191	4.406*	0.166	0.037
สนใจทางการเมืองมาก	0.475	0.098	2.338*	0.185	0.019
ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม	0.182	0.144	3.179*	0.199	0.014
เขตเมือง	0.600	0.115	2.723*	0.212	0.013
ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว	0.592	0.087	2.185*	0.220	0.008
ระดับการรับข่าวสารการเมือง	0.042	0.083	1.983*	0.226	0.006
R² = 0.226		F = 21.053*			

หมายเหตุ * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. สรุปการอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี ได้ข้อสรุปจากผลการวิเคราะห์ที่เป็นประเด็นสำคัญเพื่อนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในภาพรวมนั้น ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง โดยกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การลงคะแนนเสียง ซึ่งเป็นเป็นกิจกรรมทางการเมืองขั้นพื้นฐานของผู้ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ตามแนวคิดของ Milbrath (1965 อ้างถึงใน จิตร โชค วีระสัย, 2538: 403) ที่จัดระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และจากการศึกษาปรากฏว่า ผู้สูงอายุไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.) เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) และเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในสัดส่วนที่สูงถึง ร้อยละ 96.7 ร้อยละ 93.1 และร้อยละ 90.0 ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลผลการใช้สิทธิเลือกตั้งจังหวัดปราจีนบุรีในกิจกรรมดังกล่าวที่มีสัดส่วนร้อยละ 63.7 ร้อยละ 62.5 และร้อยละ 53.1 ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2553: <http://www.ect.go.th>) แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีมีสัดส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสูงกว่าค่าเฉลี่ยผู้มีสิทธิเลือกตั้งของจังหวัดปราจีนบุรี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปัจจุบันภาครัฐให้ความสำคัญในการณรงค์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตามหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ผ่านสื่อประเภทต่างๆ ส่งผลให้ประชาชนมีความตระหนักถึงหน้าที่พลเมือง จึงไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพื่อเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและผู้แทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบกับการที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้ง่ายกว่าในอดีต จากการลดขั้นตอนและลดเวลาเพื่อให้ประชาชนผู้มีสิทธิสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง อีกทั้งการลงคะแนนเสียงเพื่อเลือกผู้แทนทั้งในระดับชาติมีการบังคับใช้ทางกฎหมาย หากไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งอาจจะต้องเสียสิทธิทางกฎหมาย จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ปฏิเสธการทำกิจกรรมทางการเมืองประเภทนี้

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า การออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญฯ ซึ่งเป็นการใช้สิทธิเลือกตั้งเช่นกัน กลับพบว่าผู้สูงอายุมีสัดส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยกว่าคือ ร้อยละ 58.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 62.89 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญฯ ไม่มีผลการบังคับใช้ทางกฎหมายหากไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง ประกอบกับบริบทของสังคมไทยในปัจจุบันที่สถานการณ์ทางการเมืองภายหลังการปฏิรูปการเมืองใน พ.ศ. 2549 ประชาชนมีความเห็นและทัศนคติทางการเมืองแตกต่างกันอย่างชัดเจน จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุปฏิเสธการทำออกเสียงประชามติ ส่วนกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือการหาเสียงให้พรรคการเมือง ร้อยละ 4.6 เหตุผลอาจเนื่องมาจากกิจกรรมที่ต้องเข้าไป

มีส่วนร่วมสนับสนุนการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น เพื่อให้ให้นักการเมืองหรือพรรคการเมืองที่สนับสนุนได้ชัยชนะในการเลือกตั้ง เป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมค่อนข้างยาก เนื่องจากต้องอาศัยการทุ่มเททั้งร่างกายและแรงใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับสุขภาพทางกายของผู้สูงอายุที่ต้องทำเช่นนั้น และตามแนวคิดของ Milbrath ถือว่ากิจกรรมนี้อยู่ในระดับขั้นสูง ผู้ที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมประเภทนี้ต้องมีความสนใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นอย่างมาก

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี

ปัจจัยทางประชากร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ได้ผลการศึกษาดังนี้

เพศไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสาร ประกอบกับประเทศไทยมีการพัฒนาทางการเมืองการปกครอง สิทธิ เสรีภาพทางการเมืองระหว่างเพศจึงเท่าเทียมกัน

อายุไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุเป็นกลุ่มวัยที่มีแบบแผนวิถีชีวิตคล้ายกัน ในเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน หากผู้สูงอายุประเมินว่าสามารถทำกิจกรรมทางการเมืองได้ และกิจกรรมนี้ช่วยดำรงรักษาบทบาทและสถานภาพทางสังคม ทำให้ผู้สูงอายุทุกช่วงวัยตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองประเภทนั้นได้

สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเนื่องมาจากการมีคู่สมรสผู้สูงอายุได้รับอิทธิพลทางความคิด รวมถึงการเรียนรู้ทางการเมืองผ่านคู่สมรส มีความเข้าใจเรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคมจากคู่สมรส ซึ่งเป็นสิ่งเร้าสภาพแวดล้อมจะส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย ได้ผลการศึกษาดังนี้

ระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่ได้รับการศึกษาย่อมได้รับการอบรม สั่งสอน ความรู้ ความเข้าใจในหลักการประชาธิปไตยตามหลักการอย่างถูกต้องจากสถานศึกษา ผู้สูงอายุจะตระหนักถึงคุณค่าของการพัฒนาการเมือง การปกครอง และมีความเชื่อในประสิทธิภาพทางการเมืองของตนเอง ส่งผลให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

อาชีพมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว มีการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าอาชีพอื่นๆ อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพนี้ย่อมได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมค่อนข้างมาก จากการมีวิถีชีวิตที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ก่อให้เกิดโอกาสในการรับรู้ข่าวสารที่มากกว่า

นำมาสู่ความตระหนักถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมืองส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีรายได้เพียงพอไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเป็นเพราะพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุขึ้นอยู่กับจิตสำนึกทางการเมือง แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีฐานะยากจนหากแต่มีจิตสำนึกทางการเมือง ผู้สูงอายุจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง ประกอบกับประเทศไทยมีการรณรงค์ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแพร่หลาย ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการมีส่วนร่วมในทุกระดับชั้น

การเป็นหัวหน้าครัวเรือนไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเนื่องมาจากการหัวหน้าครัวเรือนของผู้สูงอายุนั้นเป็นเรื่องเฉพาะในครัวเรือน จึงไม่ได้นำมาสู่การมีบทบาททางสังคมอื่นๆ ที่จะสามารถส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เขตที่อยู่อาศัยมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เทคโนโลยีการสื่อสาร นำมาซึ่งโอกาสในการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การได้รับการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง ส่งผลให้ผู้สูงอายุเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมือง ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ได้ผลการศึกษาดังนี้

ความสนใจทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ปราชินบุรี อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมือง จะมีความต้องการแสวงหาการเรียนรู้ ค้นหาช่องทางวิธีการเพื่อติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองจากสื่อประเภทต่างๆ นำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการทางการเมืองตามครรลองระบอบประชาธิปไตย เกิดความสำนึกในหน้าที่พลเมืองจนนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง

ระดับการรับข่าวสารการเมืองมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุรับรู้ข่าวสารการเมืองอย่างสม่ำเสมอประกอบกับมีความรู้ ความเข้าใจทางในวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย นำมาซึ่งความตระหนักถึงสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่พลเมือง ส่งผลให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

ระดับความรู้ทางการเมืองมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุที่มีความรู้ทางการเมืองย่อมมีความสามารถแสวงหาข้อมูลข่าวสารการเมือง นำมาสู่ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ได้รับการพัฒนาทัศนคติแบบพลเมือง (Civic attitude) ให้ตระหนักถึงคุณค่าของระบอบการปกครองและตระหนักถึงหน้าที่พลเมือง ส่งผลให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมมีอิทธิพลกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ อาจเป็นเพราะว่า ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกกลุ่มของทางสังคมจะได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง จะตระหนักว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครอง ตระหนักว่าตนมีหน้าที่พลเมือง ส่งผลให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง

ประเด็นสำคัญที่พบในการศึกษา

1. ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมค่อนข้างสูง เนื่องจากผู้สูงอายุที่ตกเป็นตัวอย่าง เป็นผู้สูงอายุวัยต้น มีสุขภาพแข็งแรง จึงสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมได้มาก และการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางสังคมซึ่งมีหลากหลาย นอกจากจะเป็นการทำให้ผู้สูงอายุยังคงรักษาสถานภาพและบทบาททางสังคมไว้ได้แล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ทางสังคม รวมถึงการเมือง อันนำไปสู่การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งผลการศึกษาชี้แนะว่าสอดคล้องทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ และกิจกรรมทางสังคม

2. สภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองมีโอกาสดำเนินชีวิตได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะจากสื่อมวลชนต่างๆ มากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบท ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมืองจึงเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตชนบท

3. แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติ (KAP) สามารถอธิบายพฤติกรรมการเมืองของผู้สูงอายุได้ ความสนใจทางการเมือง ย่อมทำให้ผู้สูงอายุแสวงหาช่องทางในการเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อต่างๆ ประเภท ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันนำมาสู่ความตระหนักถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรีครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุปราจีนบุรี และเพื่อหาแนวทางในการกระตุ้นและสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากยิ่งขึ้น สำหรับกรอบแนวคิดของการศึกษาค้นคว้า วิจัยเลือกใช้ทฤษฎีทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ทฤษฎีกิจกรรม และแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยมีตัวแปรตาม คือ ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ และตัวแปรอิสระภายใต้ปัจจัย 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยทางประชากร ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 3 ตัว ได้แก่ เพศ อายุและสถานภาพสมรส 2) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 5 ตัว ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ การมีรายได้เพียงพอ การเป็นหัวหน้าครัวเรือนและเขตที่อยู่อาศัย 3) ปัจจัยทางการเมือง ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ 5 ตัว ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม โดยศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีเต็มขึ้นไป) ที่เป็นสมาชิกของชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี กลุ่มตัวอย่างมีจำนวนทั้งสิ้น 550 ราย

การนำเสนอในบทนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นการสรุปผลการศึกษา และส่วนที่ 2 เป็นข้อเสนอแนะของการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

สรุปผลการศึกษา

ในส่วนสรุปผลการศึกษาจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ และส่วนที่ 3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้า พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 63.1) มีอายุเฉลี่ยประมาณ 70 ปี และมีสถานภาพสมรส (ร้อยละ 59.6) ผู้สูงอายุจบการศึกษาชั้นสูงสุดระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 78.6) ส่วนการทำงานเชิงเศรษฐกิจในปัจจุบันของผู้สูงอายุ นั้น มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 60.5) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มี

รายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต (ร้อยละ 56.8) เป็นหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ 68.8) และอาศัยอยู่ในเขตชนบท (ร้อยละ 81.8) เกือบครึ่งหนึ่งของผู้สูงอายุค่อนข้างสนใจทางการเมือง (ร้อยละ 44.9) ร้อยละ 39.9 ของผู้สูงอายุได้รับข่าวสารการเมืองในระดับสูง และมีความรู้ทางการเมืองในระดับสูง (ร้อยละ 62.4) นอกจากนี้ร้อยละ 39.5 ของผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม 2 กลุ่มขึ้นไป และเกือบครึ่งหนึ่งมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในระดับสูง (ร้อยละ 47.4)

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ในการศึกษาครั้งนี้การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ทางการเมือง โดยผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่ากับ 6.18 คะแนน ผู้สูงอายุมีคะแนนการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่ำสุดเท่ากับ 0 คะแนน และมีคะแนนสูงสุดเท่ากับ 12 คะแนน แสดงว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง และเป็นที่น่าสังเกตว่ากิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วม คือ การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) และการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 96.7 ร้อยละ 93.1 และร้อยละ 90.0 ตามลำดับ) ส่วนกิจกรรมทางการเมืองที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การช่วยโฆษณาให้พรรคการเมืองหรือการหาเสียงให้พรรคการเมือง (ร้อยละ 4.6)

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและผลการวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง ปรากฏในตารางที่ 23 ซึ่งผลการวิเคราะห์สรุปได้ดังนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุโดยใช้ค่าเฉลี่ย

ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุและเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีทั้งหมด 11 ตัว ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา การเป็นหัวหน้าครัวเรือน เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมือง ระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

3.2 การวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง

ในการวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุและการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุ

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุของตัวแปรอิสระทั้ง 13 ตัว กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดร่วมกันอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ได้ร้อยละ 23.0 ($R^2 = 0.23$) และภายหลังจากการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอิสระอื่นๆ แล้ว มีตัวแปรอิสระ 6 ตัว ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ได้แก่ อาชีพ เขตที่อยู่อาศัย ความสนใจทางการเมืองระดับความรู้ทางการเมือง การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม

3.2.2 ผลการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวด้วยวิธีถดถอยพหุแบบขั้นตอน

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน พบว่ามีตัวแปรอิสระ 7 ตัวที่สามารถร่วมกันอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ร้อยละ 22.6 ($R^2 = 0.226$) โดยตัวแปรระดับความรู้ทางการเมือง สามารถอธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ดีที่สุดถึงร้อยละ 12.9 ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะว่าความรู้ทางการเมืองย่อมนำมาสู่ความเข้าใจการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีการพัฒนาทัศนคติแบบพลเมือง (Civic attitude) ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่พลเมืองของตนเอง อันมีผลให้ผู้สูงอายุตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมถึงการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองตามวิถีการปกครองระบอบประชาธิปไตย รองลงมาคือ ตัวแปรการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม อาจเป็นเพราะการที่ผู้สูงอายุเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม จะได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาศักยภาพทางสังคมและสามารถดำรงสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ทางสังคมไว้ได้ การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมนำมาซึ่ง โอกาสในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ก่อให้เกิดความตระหนักว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมือง เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและตระหนักถึงสิทธิหน้าที่พลเมือง ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง แสวงหาโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองด้วยตนเอง หรือร่วมกับเพื่อนสมาชิกของกลุ่มทางสังคม

ตารางที่ 23 สรุปผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ โดยใช้ค่าเฉลี่ยและการวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง (n = 513)

ตัวแปรอิสระ	การวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย	การวิเคราะห์การแปรผันหลายทาง	
		การถดถอยพหุ	การถดถอยพหุแบบขั้นตอน
เพศชาย (กลุ่มอ้างอิง: เพศหญิง)	✓*	✗	
อายุ (ตัวแปรระดับช่วง)	✓*	✗	
สมรส (กลุ่มอ้างอิง: โสด หม้าย หย่าหรือแยกกันอยู่)	✓*	✓	
การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและสูงกว่า (กลุ่มอ้างอิง: ระดับการศึกษาอื่นๆ)	✓*	✓	
ค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มอ้างอิง: อาชีพอื่นๆ)	✓	✓*	
มีรายได้เพียงพอ (กลุ่มอ้างอิง: รายได้ไม่เพียงพอ)	✓	✓	
เป็นหัวหน้าครัวเรือน (กลุ่มอ้างอิง: ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน)	✓*	✓	
เขตเมือง (กลุ่มอ้างอิง: เขตชนบท)	✓*	✓*	
สนใจทางการเมืองมาก (กลุ่มอ้างอิง: ความสนใจอื่นๆ)	✓*	✓*	3*
ระดับการรับข่าวสารการเมือง (ตัวแปรระดับช่วง)	✓*	✓*	
ระดับความรู้ทางการเมือง (ตัวแปรระดับช่วง)	✓*	✓*	1*
จำนวนกลุ่มทางสังคมที่เป็นสมาชิก (ตัวแปรระดับช่วง)	✓*	✓*	2*
ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม (ตัวแปรระดับช่วง)	✓*	✓*	
R²		0.230	0.226

หมายเหตุ: ✓ หมายถึง เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ✗ หมายถึง ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้
 * หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05
 1 หมายถึง อธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้ดีที่สุด
 2-3 หมายถึง อธิบายการแปรผันของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้เป็นอันดับที่ 2-3
 R² หมายถึง สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่สนใจศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อค้นพบพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ที่ควรพิจารณาเป็นแนวทางในการวางแผน หรือกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมืองการปกครองของประเทศไทย ดังนี้

1) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ คือ ความสนใจทางการเมือง ระดับการรับข่าวสารการเมืองและระดับความรู้ทางการเมือง โดยผู้สูงอายุที่มีความสนใจทางการเมือง มีการเปิดรับข่าวสารการเมือง นำมาซึ่งความรู้ ความเข้าใจ เรื่องการเมือง การปกครองและสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญฯ ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดการพัฒนาทัศนคติแบบพลเมือง (Civic attitude) และการตระหนักถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทำให้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาควิชาการ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน น่าจะพิจารณาหาวิธีการส่งเสริม สนับสนุน รณรงค์เผยแพร่ความรู้ทางการเมือง เช่น เพิ่มช่องทางการส่งข่าวสารทางการเมืองผ่านทางกระจายข่าว ผ่านทางการจัดกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุในชุมชน เข้าร่วมเป็นประจำ จึงจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ หรือจัดเวทีเสวนาชาวบ้านเพื่อให้ความรู้ทางการเมืองและเปิดโอกาสให้ประชาชนพูดคุยประเด็นทางการเมืองตามแหล่งชุมชน หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

2) การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมและเขตที่อยู่อาศัย เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ โดยผู้ที่อยู่ในเขตชนบทมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่าเขตเมือง ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ควรมีการวางแผน หรือกำหนดมาตรการและแนวทางดำเนินการ โดยอาจมุ่งเน้นผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทก่อน เช่น ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุ มีการรวมกลุ่มทางสังคมเพื่อเป็นการริเริ่มกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีประชาธิปไตย โดยผ่านชมรมผู้สูงอายุในการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการประชาธิปไตยเบื้องต้น หรือสร้างกิจกรรมที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิก

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องเดียวกันนี้อาจศึกษาเพิ่มเติมในแนวทางอื่นได้ ดังนี้

1) การศึกษาครั้งนี้พบว่า ระดับความรู้ทางการเมืองเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุมากที่สุด ดังนั้นผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ น่าจะสนใจในเรื่องประสบการณ์ด้านการผ่านการฝึกอบรม หรือเพิ่มพูนความรู้ทางการเมืองของผู้สูงอายุ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง

2) การศึกษาครั้งนี้ขาดตัวแปรด้านภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุเกือบทั้งหมดเป็นผู้ที่มีภาวะสุขภาพค่อนข้างดี สามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเองจึงมาเป็นสมาชิกชมรม ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุถือว่าเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆ และอาจส่งผลต่อการทำกิจกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ ดังนั้นการศึกษาต่อไปที่ศึกษาผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ควรรวบรวมข้อมูลด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยอาจใช้การประเมินภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นตัวแปรในการศึกษา

3) ด้วยข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ ผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจเชิงปริมาณเท่านั้น สำหรับผู้ที่สนใจในประเด็นนี้ ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมด้วย เช่น การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) เป็นต้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดลึกซึ้งในด้านพฤติกรรมทางการเมืองของผู้สูงอายุ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กัลยา วานิชย์บัญชา. 2551. การวิเคราะห์สถิติขั้นสูงด้วย SPSS for Windows. พิมพ์ครั้งที่ 11.

กรุงเทพมหานคร: ชรรรมสาร.

การปกครอง, กรม. 2529. รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2529.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, อ้างถึงใน สมชาย อรรถธรรมสุนทร. การมีส่วนร่วมของ
กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในกระบวนการประชาธิปไตย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอำเภอเมือง
ฉะเชิงเทราและอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538

กอบกุล สุดสวาสดิ์. 2541. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกรียงศักดิ์ เรืองสังข์. 2544. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้ง
สมาชิกสภาเทศบาลตำบล จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2549. สังคม สว. (ผู้สูงวัย). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานผู้สูงอายุแห่งชาติ. 2545. แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2
(พ.ศ.2545-2564). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

จรัญ วงศ์สวัสดิ์. 2533. แบบแผนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น
รูปแบบสุขาภิบาลที่ประชาชนกรรมการสุขาภิบาลมาจากการเลือกตั้งและประชาชนกรรมการโดย
ตำแหน่ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

จิรวุฒิ อนุสรณ์นกร. 2546. การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับความไว้วางใจทางการเมืองและความรู้สึก
มีประสิทธิภาพทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดภาคใต้. คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏยะลา.

จันทิมา ทองเจริญ. 2542. พฤติกรรมการสื่อสารกับพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยรามคำแหง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จุมพล หนิมพานิช. 2548. รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกับการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
และการเมืองแนวใหม่. วารสารรัฐสภา 53: 5-18.

- ชวนะ ภวากานันท์. 2525. ความสำนึกทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่ม
ผลประโยชน์ในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะกรณีเขตเทศบาลตำบลโนนสูง
จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวาลย์ ทัดศิวิชัย. 2550. ความรู้ทางการเมือง. วารสารรัฐสภา 55: 78.
- ชัยวัฒน์ รัชชจร. 2522. ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษา
เฉพาะกรณีประชาชน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติเฉลิม สุรชัยชาญ. 2544. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการพัฒนาขีดความสามารถในการทำงาน
ของแรงงานไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์
วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชราภรณ์ บินอิสหา. 2548. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวมุสลิม เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เฉลิมพล มิ่งเมือง. 2539. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบ:
ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างสุขาภิบาลในเขตจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐิติ วิทยะสรณะ. 2536. อิทธิพลของการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง:
ศึกษาเฉพาะกรณีเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดศรีสะเกษ เขต 2. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดำรงศักดิ์ สุกุล. 2538. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง: ศึกษากรณีให้รางวัลในการมา
ใช้สิทธิเลือกตั้ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถวิลวดี นริกุล. 2544. การประชุมกลุ่มย่อยที่ 3 เรื่อง การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง. ใน การ
ประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า ครั้งที่ 2, หน้า 155-209. กรุงเทพฯ: ธรรมกมล.
- ทิพาพร พิมพิสุทธิ์. 2521. พัฒนาการเมือง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. 2517. ประชาธิปไตย: ความหมาย ปัจจัยเอื้ออำนวยและการสร้างจิตใจ. วารสาร
ธรรมศาสตร์ 13, อ้างถึงใน สมบัติ ธรรมรงค์ชัยวงศ์. รายงานวิจัยเรื่องทัศนคติทางการเมือง
ของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: กองนโยบายและแผนงานเยาวชนสำนัก
คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2538.

- เทวินทร์ ตติยรัตน์. 2532. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองรูปแบบเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ และเทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. 2541. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนชั้นกลาง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. 2546. ทศนคติของข้าราชการส่วนภูมิภาคต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัชพล ประจักษ์จิตต์. 2542. การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารส่วนท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบางคณที จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธีรพล เกษมสุวรรณ. 2529. ความรู้สึกมีเงินห่างทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ บุญไทย. 2539. ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ และความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, อ้างถึงใน อรุณศิริเมฆพัฒนา. ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุในเขตชนบท จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.
- นพปฎล วิเศษสุวรรณภูมิ. 2544. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีมุสลิม: ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดปัตตานี. ภาคนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นภคด นาประสิทธิ์ชัย. 2538. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นภาพร ชโยวรรณ. 2545. ประชากรสูงอายุไทย. ใน รายงานการทบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบันตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย. สาขาวิชาเวชศาสตร์ผู้สูงอายุและพหุศาสตร์ ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นवलน้อย ตรีรัตน์ และคณะ. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

- นริศรา พึ่งโพธิ์สก. 2545. การแยกประเภทขยะมูลฝอยของประชาชนในชุมชนเขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์ วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิตา ชูโต. 2525. คนชราไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทนา วรรณระภูติ. 2539. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นันทจักร ปานะรัตน์. 2549. สื่อมวลชนกับพฤติกรรมของนักศึกษา: ศึกษากรณีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พรทิพย์ รัตนวารินทร์ชัย. 2546. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาล ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลตำบลหนองแค จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพรัช วิหะกะรัตน์. 2546. พฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลเมืองปัตตานี อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพโรจน์ โพธิ์ชัย. 2550. ความคิดเห็นของประชาชนกับร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปรับปรุงความคิดเห็น. วารสารรัฐสภา 55: 46-89.
- ไพศาล เขาวนระ. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนชาวอำเภอฉวางต่อการบริหารส่วนท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอฉวางอำเภอ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บรรเจิด อนุเวช. 2543. การมีส่วนร่วมและความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.): ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บรรลุ ศิริพานิช. 2542. ผู้สูงอายุไทยผู้สูงอายุเป็นทรัพยากรทางสังคม. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. 2544. ส่วนร่วมของพลเมืองในการเมือง: ความยั่งยืนของประชาธิปไตย. ใน ตัวอย่างเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, หน้า 1-8. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญเรือง บุรภักดิ์. 2529. การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย. วารสารรัฐสภา 34: 56-70.

- ปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ. 2540. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเปรียบเทียบ
ประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.
- ประณต นันทิยะกุล. 2540. คณะกรรมการเลือกตั้ง. ใน รวบรวมบทความการปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ:
คณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปการเมือง (ครก.), อ้างถึงใน คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ.
รายงานวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540: ปัญหา อุปสรรค และทางออก. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบัน
พระปกเกล้า. กรุงเทพฯ: ชรรมดาเพรส, 2545.
- มนัส นพรัตน์. 2541. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะ
กรณีเทศบาลตำบลปากแพรก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2551. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ: ที
คิวพี.
- รัตนพร เตชะธาดากุล. 2540. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจไทยที่ประกอบธุรกิจ
อุตสาหกรรมเกษตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ชีรเวคิน. 2549. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ. วารสารสถาบัน
พระปกเกล้า. กรุงเทพฯ.
- วนิดา นิรมย์. 2538. ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดต่อการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคุณประโยชน์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัฒนา เลิศธรรมเทวี. 2534. ความรู้ความเข้าใจการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการศาลา
ประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณีศาลาประชาธิปไตยบ้านศรีเจริญ อำเภอพรหมพิราม จังหวัด
พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, อ้างถึงใน นันทนา วรรณะภูติ. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของข้าราชการ
ศึกษาเฉพาะกรณีสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.
- วันดี โภคะกุล. 2546. การดูแลสุขภาพตนเองในวัยสูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันเวช
ศาสตร์ผู้สูงอายุ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- วัลลภ ลำพาย. 2534. ความรู้สึกสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองและความสนใจทางการเมืองของข้าราชการ.
สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิภากรณ์ ปราโมช ณ อุทยาน. 2520. การศึกษาเรื่องทัศนคติทางการเมือง ความรู้ และความสนใจในการเลือกตั้ง ของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 เมษายน 2519. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย เทียนถาวร. 2542. อสม.กับการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พุทธศักราช 2540 กรณีศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี. ใน เอกสารวิชาการส่วนบุคคล. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิษณุ บุญมาร์ตัน. 2549. กระบวนการทางการเมืองและระบอบการเมือง. วารสารรัฐสภา 54: 101-120.
- วิภา ศิริสุข และคณะ. 2542. พ่อใหญ่ แม่ใหญ่: สถานภาพและบทบาทผู้สูงอายุไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน เอกสารกองบริหารวิจัยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ: ศุภวานิช.
- วิรพัชร พุดทอง. 2549. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศิริวรรณ ศิริบุญ. 2541. ปัญหา ความต้องการและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุชุมชน: ข้อมูลจากผู้สูงอายุ. ใน รายงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการให้การดูแล ให้บริการและ กิจกรรมต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภรัตน์ รัตนมูญ และขยงยุทธ พึ่งวงศ์ญาติ. 2541. รายงานวิจัยความสามารถในการพัฒนาประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน. สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักงานเลขานุการสภาผู้แทนราษฎร.
- สมชาย อรรถธรรมสุนทร. 2538. การมีส่วนร่วมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในกระบวนการประชาธิปไตย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างอำเภอเมืองฉะเชิงเทราและอำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. 2538. รายงานวิจัยเรื่องทัศนคติทางการเมืองของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: กองนโยบายและแผนงานเยาวชนสำนักคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. 2549. การเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สมศักดิ์ ม่วงสน. 2548. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานทางหลวงชนบทที่ 8 จังหวัดนครสวรรค์. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สนิท ขาวสอาด. 2539. ปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น: ศึกษากรณีโครงการประปาหมู่บ้าน อำเภอเมืองนครพนมและอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม. นนทบุรี: เอกสารวิชาการส่วนบุคคล สถาบันพระปกเกล้า.
- สิริพร วงศ์ตรี. 2535. กิจกรรมในครัวเรือนของผู้สูงอายุ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน. 2536. ทฤษฎีพัฒนาการเมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุจิต บุญบงการ. 2542. การพัฒนาทางการเมืองของไทย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรกุล เจนอบรม. 2541. วิสัยทัศน์ผู้สูงอายุและการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธาทิพย์ น่วมสกุล. 2541. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้เฒ่าท้องถิ่น: ศึกษากรณีอำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสน่ห์ นันทะโชติ. 2524. การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนชนบทไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โสภิตา เมธาวิ. 2535. การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ชมรมผู้สูงอายุเมืองพล อำเภอเมืองพล จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาพยาบาลชุมชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2550. รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ : สำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคมประชาชาติ 1 สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- อรุณศิริ เมฆพัฒน์. 2546. ความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเองของผู้สูงอายุในเขตชนบท จังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- อุดมลักษณ์ เปะพะพันธ์. 2548. **คุณภาพชีวิตผู้เกษียณราชการก่อนกำหนด พ.ศ.2543-พ.ศ.2545 จังหวัดนนทบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาเอกอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- ฮันดิงตัน พี แซมมวล และเนลสัน เอ็ม โจเอล. 2529. **ทางเลือกที่ไม่ง่ายนัก: การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา**. แปลโดย สิทธิพันธ์ พุทธหุน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ภาษาอังกฤษ

- Bone, A. H., and Ranny, A. 1967. **Politics and Voters**. New York : McGraw-Hill.
- Cohen, J. 1988. **Statistical power analysis for the behavior sciences**. 2nd ed Hillsdale. New Jersey: Erlbaum.
- Geoffrey, K. R. 1975. **A Dictionary of Political Analysis**. London : Great Britain.
- Harrop, M. M. 1997. **Vote**. Chicago: Rand McNally, อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นรการ. **การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับความไว้วางใจทางการเมืองและความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดภาคใต้**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏยะลา, 2546.
- Hooyman, R. N. and Kiyak, A. H. 1988. **Social Gerontology A Multidisciplinary Perspective**. London: Allyn and Bacon, อ้างถึงใน เบ็ญจา จิรภัทรพิมล. **ภาวะสูงอายุ แนวความคิดทางสังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- Lemon, B.W., Bengtson, V. L., and Peterson, J. A. 1972. An exploration of the activity theory of aging: Activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. **Journal of Gerontology** 27: 511-523, Cited in Robb S. S. Theory in Aging and Theory – Related Issues for Nursing. In Yurick, A. G, **The Aged Person and Nursing Process**, 72-114. Appleton and Lange A Publishing Division of Prentice: California, 1989.
- McClosky, H. 1968. **Political Participation**. In David, L.S. International Encyclopedia of Social Sciences 12, อ้างถึงใน จีรวุฒิ อนุสรณ์นรการ. **การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับความไว้วางใจทางการเมืองและความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดภาคใต้**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏยะลา, 2546.

Milbrath, W. L. 1965. **Political Participation: How People Get Involved in Politics.** Chicago: Rand McNally College Publishing, อ้างถึงใน จิตร โชค วีระสัย. สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.

Milbrath, W. L., and Goel, M. L. 1977. **Political Participation: How People Get Involved in Politics.** Chicago: Rand McNally College Publishing.

Resenstone, S. J. and Raymond, E. W. 1982. Economic Adversity and Voter Turnout. **American Journal of Political Science** 26: 25-46, อ้างถึงใน ปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2540.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถามที่ [I I]

แบบสอบถาม

เรื่อง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุ :
กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุจังหวัดปราจีนบุรี

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย / นาง / นางสาว)..... นามสกุล.....
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ชื่อหมู่บ้าน / ชุมชน.....
ถนน..... ตำบล..... อำเภอ.....
เขตการปกครอง 1. ในเขตเทศบาล 2. นอกเขตเทศบาล
สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ (สังกัดชมรมผู้สูงอายุ)

ผู้สัมภาษณ์..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.
ผู้ตรวจ..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.
ผู้ลงรหัส..... วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ส่วนที่ A
ภูมิหลังของผู้สูงอายุ ผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
A1	เวลาที่เริ่มการสัมภาษณ์นาฬิกา.....นาฬิกา [I I I]	
A2	เพศของผู้ให้สัมภาษณ์	ชาย 1 หญิง 2	
A3	ท่านเกิดปีอะไร	ปีเกิด (ระบุพ.ศ.) [I] ไม่ทราบปี..... 39	
A4	ท่านอายุเท่าไร (อายุเต็มปี)	อายุที่รายงาน.....ปี [I]	
A5	ปัจจุบันท่านมีสถานภาพสมรสอะไร	โสด..... 1 แต่งงานคู่สมรสอยู่ในบ้านเดียวกัน..... 2 แต่งงานคู่สมรสอยู่คนละบ้าน..... 3 หม้าย (คู่สมรสตาย)..... 4 หย่าร้าง , แยกกัน , เลิกกัน 5	
A6	ท่านเรียนหนังสือจบสูงสุดชั้นใด	ไม่ได้เรียน..... 1 ไม่จบประถมศึกษา..... 2 ประถมศึกษา..... 3 มัธยมศึกษาตอนต้น..... 4 มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. 5 ปวส. / อนุปริญญา 6 ปริญญาตรี..... 7 อื่นๆ (ระบุ) [I]	
A7	ท่านอยู่ในชุมชน / หมู่บ้าน นี้ มาตั้งแต่เมื่อไร	ตั้งแต่เกิด..... 88 จำนวน(ระบุ).....ปี [I]	
A8	ปัจจุบันท่านทำงานที่มีรายได้ หรือไม่	ทำงาน..... 1 ไม่ได้ทำงาน..... 2	→A12
A9	ปัจจุบันท่านทำงานอาชีพอะไร (อาชีพที่ใช้เวลามากที่สุด) ผู้สัมภาษณ์ : บันทึกรายละเอียดของงานและตำแหน่งหน้าที่	อาชีพ..... [I]	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
A10	ทำไมท่านยังคงทำงานอยู่ ผู้สัมภาษณ์ : แจ้งว่าตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ	ไม่มีใครเลี้ยง..... 1 เพื่อเลี้ยงตนเอง / เลี้ยงครอบครัว 2 สุขภาพแข็งแรง / ทำงานไหว..... 3 ไม่อยากจะอยู่บ้านเฉยๆ / แก่เหงา..... 4 อื่นๆ (ระบุ)..... [I]	
A11	เป็นอาชีพเดียวกับที่ทำเมื่อก่อนอายุ 60 ปี ใช่หรือไม่	ใช่..... 1 ไม่ใช่..... 2	→ A14 → A13
A12	ตลอดชีวิตของท่าน ท่านเคยทำงานที่มีรายได้หรือไม่	เคย..... 1 ไม่เคย..... 2	→ A14
A13	ก่อนอายุ 60 ปี อาชีพสุดท้ายที่ท่านทำคือ งานอะไร (อาชีพที่ใช้เวลามากที่สุด) ผู้สัมภาษณ์ : บันทึกรายละเอียดของงานและตำแหน่งหน้าที่	อาชีพ..... [I]	
A14	ท่านคิดว่า <u>ปัจจุบันท่านมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ</u> หรือไม่	เพียงพอ..... 1 ไม่เพียงพอ..... 2	
A15	บ้านของท่านมีสมาชิกที่อยู่อาศัยรวมทั้งหมดกี่คน (รวมผู้ให้สัมภาษณ์)	อยู่คนเดียว..... 1 จำนวน (ระบุ)..... คน [I]	→ A17
A16	ท่านเป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือไม่	เป็นหัวหน้าครัวเรือน..... 1 ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน..... 2	

ผู้สัมภาษณ์ : “ขอสอบถามท่านเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน ดังนี้”

“ปัจจุบันท่านทำกิจวัตรประจำวันเหล่านี้ได้ด้วยตนเองหรือไม่”

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
A17	ท่านทำกิจวัตรประจำวัน เช่น กินข้าว อาบน้ำ แต่งตัว ได้ด้วยตนเองหรือไม่	ทำได้ด้วยตนเองไม่ต้องมีคนช่วย..... 1 ทำได้ด้วยตนเองแต่ต้องมีคนช่วยดูแล พยุง จูง.....2 ทำไม่ได้ต้องมีคนช่วยดูแลตลอด..... 3	
A18	ท่านเดินเคลื่อนไหวไปไหนมาไหนภายในบ้าน ได้ด้วยตนเองหรือไม่	ทำได้ด้วยตนเองไม่ต้องมีคนช่วย..... 1 ทำได้ด้วยตนเองแต่ต้องมีคนช่วยดูแล พยุง จูง..2 ทำไม่ได้ต้องมีคนช่วยดูแลตลอด..... 3	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
A19	ท่านเดินขึ้นลงบันได ได้ด้วยตนเองหรือไม่ เช่น บันไดบ้าน บันไดวัด	ทำได้ด้วยตนเองไม่ต้องมีคนช่วย..... 1 ทำได้ด้วยตนเองแต่ต้องมีคนช่วยดูแล พยุง ชู.2 ทำไม่ได้ต้องมีคนช่วยดูแลตลอด..... 3	
A20	ท่านเดินไปไหนมาไหนนอกบ้าน ได้ด้วย ตนเองหรือไม่ เช่น การ ไปวัด การไปตลาด การไปโรงพยาบาล	ทำได้ด้วยตนเองไม่ต้องมีคนช่วย..... 1 ทำได้ด้วยตนเองแต่ต้องมีคนช่วยดูแล พยุง ชู.2 ทำไม่ได้ต้องมีคนช่วยดูแลตลอด..... 3	
A21	ท่านโดยสารรถยนต์ไปไหนมาไหนนอกบ้าน ได้ด้วยตนเองหรือไม่	ทำได้ด้วยตนเองไม่ต้องมีคนช่วย..... 1 ทำได้ด้วยตนเองแต่ต้องมีคนช่วยดูแล พยุง ชู.2 ทำไม่ได้ต้องมีคนช่วยดูแลตลอด..... 3	
A22	ฐานะทางเศรษฐกิจของท่านเป็นอย่างไร	ลำบาก / ก้อนข้างขัดสน..... 1 ปานกลาง / พออยู่พอกิน..... 2 ดี / มีกินมีใช้เหลือเฟือ..... 3	

ส่วนที่ B

การมีตำแหน่งทางสังคม การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม และการรับข่าวสาร
การเมือง

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
B1	ท่านเคยมีตำแหน่งอะไรในชุมชน / หมู่บ้าน ของท่านบ้างหรือไหม (การดำรงตำแหน่งทั้ง ปัจจุบันและในอดีต) ผู้สัมภาษณ์ : แจงว่าตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ	ไม่มีตำแหน่ง..... 1 กำนัน / ผู้ใหญ่บ้าน / ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน..... 2 ผู้นำชุมชน (ระบุตำแหน่ง)..... 3 กรรมการชุมชน / หมู่บ้าน..... 4 อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)..... 5 กรรมการชมรมผู้สูงอายุ..... 6 อื่นๆ (ระบุ)..... [I]	
B2	“ปัจจุบันท่านเป็นสมาชิกของกลุ่ม / สมาคม / ชมรม เหล่านี้หรือไม่” ผู้สัมภาษณ์ : อ่านคำตอบให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟัง a. กลุ่มแม่บ้าน / สตรี b. กลุ่มสหกรณ์การเกษตร c. กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์	เป็น ไม่ใช่ 1 2 1 2 1 2	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส		ข้ามไป
	d. กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน e. สมาคมฉาบปูนกิจสงเคราะห์ f. อื่นๆ (ระบุ).....	1	2	
B3	<p>“ในรอบ ปีที่ผ่านมา ท่านเคยเข้าไปมีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ เหล่านี้ ในชุมชน / หมู่บ้าน หรือไม่”</p> <p>ผู้สัมภาษณ์ : อ่านคำตอบให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟัง</p> a. การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เข้าวัด ฟังธรรม b. การเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกาย c. การเป็นอาสาสมัครช่วยเหลือสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุ d. การช่วยเหลืองานที่เป็นพิธีการ กิจกรรมของชุมชน / หมู่บ้าน เช่น งานตามประเพณี งานบุญงานบวช หรืองานแต่งงาน e. การช่วยเหลือปัญหาของชุมชน / หมู่บ้าน เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาถนนปัญหาหน้าท่วม f. การเข้าร่วมประชุมของชุมชน / หมู่บ้าน		เคย ไม่เคย	
B4	ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยรับฟังข่าวสารการเมืองจาก บุคคลอื่นๆ มากน้อยแค่ไหน เช่น สมาชิกในครอบครัวญาติ เพื่อนบ้าน	อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า..... 1	เดือนละครั้ง..... 2	
B5	ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยอ่านข่าวสารการเมืองจากหนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสาร จุลสาร หรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ มากน้อยแค่ไหน	อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า..... 1	เดือนละครั้ง..... 2	
B6	ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยรับฟังข่าวสารการเมืองจากรายการวิทยุ มากน้อยแค่ไหน	อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า..... 1	เดือนละครั้ง..... 2	
		นานๆ ครั้ง..... 3	ไม่เคยเลย..... 4	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
B7	ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยดูข่าวสาร การเมือง จากรายการโทรทัศน์ มากน้อยแค่ไหน	อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า..... 1 เดือนละครั้ง..... 2 นานๆ ครั้ง..... 3 ไม่เคยเลย..... 4	
B8	ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยรับฟังข่าวสาร การเมืองจากหอกระจายข่าวในชุมชน / หมู่บ้าน มากน้อยแค่ไหน	อาทิตย์ละครั้งหรือมากกว่า..... 1 เดือนละครั้ง..... 2 นานๆ ครั้ง..... 3 ไม่เคยเลย..... 4	

ส่วนที่ C

ความรู้ทางการเมือง ความสนใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส	ข้ามไป
C1	<p>“ขอให้ท่านตอบคำถามจากข้อความต่อไปนี้ว่า ใช่ หรือ ไม่ใช่”</p> <p>ข้อความ</p> <p>a. รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดของประเทศไทย ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>b. รัฐสภาไทยมี 2 สภา คือ สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>c. ปัจจุบันประเทศไทยมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (พ.ร.บ.ผู้สูงอายุ) ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>d. คำว่า กกต. เป็นคำย่อของคณะกรรมการเลือกตั้ง ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>e. ผู้สูงอายุสามารถใช้สิทธิออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญได้ ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>f. จังหวัดปราจีนบุรีมี ส.ว. ได้ 1 คน ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>g. จังหวัดปราจีนบุรีมี ส.ส. ได้ทั้งหมด 3 คน ใช่หรือไม่ใช่</p> <p>h. คำว่า อบจ. เป็นคำย่อขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ใช่หรือไม่ใช่</p>	<p>ใช่ ไม่ใช่ ไม่รู้/ไม่แน่ใจ</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p> <p>1 2 3</p>	
C2	ท่านคิดว่า <u>ตัวท่านให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์บ้านเมือง</u> มากน้อยแค่ไหน	ไม่สนใจเลย.....1 สนใจเพียงเล็กน้อย..... 2 ค่อนข้างสนใจ..... 3 สนใจเป็นอย่างมาก.... 4	

ข้อ	คำถามและคำสั่งชี้แนะ	หมวดรหัส		ข้ามไป																											
C3	<p>“ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยทำกิจกรรมเหล่านี้ หรือไม่”</p> <p style="text-align: center;">ข้อความ</p> <p>a. ท่านเคยไปออกเสียงประชามติรับร่างรัฐธรรมนูญ หรือไม่</p> <p>b. ท่านเคยไปเลือกตั้ง ส.ว. หรือไม่</p> <p>c. ท่านเคยไปเลือกตั้ง ส.ส. หรือไม่</p> <p>d. ท่านเคยไปเลือกตั้ง นายกอบจ. หรือไม่</p> <p>e. ท่านเคยไปเลือกตั้ง นายกเทศมนตรี / นายกอบต. หรือไม่</p> <p>ผู้สัมภาษณ์ : คุณค่าตอบเขตการปกครองของผู้ให้สัมภาษณ์ที่หน้าปก</p> <p>f. ท่านเคยไปเลือกตั้ง สมาชิกเทศบาล (ส.ท.) / สมาชิกอบต.หรือไม่</p> <p>ผู้สัมภาษณ์ : คุณค่าตอบเขตการปกครองของผู้ให้สัมภาษณ์ที่หน้าปก</p> <p>g. ท่านเคยสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือไม่</p> <p>h. ท่านเคยช่วยโฆษณาให้พรรคการเมือง หาเสียงให้พรรคการเมืองหรือไม่</p> <p>i. ท่านเคยช่วยผู้สมัครรับเลือกตั้งหาเสียง หรือไม่</p> <p>เช่น ช่วยหาเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว.หรือนายกอบจ.</p> <p>j. ท่านเคยติดตามการหาเสียงของนักการเมือง หรือไม่ เช่น การฟังคำปราศรัยของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ส.ว. หรือนายกอบจ.</p> <p>k. ท่านเคยชักชวนให้คนอื่นไปเลือกตั้งผู้สมัคร ส.ส. ส.ว. หรือนายกอบจ. คนใดคนหนึ่ง หรือไม่</p> <p>l. ท่านเคยพูดคุยเรื่องการเมืองกับเพื่อนสมาชิกในชมรมผู้สูงอายุหรือไม่</p> <p>m. ท่านเคยชักชวนคนอื่นพูดคุยเรื่องการเมือง หรือไม่ เช่น สมาชิกในครอบครัว ญาติ เพื่อนบ้าน</p>	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%; text-align: center;">เคย</th> <th style="width: 50%; text-align: center;">ไม่เคย</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">1</td> <td style="text-align: center;">2</td> </tr> </tbody> </table>	เคย	ไม่เคย	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2	
เคย	ไม่เคย																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
1	2																														
C4	จบการสัมภาษณ์นาฬิกา.....นาฬิกา		[III]																											

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวปิยกานดา บุญนิธิ เกิดเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2524 ที่จังหวัดลำปาง จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนเบญจมเทพอุทิศจังหวัดเพชรบุรี เมื่อปีการศึกษา 2542 จากนั้นได้เข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาและสำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปีการศึกษา 2544 ในปี พ.ศ.2548 ทำงานเป็นผู้ช่วยนักวิจัยโครงการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ (คคส.) คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก่อนจะลาออกเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2549

ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย